

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 31.

Onsdagen den 14 mars, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Till avgörande förelåg nu bevillningsutskottets betänkande, nr 11, i anledning av väckta motioner om förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats fem motioner, i vilka gjorts framställningar om införande av förbud mot tillverkning och försäljning av brännvin ävensom av vin och maltdrycker med högre alkoholhalt än $2\frac{1}{4}$ volymprocent, för vilka drycker i utskottets förevarande betänkande använts den gemensamma benämningen alkoholhaltiga drycker, nämligen inom första kammaren, nr 22, av herr Ström och nr 71, av herr Ollas A. Ericsson m. fl. samt inom andra kammaren, nr 62, av herr Lundberg m. fl., nr 63, av herr Lindhagen och nr 158, av herr Jonsson i Hökhult m. fl.

Ang. förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker.

Uti sina ovanberörda, likalydande motioner hade herr Ström samt herr Lundberg m. fl. föreslagit, att riksdagen måtte besluta

1) att med hänsyn till nu rådande extraordinära dyrtidsförhållanden hos Kungl. Maj:t hemställa,

att all tillverkning, införsel och försäljning av brända och destillerade drycker, med undantag för vad som erfordrades för medicinskt, tekniskt, vetenskapligt eller annat därmed jämförligt behov, måtte varda omedelbart tillsvidade förbjuden;

att all tillverkning, införsel och försäljning av sådana viner och maltdrycker eller andra jästa drycker och därmed jämförliga ämnen, som innehölle mer än $2\frac{1}{4}$ volymprocent alkohol, likaledes måtte varda omedelbart tillsvidade förbjuden med undantag av vad som för medicinska, tekniska, vetenskapliga, kyrkliga och därmed jämförliga behov prövades skäligt;

att åt de i följd härav drabbade industriarbetare, som genom det provisoriska förbudet berövats sitt arbete utan att erhålla annan lämplig arbetsförtjänst i stället, genom statens försorg måtte be-

Ang. förbud
mot tillverk-
ning och försäljning av
alkoholhaltiga
drycker.
(Forts.)

redas hjälp så långt möjligt vore genom anställning i statens affärsdrivande verk, i den mån behov av arbetskraft där gjorde sig gällande och ifrågavarande arbetare befundes lämpliga därför, samt i den mån detta icke kunde ske, genom direkt ekonomiskt understöd;

att åt de tillverkare av alkoholdrycker, som i anledning av det provisoriska förbudet önskade omlägga sin verksamhet till en samhällsnyttigare industri, måtte härför beviljas statslån på billiga villkor; samt

2) att riksdagen för sin del ville antaga ett vid motionerna fogat förslag till förordning angående permanent rusdrycksförbud, att träda i slutlig tillämpning senast den 1 januari 1928, med de eventuella redaktionsändringar i fråga om lagtextens formulering, som utskottet kunde finna nödiga.

Vidare hade i de av herr Ollas A. Ericsson m. fl. och herr Jonsson i Hökhult m. fl. väckta, till yrkande och avfattning jämväl överensstämmande motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla det täcktes Kungl. Maj:t skyndsammast möjligt utfärda förbud mot tillverkning och försäljning av rusdrycker under rådande kristid.

Herr Lindhagens motion innefattade instämmande i det yrkande, som framställts i den av herr Lundberg m. fl. avgivna motionen.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte, i anledning av herr Ollas A. Ericssons m. fl. och herr Jonssons i Hökhult m. fl. ovan omförmälda motioner ävensom av vad under punkt 1) i förutnämnda av herr Ström och av herr Lundberg m. fl. väckta motioner hemställts, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder, i syfte att förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker under rådande kristid måtte varda skyndsammast möjligt utfärdat;

2) att den under punkt 2) i sistberörda motioner gjorda hemställan om antagande av förslag till förordning angående förbud mot tillverkning, införsel och försäljning av rusgivande drycker icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

3) att herr Lindhagens motion måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1) och 2) hemställt.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Lyckholm, Antons-son, Östberg, Jespersen, Knaust, Forssman, Jönsson* i Boa och *Lithander*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att de föreliggande motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade

Herr Lundberg: Herr vice talman! Med anledning av utskottets hemställan i punkt 1 ber jag att få yrka bifall till densamma, men i avseende å utskottets hemställan i punkt 2 ber jag att få göra några erinringar.

När denna kammare den 23 februari 1910 beslöt, att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes *snarast möjligt* låta utreda, under vilka förhållanden rusdryckshanteringen i riket kunde så regleras, att efter lämplig övergångstid all försäljning och tillverkning av brännvin samt allt införande i riket av brännvin, sprit, likörer och därmed likställda varor jämte öl med mer än 3 procents alkoholhalt till annat än medicinskt, tekniskt och vetenskapligt ändamål måtte vara förbjuden, så väckte meddelandet om detta kammarens beslut glädje och tillfredsställelse i tusentals hem och bland många hundratusen av vårt lands innevånare; och när Kungl. Maj:t den 17 november 1911 tillsatte för detta ändamål en nykterhetskommitté med uppdrag att *skyndsammast möjligt* utarbeta nödiga bestämmelser samt åvägabringa en allsidig utredning rörande allmänt rusdrycksförbud, då väckte detta ny glädje, ny tillfredsställelse bland dessa många tusen som i årtal offrat, arbetat och kämpat mot vårt folks värsta fiende, rusdrycksbruket. När denna kammare hade sagt *snarast möjligt* och regeringen *skyndsammast möjligt*, så trodde vårt folk, att det låg en allvarligt menad vilja i dessa ord. Men när nu snart sex år tilländagått, sedan Kungl. Maj:t tillsatte denna kommitté, utan en skynt av ljusning för frågans snara lösning, då börjar man att ute bland detta folk, som genom folkomröstningen 1909—1910 med sina namns underskrift till ett antal av 1,884,298 personer gav ett ogävt vittnesbörd om att flertalet av Sveriges till vuxen ålder komna invånare ansåg tidpunkten inne för att börja genomföra ett fullständigt och permanent rusdrycksförbud, undra och fråga, om denna kommitté verkligen blivit tillsatt för att bidra till att ett förbud *snarast* eller *skyndsammast möjligt* skulle genomföras eller om den tillsatts för att vara ett nytt hinder i vägen för ett permanent rusdrycksförbuds genomförande.

Bevillningsutskottets motivering för sitt avslagsyrkande på punkt 2 i den av mig med flera väckta motionen ger osökt näring åt det senare antagandet. Utskottet säger nämligen: »Beträffande framställningarna därom, att riksdagen skulle för sin del fatta beslut om införande efter hand av permanent förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker, torde utskottet kunna fatta sig kort. I det uppdrag, som meddelats den av Kungl. Maj:t den 17 november 1911 tillsatta nykterhetskommittén, ingår att åvägabringa en allsidig utredning rörande allmänt rusdrycksförbud. Det synes utskottet vara alldeles uppenbart, att det icke bör ifrågasättas, att riksdagen intager ställning till frågan om permanent förbud, innan den sålunda anbefallda utredningen, vilken för närvarande pågår, är slutförd. Utskottet har sålunda ansett sig böra, utan att ingå i prövning av denna fråga, under hänvisning till nämnda utredning hemställa, att de föreliggande framställningarna, i vad

Ang. förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker.

(Forts.)

Ang. förbud
mot tillverk-
ning och för-
säljning av
alkoholhaltiga
drycker.
(Forts.)

de avse permanent förbud, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Det är ej första gången som bevillningsutskottet söker avfärda en framställning om förbud med att framställa en pågående utredning som överstigtligt hinder. Då herr Jonsson i Hökhult m. fl. år 1910 i motion hemställde om en utredning för åstadkommande av ett brännvinsförbud, finna vi i bevillningsutskottets betänkande nr 4, att utskottet, sedan det erinrat om att motionären två gånger förut, nämligen 1907 och 1908, framburit liknande motioner och att utskottet båda gångerna hemställt om avslag å de samma, anför: »Bevillningsutskottet har vidare ansett sig böra erinra, hurusom vid 1909 års riksdag förslag framställdes om att en allsidig utredning måtte verkställas rörande statens, kommunernas, landstingens och hushållningssällskapens frigörande från deras ekonomiska beroende av från rusdryckshanteringen härflytande medel.» Och utskottet fortsätter: »Att innan resultatet av omförmälda utredning rörande den ekonomiska sidan av saken föreligger vidtagna några ytterligare åtgärder anser bevillningsutskottet icke vara lämpligt.»

Således den gången var det en ekonomisk utredning som av utskottet anfördes som lämpligt hinder. I dag är det nykterhetskommitténs i snart sex år pågående skyndsamma och allsidiga utredning som utskottet hänvisar till som överstigtligt hinder och som befriat utskottet från att ingå i prövning av denna fråga.

1910 biföll icke denna kammare utskottets hemställan, utan kammaren beslöt i stället bifalla motionärernas begäran, och det var detta kammarens beslut som väckte glädje och tillfredsställelse i tusentals hem och bland många hundratusen av vårt lands invånare. Om kammaren i dag följer samma exempel och bifaller punkt 2 i den av mig m. fl. väckta motionen, så skall detta förvisso hälsas med glädje av folkets flertal, som 1909—1910 vid folkomröstningen tillkännagav, att de redan då ansåg tidpunkten inne för att börja genomföra ett fullständigt rusdrycksförbud. För att få veta folkets önskan i denna fråga behöves ingen utredning.

Utskottet anser sig icke böra ingå på någon prövning av frågan utan hänvisar nu liksom 1910 till pågående utredning och anser detta vara tillräckligt bärande skäl för att avstyrka motionärernas hemställan. Och ändå har så mycket hänt sedan 1910. Världskriget och dess följder har så att säga omskakat förhållandena på en massa områden, åtgärder har måst vidtagas så väl i vårt land som i andra länder, som före krigets utbrott skulle ha ansetts utförbara. De linjer, som 1910 ansågs för de enda framkomliga ifråga om ett rusdrycksförbuds införande, äro den dag som i dag är icke längre de enda framkomliga. Även på detta område har kriget framtvingat åtgärder som ha givit helt andra resultat, än på förhand beräknades. Från vårt grannland i öster fingo vi vid krigets utbrott meddelande om, hur man där utan någon föregående mångårig utredning nästan omedelbart införde så gott som fullständigt rusdrycksförbud. Och i de skildringar, som vi fått från detta land om förbudets verknin-
gar, får man fåfängt söka efter de jätttestora svårigheter som alla

förhandsberäkningar framkonstruerat såsom oundvikliga och nästan oöverbinnerliga vid ett förbuds genomförande.

Arbetslöshet och nöd för arbetarna, minskade inkomster för stat och kommuner samt ruin för rusdryckshandlingens utövare ingår i regel som första moment i alla förhandsberäkningar. Men i alla de skildringar som vi fått från Ryssland om förbudets verkan förändras dessa svårigheter till fjäderlätta dvärgar bredvid de stora fördelar som förbudet medfört. Sveriges konsul i Petrograd säger i ett officiellt utlåtande om det ryska förbudet bland annat följande: »Krigets ohyggligheter komma att glömmas efter en generation, välsignelsen av spritförbudet kommer att vara för alltid, ty även om det totala förbudet kommer att mildras, så kommer dock aldrig spritförbrukningen att få återgå till de senare årens.» Detta anser han att folk och regering ha lärt av förbudet i Ryssland, och det är en lärdom som jag vågar påstå skulle bli till stor välsignelse för vårt folk, om den även i vårt land beaktades. Och det är detta vi vilja med vår motion. Om nu riksdagen skulle bifalla utskottets hemställan ifråga om tillfälligt förbud och regeringen utfärdar förordning därom, är det då denna kammars önskan, att när en dag detta tillfälliga förbud upphäves, rusdrycksfloden på nytt skall släppas lös över vårt av kristidens nöd och försakelse sannolikt i avsevärd grad försvagade folk? Jag vill icke tro detta, därför vädjar jag till kammarens nykterhetsvänner att beakta vår hemställan om permanent rusdrycksförbud.

Om de övergångsbestämmelser som vi tagit oss friheten föreslå av riksdagen antagas, så kommer genom en successiv minskning av tillverkningskvantiteten under en tioårig övergångstid de svårigheter som kunna uppstå med all säkerhet att bli ytterst små och obetydliga, jämförda med eller vid sidan av de fördelar, som ett förbud såväl här som i vårt grannland kommer att medföra.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan i fråga om punkt 2 samt bifall till punkt 2 i den av mig m. fl. väckta motionen.

Herr Nilsson i Bonarp: Herr vice talman, mina herrar! Som kammaren behagade finna, har jag icke deltagit i utskottets behandling av den första punkten, och jag skall därför icke yttra mig om densamma.

Beträffande andra punkten anhåller jag att med stöd av de skäl som utskottet anfört få yrka bifall till dess hemställan. Jag tror, att det skulle vara rätt ändamålslost att här göra något uttalande, som skulle föranleda en förlängd diskussion. Jag skall således, herr vice talman, inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan i andra punkten.

Herr Rune: Herr vice talman, mina herrar! Då den kommitté, som är tillsatt i avsikt att verkställa en allsidig utredning angående rusdryckshandlingens upphävande, fortfarande är sysselsatt med att verkställa denna utredning och då man icke har ringaste anledning att

Ang. förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker.
(Forts.)

Ang. förbud
mot tillverk-
ning och för-
säljning av
alkoholhaltiga
drycker.
(Forts.)

tro, att icke denna kommitté är besjälad av ett allvarligt uppsåt att bringa denna fråga framåt, synes det mig vara en rätt olämplig demonstration av riksdagens andra kammare, om den i dag gick att bifalla det yrkande som den förste ärade talaren framställt. Så mycket böra vi väl vara ense om som att detta är en ganska omfattande sak, då det gäller att införa ett permanent rusdrycksförbud, och så mycket är säkert, att ett sådant förbud ingriper i så många förhållanden i vårt land, att det minsta man kan begära är, att man i detta fall skall få en ordentlig utredning om hur denna sak rätteligen bör ordnas för att kunna genomföras under gynnsammast möjliga förhållanden. Sålunda synes det mig, att det icke kan vara rimligt att man under nuvarande förhållanden går att besluta ett permanent förbud.

Vad frågan i övrigt beträffar, så har ingen här yrkat avslag på utskottets hemställan i punkt 1 rörande tillfälligt förbud, och under sådana förhållanden synes det vara tillräckligt för mig att hänvisa till den motivering, som utskottet här har anfört, för att på denna grund yrka bifall till utskottets hemställan i punkt 1. Det gläder mig särskilt, att ingen av de ledamöter från denna kammare, som antecknat sig som reservanter, ansett det vara tjänligt eller lämpligt att i denna kammare yrka bifall till reservationen. De veta nog, att i detta fall skulle det icke finnas någon resonans för deras yrkande.

Jag anser, att jag i denna fråga icke bör upptaga kammarens tid ytterligare, utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Schotte: Herr vice talman, mina herrar! Det är väl känt, att förevarande ärende, i vad det avser åtgärder för förbud mot tillverkning och försäljning av rusdrycker under nu rådande kristid, överallt i landet väckt en mäktig folkopinion. Man finner det *orimligt*, att allt under det restriktioner av olika slag vidtagas för reglerande av konsumtion och till tryggande av tillgång på brödsäd, brännvins- och öltillverkningen skall fortfarande få fortgå, visserligen i minskad och begränsad omfattning, men dock i alla fall fortgå.

Överallt i landet har det hållits möten för att vädja till folkrepresentanterna att härutinnan ingripa. Från den valkrets, jag har äran representera, har det från en massa människor i olika ställningar kommit brinnande och rörande framställningar till riksdagen att åtminstone gå med på det provisoriska förbudet. Jag skall icke trötta med att uppläsa någon större del av dessa framställningar. Jag skall blott anföra några ord ur en framställning, som inkommit från en av krok av världen, där bortåt en tredjedel av hela invånarantalet samlat sig om uttalandet. Det heter däri bl. a.: »Vi befinna oss ett gott stycke av det tredje året i det bekymmersammaste läge. Otillräckligheten av livsmedel har redan länge försakat svårigheter, som nu nödvändiggjort näringsavknappning och rent av hotar med nöd för alla folk-lager. Fosterlandets omvärnande har krävt och kräver ganska kännbara oppoffringar för beredande av den trygghet, ett starkt försvar vill skänka. Att i ett sådant läge en stor del av de oumbärligaste livsfrönödenheterna skulle få användas för ändamål, varigenom ej

blott deras näringsvärde för landet omintetgöres, utan också folkets kroppsliga och andliga hälsa och därigenom dess värnkraft försvagas, synes vara rent av orimligt.»

Samma tema varieras i olika vändningar på olika möten runt om i landet. Jag antar, att åtminstone flertalet av denna kammares ledamöter har erfarenhet av, hur man överallt i landet bönfaller om alla rimliga åtgärder för att så snart som möjligt få till stånd ett tillfälligt rusdrycksförbud.

Jag skall icke trötta med att upprepa de skäl, som anförts för ett sådant förbud i utskottets förslag, då här icke något yrkande om avslag å detta förslag hittills blivit gjort; men jag kan icke underlåta att ytterligare något trycka på en invändning, som från olika håll gjorts, nämligen att de restriktioner, som nu finnas, skola hava förbättrat situationen så mycket, att det tillfälliga förbudet i själva verket vore ganska obehöfligt. Den erfarenhet, jag kunnat vinna om förhållandena, visar, att så ingalunda är fallet. Det är utan tvivel så, att förbättringar på många håll hava åstadkommits. En avsevärd inskränkning har skett, och där systembolagen visat ett livligare intresse för att åstadkomma kontroll och ytterligare restriktioner, kan man säga, att ett avsevärt steg är taget till ett bättre tillstånd i detta avseende. Men så är icke fallet överallt, och särskilt har det visat sig, att det är ytterligt svårt att tilltappa alla hål. Det finnes många kryphål, som man flitigt begagnar sig av, och lyckas det att tappa till ett, är man ofta färdig med att fresta ett annat. Särskilt har vinhandeln blivit ett ont, som man icke har makt att tillräckligt stävja med nuvarande bestämmelser. Den enda möjligheten att bringa reda i förhållandena och att åstadkomma den effekt, som kan vara möjlig, är att tillgripa det provisoriska förbudet. Jag tror, att det vore en välsignelse för land och folk, om detta förbud omedelbart kunde komma till stånd.

Nu är emellertid, som vi veta, hela frågan fallen för denna gång, genom att första kammaren ställt sig avvisande mot utskottets förslag och avslagit detsamma. Jag föreställer mig, att andra kammaren såsom svar på detta utmanande avslag icke kan göra bättre än att med större enighet än någonsin förena sig om utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr W i n b e r g: Herr talman! I de motioner, som legat till grund för utskottets här föreliggande utlåtande, har det yrkats dels tillfälligt rusdrycksförbud under den nu rådande kristiden och dels även i en motion, att riksdagen skall fatta beslut i fråga om permanent rusdrycksförbud, att införas efter viss angiven övergångstid. Beträffande första punkten i utskottets hemställan, d. v. s. den om tillfälligt rusdrycksförbud, har jag ingen anledning att närmare ingå på densamma, då utskottet ställt sig välvilligt till detta krav, och jag skall således inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt. Vad punkt 2 angår — den som handlar om frågan om det permanenta rusdrycksförbudet — skall jag be att med nära få ord få beröra denna fråga.

Ang. förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker.
(Forts.)

Ang. förbud
mot tillverk-
ning och för-
säljning av
alkoholhaltiga
drycker.

(Forts.)

Jag tror, att det var herr Rune, som behagade uttala den meningen, att det skulle vara endast en »olämplig demonstration» av kammaren, om den nu skulle gå att fatta ståndpunkt och besluta rörande det permanenta rusdrycksförbudet. Naturligtvis kan man ha olika meningar om när den lämpligaste tidpunkten för en frågas avgörande föreligger, men nog förefaller det mig något egendomligt, att man kan driva den satsen så långt, att man kan vilja påstå, att om t. ex. denna kammare, som lär räkna omkring 130 förbudsvänner, går att under nuvarande förhållanden uttala sig för det permanenta rusdrycksförbudet, detta endast skulle vara en olämplig demonstration. Det måtte vara ganska olika uppfattningar vi hava angående demonstrationer och vad därmed sammanhänger.

Det huvudsakliga skälet, som utskottet anfört för att det i detta sammanhang över huvud taget icke ingått på närmare sakbehandling av frågan om det permanenta rusdrycksförbudet, är, såsom vi alla veta, den omständigheten, att det för över 6 år sedan tillsatts en kommitté, som har i uppdrag att utreda samtliga härmed sammanhängande spörsmål. Nu skall jag redan från debattens början anhålla, att ur densamma avföres allt tal om, huruvida vi hava förtroende för denna kommitté eller ej och om den består av personer, som verkligen vilja göra något i avseende på förbudets genomförande och vad därmed sammanhänger. Även om vi utgå från, att det är de allra lämpligaste personer, lär man icke kunna göra gällande, att det icke är mycket förklarligt, om man här i riksdagen och ännu mer ute i landet börjar fundera över, om det icke är både klokt och nödvändigt, att folket mera kraftigt giver sin mening tillkänna rörande denna fråga, i stället för att endast vänta på, att resultatet skall komma från den kungl. kommittén. Visserligen kan man under sunt normala förhållanden möjligen göra gällande, att när en kommitté fått en fråga sig anförtrodd, skall man snällt avvakta resultatet av dess utredning, men jag vill i detta sammanhang erinra om, att här i vårt land är det snart sagt omöjligt att röra vid en enda fråga, som avser genomförandet av en reform, utan att den på något sätt ligger under kommittéutredning. Det oaktat går det i alla fall ofantligt smått att få igenom några reformer. Jag menar därför, att den omständigheten, att frågan ligger under utredning, innebär inte, att man utan vidare har att vänta på denna saks förverkligande, bara man går snällt och avvaktar denna utrednings resultat.

Det är något annat vi också måste taga hänsyn till, och det är, att under en tidpunkt går utvecklingen fortare än under en annan. Och de omständigheter och händelser som inträffat sedan denna fråga överlämnades till utredningskommittén, särskilt de, som inträffat under allra senaste tiden, ge väl vid handen, att man i andra länder icke ansett det nödvändigt, att denna fråga först göres till föremål för ett tioårigt utredningsarbete.

Beträffande utredningsarbeten i övrigt kan jag icke neka mig nöjet att anföra den karaktäristik av desamma, som en norsk författare så träffande har givit, då han säger att Vår Herre hade för

avsikt att genomföra en nyttig och nödvändig reform, som han tänkte uppdraga åt en duktig och praktisk person att genomföra. Men hans motståndare, Satan, hade naturligtvis inte något intresse av att reformen över huvud taget genomfördes, varför han ovillkorligen höll på att frågan skulle överlämnas till en kommitté att närmare utredas.

Det börjar verkligen i vissa avseenden te sig så, att utredningsarbetet onödigtvis fördröjer en reforms genomförande, därför att det ger fienden till reformen betydligt bättre tillfälle att samla de krafter han förfogar över till motstånd mot vad, som skulle göras, och det må icke förvåna, om en del nykterhetsvänner i vårt land verkligen börjat undra, om det kanhända är det svenska folkets olyckssalliga öde att få se förbudsspörsmålet röna samma öde som en hel del andra reformfrågor här i vårt land rönt under senare tid. Det kan i detta avseende bara med några ord erinras om vilken stor debatt man ute i landet och överallt här drev upp år 1911. Då skulle man på allvar gå till storms mot högerns pansarbåtspolitik och hela dess försvarspolitik. Då var det fråga om att på ett kraftigt sätt göra nedsättning av försvarsbördorna, som man annars ansåg skulle fullständigt ruinera svenska folket. Enligt vanlig kutym överlämnades frågan till en utredningskommitté, och jag behöver inte erinra herrarna om vad resultatet blev. Det blev i stället för den reform till folkets fromma, en åtgärd i motsatt riktning. Det må därför inte förvåna, om man går och undrar om det skall vara svenska folkets öde att få se förbudsfrågan gå samma väg under utredningsarbetet.

Nu är det som bekant så, att man under senare år har fabricerat något slags helig nådens ordning för lösningen av nykterhetsfrågan, en slags nådens ordning med sina olika tempo, och ve den, som råkar rubba denna ordning och icke följer den väg som de sakkunniga uppdragit. Man har sålunda framför allt sagt, att vad man nu skall arbeta för, är inte förbud i den mening, som man givit detta uttryck i hela den svenska nykterhetsrörelsens historia. Vi skola gå den naturliga vägen, menar man, och detta innebär då först ett genomförande av det lokala vetot. Jag får då säga, att jag icke är någon motståndare till lokalt veto. Det är helt naturligt att den vägen också låter sig rekommenderas, och om det hade varit så, att det varit någon utsikt att riksdagens första kammare, om inte första eller andra, så åtminstone tredje eller fjärde gången denna fråga förelagts till avgörande hade gått med på detta reformkrav lättare än på något annat, är det klart, att man skulle ha vidhållit att försöka genomföra detta. Nu skulle jag emellertid till de ärade herrar både i denna kammare och i övrigt, som särskilt företräda sakkunskapen på nykterhetspolitikens och förbudspolitikens område här i landet, vilja rikta en förfrågan, hur länge man egentligen skall hålla på med att pröva första kammarens villighet att gå med på det lokala vetot. Mig förefaller det, som jag sade, naturligt, att man försökt få första kammaren att gå med härpå. Men hur länge skall man hålla på därmed, innan man vidtar några åtgärder för att på

Ang. förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker.
(Forts.)

Ang. förbud mot tillverkning och försäljning av alkohhaltiga drycker.
(Forts.)

allvar söka pressa fram en lösning av nykterhetsspörsmålet? Det är nämligen fara värt, om man håller på så år efter år, varunder man endast får negativa resultat och får ett lika bleklagt nej det ena året som det andra, att folk ute i landet ändå börjar undra över, om det kan vara klok nykterhetspolitik, att ovillkorligen hålla på att gå den vägen, då den icke visar sig framkomlig, eller om man icke i stället borde välja det verkliga förbudets väg. Men vad värre är, det kan i längden vara ägnat att splittra nykterhetsfolkets krafter. Framför allt måste man ha klart för sig, vad vänstern inom riksdagen över huvud taget ämnar göra för att få en verklig och effektiv lösning av nykterhetsspörsmålet. Det är ju dock så, att vänstern här kan räkna med att den har majoritet. Den har avgörandet av alla beskattningsfrågor i sin hand, och i alla bevillningsfrågor och vad därmed sammanhänger har den majoritet. Det förefaller mig då, att även de, som anse det lokala vetot vara den väg vi allt fortfarande och framgent skola gå till nykterhetsspörsmålets lösning, böra tänka på, att skall man över huvud taget komma någon vart, vare sig på den väg vi här i motionen anvisat med permanent förbud eller om man väljer det lokala vetots väg, så kräves dock, att man sätter någonting *bakom* detta krav, ty det kan icke längre gå för sig, då riksdagens andra kammare och folket ute i landet med så *överväldigande* majoritet tillkännagivit sin ståndpunkt i denna fråga, att man år efter år stannar inför detta negativa avslagsyrkande från första kammaren. Det skulle åtminstone vara en ljusning för nykterhetsfolket ute i landet, om man finge närmare besked om hur de, som absolut hålla på den lokala vetovägen, tänkt sig att inom närmaste tiden få tillräcklig kraft att sätta bakom detta krav, på det att även en sådan institution som första kammaren skall nödgas erkänna, att detta är ett folkkrav, som den inte i längden kan motsätta sig.

Då man tar hänsyn till den allra senaste tidens erfarenheter, då vi till exempel finna, att länder sådana som Ryssland, som varit en visa snart sagt för hela världen, i det att man sagt, att ryska folket vore försupet, att den ryska statens finanser till övervägande delen varit byggda på inkomster av vodka, då vi se, att ett sådant land funnit det möjligt att på relativt kort tid och endast genom en självhärskares order genomföra ett förbud, som enligt beslut i dessa dagar är avsett att bli permanent, då man ser, att sådant kan gå utan några nämnvärda omfattande utredningar, och när man ser, att den ekonomiska frågan mycket bra kan lösas, ehuru detta land befinner sig mitt uppe i ett avgörande krig, där det gäller att spänna landets krafter till det yttersta, då måste man medgiva, att utvecklingen går så pass fort i våra dagar, att förbudsvännerna i vårt land måste taga under allvarligt övervägande, om de inte måste litet öka på den takt de hittills använt för att för sina moståndare klarlägga, att här är det i alla fall allvar bakom de krav som rests under mer än 60-årigt förbudsarbete i detta land. Det brukar annars anses som en klok taktik, om man har en motståndare att göra med, som i längden visar sig fullkomligt oresonlig, att om man

också i början ställer sig undfallande mot denne motståndare och icke kräver det yttersta av de krav man i verkligheten önskar, flyttar man, om vederbörande vidhåller sin oresonlighet, fram sina positioner och säger: »jäväl, mina herrar, vi ha erbjudit en lösning, som vi tänkte skulle för er vara mera antaglig, men på grund av den avvisande hållning ni i allt väsentligt intagit, ha vi ingen anledning att längre stå kvar på denna ståndpunkt. Nu ställa vi oss på den ståndpunkt, som innebär en verklig och fullständig lösning av det spörsmål vi ha framfört.» Och det synes mig, som om en sådan taktikförändring från vårt lands nykterhets- och förbudsvänners sida skulle vara fullt befogad och motiverad med hänsyn till det fullständiga oförstående vi rönt från våra motståndare, när det gäller de krav vi hittills framfört, motiverade inte minst med hänsyn till de omständigheter vi nu fått bevittna ute i världen, där nästan allting håller på att omvandlas och där den gamla tågordningen inte mera är tillämplig utan man sätter raskare takt i arbetet. För min del finner jag sålunda, att det långt ifrån skulle vara en olämplig demonstration från denna kammars sida, om den här i dag genom sin anslutning till vad som avhandlas under punkt 2 i utskottets utlåtande, nämligen andra punkten i den motion, som här är avgiven om permanent förbud, sade ifrån, att de svenska förbudsvännerna dock mena allvar med det krav, som under långliga tider har framförts, och jag tror, att det skulle också vara ett ganska värdigt sätt utav åtminstone riksdagens andra kammare och dess förbudsvänner att här markera en sådan ståndpunkt. Ty det kan inte hjälpas, att jag finner det verkligen vara något egendomligt, om riksdagens andra kammare med dess majoritet av förbudsvänner skulle votera ned ett krav på permanent förbud, därför att frågan nu ligger och har legat under utredning i mer än sex år. Man brukar i regel — och det få vi bevittna den ena dagen efter den andra — säga, att man inte kan gå med på ett krav, därför att det behövs en utredning av saken, och därför att den framställning, som legat till grund för kravet, är alldeles för bristfällig. Jag hade väntat mig att i dag få höra även denna senare invändning. Det gläder mig att den åtminstone ännu icke kommit fram. Man har enbart pekat på att frågan ligger under utredning. Då jag emellertid inte anser detta vara fullgiltigt skäl för att här avslå ett krav, som uppbares av så starka krafter inom vårt folk, kan jag icke annat än, vad angår punkt 2 i utskottsutlåtandet, yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till punkt 2 i den motion, som är väckt av herr Lundberg med flera.

Ang. förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker.

(Forts.)

Herr Bengtsson i Göteborg: I berättelsen om »vad som sedan sistlidna år i riket sig tilldragit» finna vi, att så och så många kommittéer existera och att bland annat det finns en, som heter nykterhetslagstiftningskommittén. Det står också angivet, vad denna kommitté kostar eller har kostat rättare sagt. Det anges, att denna kommitté 1914 kostat 86,000 kronor och 1916 kostat 138,800 kronor. Kommittén tillsattes, såsom vi veta, år 1911 av den Staaffska re-

Ang. förbud
mot tillverk-
ning och för-
säljning av
alkoholhaltiga
drycker.

(Forts.)

geringen. Vi veta också, att samma år tillsattes de s. k. försvarsberedningarna, och jag ber att i detta sammanhang få konstatera att, sedan dessa försvarsberedningar varit i verksamhet under 2 år, förklarade högern, att det var oförsvarligt att icke framlägga det förslag, som dessa försvarsberedningar eventuellt kommit till. Det var icke nog med att man gjorde sådana uttalanden i landet. Man ställde till med ett fullständigt riksspektakel. Man arrangerade, såsom vi alla veta, till med det beryktade bondetåget — den största politiska fars, som hittills existerat. Det kunna vi nu komma överens om. Men förbudsvännerna — och det är att märka, att bondetågshögern representerar fåtalet — förbudsvännerna, som kräva ett permanent förbud, representera flertalet. De representera såsom vi veta 1,800,000 vuxna medborgare i runt tal.

Nu har man inom utskottet sagt, att nykterhetskommittén lägger hinder i vägen för genomförandet nu av ett permanent förbud. Jag känner naturligtvis icke till kommitténs arbetssätt, dess metoder eller arten av denna utredning, men jag kan föreställa mig, att den är synnerligen omfattande. Det kan ju till och med hända, att man utreder i vad mån t. ex. svinaveln inverkar på ett permanent förbud. Vi veta alla, att kreaturen födas upp med en del av det avfall, som kommer från brännerierna och bryggerierna. Emellertid kan man endast konstatera, att, medan man här i landet hållit på i sex år att utreda denna fråga, har man i Amerika infört totalförbud i femton stater och vidare har, såsom vi veta, totalförbud införts i Ryssland.

Rörande sin motivering i fråga om ett permanent förbud säger utskottet, att det skall fatta sig kort, men jag tycker verkligen — det ber jag att få säga — att valmännen ute i landet, åtminstone i vad det rör nykterhetsvännerna i detta utskott, också skulle fatta sig kort. Det tycker jag skulle vara konsekvent. Man bör under alla förhållanden uppställa vissa frågor, huruvida det är möjligt att införa ett permanent förbud; och vi veta att ehuru frågan är av ekonomisk art, är den i alla fall icke av större ekonomisk beskaffenhet än att det ur statsfinansiell synpunkt rör sig om en summa av 40 à 50 miljoner kronor, således utförbar. Vidare bör man naturligtvis fråga sig, om ett förbud är önskvärt. Ja, det ha vi redan hört, att det är önskvärt därför att vid omröstningen befanns det vara 1,800,000 röster för detta förbud. Vidare bör man fråga sig, huruvida denna rusdryckshantering är skadlig. Jag vågar påstå utan att kunna vederläggas, att, om man studerar statistiken rörande alkohol och brott, skall man finna, att den är en landsolycka i många avseenden. Jag ber att i detta sammanhang få anföra ett uttalande från doktor Holmgren vid sjukhuset S:t Görans tuberkulosavdelning. Vi veta alla, att sprit, dåliga bostäder och tuberkulos äro synnerligen goda vänner. Han säger där rörande de patienter, som äro intagna på sjukhuset: »Oaktat intet av de intagna sjukdomsfallen i egentlig mening förorsakats genom bruket av spritdrycker utau samtliga genom smitta med tuberkelbacillen, så anser jag mig dock skyldig framhålla, att det armod och den hygieniska liknöjdhet,

som superiet alstrar, utgör den miljö, i vilken tuberkulosen särdeles väl frodas. Att i siffror uppskatta superiets andel i framkallandet och utvecklingen av tuberkulosen låter sig för närvarande ej göra. Bland de under 1909 intagna 155 männen finnas för 74 anteckningar om alkoholförbrukning och ansågos av dessa 24 kunna betecknas såsom supare. 23 av samma 74 individer uppgåvo att fadern varit supare.» Nu känna vi alla till det oerhörda motsäänd, som rests, när det gäller att i någon mån kringskära rusdrycksindustrin. Vi veta, att de alla argaste drabanterna engagerats av rusdrycksintressenterna. Vi veta, att vetenskapsmän och ganska framskjutna personligheter — jag känner en från min stad, polisdomaren Berger — agitera för denna riktning, och Berger har anfört alla möjliga omöjligheter — höll jag på att säga — och har bland annat sagt, för att därigenom naturligtvis framhålla det omöjliga i ett spritförbud, att fruarna i Göteborg redan bränna brännvin — det är ju någonting, som aldrig existerat — och att det smugglades oerhört år 1909, d. v. s. det år det var förbud under storstrejken, och särskilt i Göteborgs skärgård. Men jag vågar påstå, att det är rent ut sagt en osanning, smugglingen i Göteborgs skärgård har i stället avtagit.

Vidare säger han, att tullbevakningen skulle kosta miljoner kronor för att upprätthålla ett permanent förbud. Allt detta är något, som är uppkonstruerat, men med honom har en hel del liktänkande instämt. Man har till och med sökt skaffa proselyter bland arbetarklassens representanter, men det har glädjande nog lyckats endast i få fall. Jag hade det nöjet — höll jag på att säga — att åhöra en sådan debatt, där en arbetarrepresentant var närvarande. Bland annat anförde den s. k. socialdemokraten — det bör vara en skamfläck på honom — vad skola t. ex. våra partikamrater på kontinenten säga, om de få höra att vi hos oss diskutera en *dietfråga*? Ja, nu är det på det sättet, att man infört förbud på kontinenten åtminstone i Ryssland — räknar man Frankrike till kontinenten bör man väl även räkna Ryssland dit. Beträffande Frankrike har man där endast stränga restriktioner, då däremot fullständigt rusdrycksförbud råder i Ryssland. Den svenske konsuls berättelse häröver är ju mycket intressant att taga del utav. Det heter bland annat i en tidning i Paris »Humanité»: »Vår jätteuppgift efter kriget att åter täcka alla förluster kan icke drivas med framgång, ifall alkoholismen får fortfarande obehindrat härja i samhällets alla lager. Men absint-alkoholismen är den värsta av alla. Den innebär fysisk och moralisk undergång, vansinne och brott. Förbudet mot den mordiska bygden skall för arbetarklassen och dess organisationer, som krogen alltid gjort så mycken skada, bli en verklig välgärning.» Ja, man borde åtminstone hemma hos oss bättre förstå denna fråga än man verkligen gör. Det förvånar mig, att reservanterna våga sig på att bland annat säga, att detta förbud icke skulle hava någon egentlig inverkan på livsmedelsmarknaden. Men var och en förstår det, om han t. ex. frågar en arbetarhustru vad inverkan det har, om mannen för den händelse det blir förbud icke, såsom han kanske nu gör, super upp hälften, kanske allt vad han förtjänar.

Ang. förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker.

(Förta.)

Ang. förbud
mot tillverk-
ning och för-
säljning av
alkoholhaltiga
drycker.

(Forts.)

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till det förslag, som framförts av herr Lundberg.

Herr Sävström: Herr vice talman! Herr Winberg har nyss givit uttryck åt sitt missnöje över att förbudsutredningen från nykterhetskommittén ännu icke ligger färdig, och i det avseendet skall jag be att till alla delar få instämma med herr Winberg, ty ingen skulle högre än jag önska, att förbudsutredningen vore klar redan nu, så att vi härvidlag kunde taga ställning till denna fråga. Men vi veta också alla orsaken till att denna utredning ännu pågår. Nykterhetskommittén har ju framlagt flera betydande förslag, av vilka en del vunnit bifall och andra återigen avslagits, såsom frågan om lokalt veto. Vidare har också denna kommitté hos den nuvarande regeringen anhållit om vissa utredningar, som äro nödvändiga för den stora förbudsutredningen. Vår regering har i det avseendet bifallit en del framställningar, medan andra åter avslagits, och det ser ut, som om dessa utredningar, vilka nykterhetskommittén begärt, icke skulle kunna bifallas under den nuvarande regeringens tid. Var och en förstår således, att det kommer att dröja en tid, innan utredningen ligger klar.

Sedan kritiserar herr Winberg också nykterhetsfolkets krav på lokalt veto och säger, att, när detta nu avslagits så många gånger, bör man icke fortsätta på den vägen. Jag vill emellertid erinra om att den svenska nykterhetsrörelsen fortfarande står enig om att fortsätta på den väg, den redan slagit in på, och jag vill härvidlag rekommendera herr Winberg att taga del av den senaste förbuds-kongressens uttalanden ifråga om det lokala vetot. Vidare skulle jag vilja fråga herr Winberg, som icke vill vara med om lokalt veto utan nu går direkt på förbudet, såsom han säger: finns det större utsikt att få första kammaren att *utan utredning* gå med på ett permanent rusdrycksförbud? Nej, säkerligen icke. Första kammaren har ju nu i dag redan avslagit kravet på ett tillfälligt förbud under kristiden, och då förstår man, hur det skulle gå, om man omedelbart framförde kravet på ett permanent förbud. Jag vill emellertid tillkännagiva att, om det här vore fråga om att göra en opinionsyttring till förmån för ett permanent förbud, skulle jag icke vara rädd för att deltaga i en sådan, men jag tror icke, att det kan medföra något särskilt resultat.

Jag skulle också vilja säga ett par ord med anledning av den reservation, som är bifogad betänkandet. När reservanternas i utskottet icke vilja vara med om ett yrkande om bifall till förslaget om tillfälligt förbud, beror det enligt vad som här anförts på att de icke funnit giltiga skäl förebragta för ett tillfälligt förbud. Jag förmodar, att det är flera än jag som vid läsningen av reservationen undrat, huru det egentligen skall se ut i vårt land för att dessa reservanter skola finna skäl föreliggande för ett tillfälligt förbud. Enligt min och många andras uppfattning skulle ett förbud redan under normala förhållanden vara mycket önskvärt. Det

kan icke bestridas, att total avhållsamhet ifrån detta farliga berusningsmedel är den säkraste grundvalen för den enskilda människan och för familjen, och då måste samma princip gälla även för samhället, för hela folket. Svårigheterna att komma fram till det permanenta förbudet förstå vi nog litet var av oss att de icke äro lätta att övervinna, men vi hoppas, att den pågående utredningen skall finna både vägar och medel, som kunna föra oss dit.

Ang förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker.

(Forts.)

Om således ett rusdrycksförbud, enligt vår uppfattning, är synnerligen önskvärdt redan under normala förhållanden, så är det helt enkelt *nödvändigt* under en sådan kristid som den nuvarande. Det är visserligen sant, att det är betydligt svårare att uti ett enda slag bringa rusdrycksindustrien till fullkomligt stillestånd och omedelbart ordna därefter uppkommande angelägenheter än att under normala betingelser fullfölja en på förhand uppgjord avvecklingsplan. Men till följd av den långa kristiden ha ju betydande inskränkningar vidtagits, så att ett beslut om omedelbart förbud kan ju icke bli av så revolutionär betydelse, som det eljest skulle bli.

Därför får man emellertid icke dra den slutsats, som reservanterna göra, att när vi leva under så långt gående restriktioner, är det obehövt att gå längre. Nej, jag finner för min del, att de synpunkter, som anförts av utskottet, äro tillräckliga för att bifalla utskottets yrkande på den punkten.

Vad man här har att anmärka är, att regeringen icke för länge sedan tillmötesgått nykterhetsfolkets krav på tillfälligt förbud under kristiden. Flera gånger ha framställningar om förbud under kristiden gjorts till regeringen. Den ena varningen efter den andra har framkommit mot att använda livsmedel till berusande drycker. Sent omsider, när bryggerierna redan fyllt sitt behov och verklig brist konstateras, först då vidtagas åtgärder i syfte att spara på kornet. Allt detta är emellertid i stil med regeringens livsmedelspolitik i övrigt. Den, som gillar den politiken, har väl, förmodar jag, sympati för reservationen. För min del känner jag ett starkt behov att protestera mot en politik, som bjuder brödkort men låter ölvagnarna fortfarande rulla. Uti en tid sådan som den nuvarande, då nämnder och kommissioner av olika slag ständigt måste bry sina hjärnor kring ransoneringsproblemet och oupphörligt vidtaga inskränkningar snart sagt på alla områden, då får det icke handlas så, att livsmedel fortfarande skola förstöras för sådant ändamål, och icke heller tillåtas att locka människor att kasta ut pengar för sådant, som icke är till den ringaste nytta, utan tvärtom till uppenbar skada och förgelse.

Jag vill för min del på det livligaste beklaga, att första kamaren i dag verkligen har kunnat avslå en sådan begäran, som här framförts från vårt håll om tillfälligt förbud, ty jag anser, att en hantering, som under alla tider gjort så mycket ont som rusdryckshanteringen, bör snarast möjligt försvinna, och jag tycker, att den redan nu borde ha blivit påmind om sin dödlighet.

Herr talmannen, som under herr Sävströms anförande inträtt

Ang. förbud
mot tillverk-
ning och för-
säljning av
alkoholhaltiga
drycker.
(Forts.)

och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, lämnade nu ordet till

Herr Johansson i Uppmälby, som yttrade: Herr talman! Jag har intet annat yrkande att göra än på bifall till utskottets hemställan. Att jag begärt ordet beror på, att jag vid behandlingen av frågan om permanent rusdrycksförbud har haft en annan uppfattning angående motiveringen än utskottet. Jag har nämligen ansett, att den motivering, som utskottet har kommit med angående permanent förbud, är alltför snäv, och jag yrkade därför inom utskottet, att man borde taga in något, som markerade, att utskottet icke ställde sig avvisande mot ett permanent rusdrycksförbud. Emellertid antecknade jag en blank reservation tillsammans med herr Uddenberg, men av något förbiseende har den icke kommit med här.

Tanken på ett rusdrycksförbud är ju icke ny. Vi veta ju mycket väl, att ibland Sveriges folk finnes det ofantligt många, som hysa den tanken, att det skulle vara en lycklig lösning. Men såsom utskottet med rätta framhåller här, pågår för närvarande en utredning i denna fråga, och jag tror inte, att det finnes någon, som kan säga, även om han är aldrig så varm förbudsvän, att man kan komma fram till något resultat, förrän den utredningen blir slutförd, och det har för mig varit ett skäl till, att jag icke kunnat yrka bifall till motionerna, just på grund av att denna utredning pågår och enligt vad det upplyses närmar sig alltmer sitt slut.

Jag tror, att dessa motioner, som man här framfört, icke egentligen ha så stor betydelse för själva nykterhetskassen. Jag tror, att man fört fram den mera såsom en demonstration, och jag vill påpeka, att när denna fråga först fördes på tal inom nykterhetsgruppen, visade sig där, att det var en mycket liten minoritet för densamma, och jag beklagar, att detta förslag förts fram under sådana omständigheter och kommit i ett sådant läge, att man faktiskt kan säga, att det icke fått någon reell behandling i utskottet, då den ju där avvisades med att utredning pågår.

Här har man klandrat nykterhetskommittén för att ha fördröjt denna utredning. Både herr Lundberg och herr Winberg uttalade mycket skarpt klander mot densamma. Jag beklagar, att det dröjt i sex år med denna utredning, men jag kan omöjligen lägga klandret härför hos nykterhetskommittén. Herr Sävström har framhållit, att kommittén fört fram flera stora delar av sitt arbete, av vilka några redan äro behandlade, en del flera gånger, såsom det lokala vetot, vilket riksdagens första kammare icke velat gå med på. Att kommittén icke fått klart frågan om förbudet beror icke så mycket på kommittén, utan nog mera på, att denna sak fördröjts och försvarats genom regeringens bristande tillmötesgående och försenade beslut.

Det borde vara klart för oss nykterhetsvänner, att från den nuvarande regeringen har nykterhetsfolket ingenting att vänta. Regeringens arbete härvidlag tycks nämligen ligga så, att den för-

dröjer i stället för att föra fram en så viktig sak som denna utredning ju verkligen är.

Jag skall, innan jag slutar, blott yttra några ord angående det tillfälliga förbudet. På den punkten äro vi ju alla eniga inom nykterhetslägret, att vi vilja ha ett tillfälligt förbud under kris-tiden, och nog hade man väl haft anledning tro, att, när riksdagen gav Kungl. Maj:t den befogenhet Kungl. Maj:t begärde att få fritt handla härvidlag, regeringen funnit tidpunkten vara inne redan långt före detta att komma med förbud; men det har den icke gjort, den har icke utnyttjat den makt och myndighet, som densamma har, och i en tid, då man lider brist på livsmedel, har man låtit dessa gå såväl till brännvins- som öltillverkning. Man har kanske tyckt, att det skulle bli illa ställt för dem, som arbeta inom denna industri, och att de skulle bli arbetslösa; jag tror dock, att de i alla fall börja bli det inom denna industri, ty den måste nu upphöra allt mer och mer på grund av, att det icke finnes möjligheter att uppehålla den längre. Men det hade bort ligga i regeringens intresse såsom den första åtgärden, när det visade sig brist på livsmedel, att inställa denna hantering.

Ja, herr talman, jag har intet annat yrkande att göra än på bifall till utskottets hemställan i båda punkterna, då jag icke kan finna, vad det gäller punkt 2, att det här kan bli fråga om annat än en tom demonstration. En dylik kan ju visserligen för åtskilliga vara värdefull, men för min egen del anser jag, att den icke är så eftersträvansvärd, ty vi måste komma ihåg, att den linje, som vi stått enade om förut, nämligen det lokala vetot, där står nog fortfarande största delen av Sveriges nykterhetsfolk.

Vidare anförde

Herr B y s t r ö m: Rörande punkt 1 kan det icke vara så mycket att säga därom. Jag är övertygad om, att det i denna kammare icke råder så synnerligen stor meningsskiljaktighet i denna fråga, utan kammaren kommer naturligtvis att gå med på det förslag, utskottet här tillstyrkt. Det är ledsamt, att första kammaren har avslagit utskottets betänkande i denna punkt, fastän det skett, efter vad jag hört, med en ytterst liten majoritet. Första kammaren har sålunda, efter gammal vana, segrat i dessa frågor; men jag antager, att den känner det såsom en Pyrrhusseger. Såsom vi veta, var det nämligen en gammal fältherre, som vann en seger, men, sade han: »en sådan seger till, och jag är förlorad» — och jag antager, att den gamle Pyrrhus var en förstakammarledamot.

När denna fråga nästa gång förelägges första kammaren, förmodar jag, att den kommer att antaga ett förslag i ännu bättre skick och som tillfredsställer nykterhetsvännerna.

Beträffande punkt 2 är det klart, att från min synpunkt sett det icke möter något hinder att uttala sympati för den sak det där gäller, och skall frågan bringas till votering här, så nog skall den

Ang. förbud
mot tillverk-
ning och för-
säljning av
alkoholhaltiga
drycker.
(Forts.)

få min röst, ty för en sådan sak ha vi uttalat oss förut, och det kunna vi göra återigen, men resultatet blir enahanda, vilketdera beslutet kammaren fattar rörande denna punkt. Angående nykterhetsvännernas hållning i allmänhet har jag tyckt mig förstå, att det stora flertalet av dem äro nöjda med den taktik, som hittills förts, ehuru det är somliga, som tycka att det gått väl sakta. Jag vill nu icke förebrå dem för detta, ty även jag skulle nog önskat, att det gått litet fortare, men nu har det i alla fall gått såsom det gjort. Det skadar dock icke, att de, som sålunda följa sin kallelse, mana på de andra, så att det går fortare än vad hittills varit fallet.

Jag vill, herr talman, säga ett par ord rörande nykterhetskommitténs arbete, och det var egentligen därför jag begärde ordet. Jag tror, att åtskilligt av det klander, som riktas mot nykterhetskommittén, icke är på sin plats. Kommittén har säkerligen sökt göra sitt bästa med hänsyn till de omständigheter, varunder den arbetat. Den som vill vara rättvis, måste väl också erkänna, att åtskilliga arbetsprodukter föreligga ifrån denna kommitté. En del av dess lagförslag har redan antagits, och det anses, att det var till gagn för dem, de gällde; en del andra av kommitténs förslag ha icke antagits, men detta kan man väl ändå icke lägga kommittén till last, ty det har ju berott på andra omständigheter, som en och var nog kan leta ut.

Det bör också sägas, att dröjsmålet i detta fall beror icke i allo på nykterhetskommittén, utan det är ju andra förhållanden, som här ha inverkat, och detta bör man taga i beräkning, då man faller sitt omdöme om nykterhetskommittén. Såsom vi veta, är kommittén ganska stor, och om jag också blott är en ringa soldat i ledet, må jag väl dock kunna få säga, att det finnes personer inom kommittén, som äro både kunniga och begåvade samt intresserade för nykterhetssaken, män, som nedlagt ett sådant arbete både inom kommittén och även annorstädes för nykterhetssaken, att det måhända vore klokt att ge dem något erkännande för vad de gjort och icke blott klandra dem, för att de icke skött sin sak så, som man förmenar, att de hade bort.

Herr talman! Den sista sak, som jag hade anoterat, gällde den reservation, som är vidfogad utskottets utlåtande. Då emellertid ingen här särskilt talat för denna reservation och jag gissar, att den egentligen har sin betydelse för första kammaren, där det i dag varit en gammaldags nykterhetsdebatt i denna fråga, skall jag icke heller nu upptaga till bemötande de framställningar, som äro gjorda i denna reservation eller något vidare inlåta mig på desamma, ehuru det under andra omständigheter skulle ha kunnat vara inbjudande att så göra.

Herr talman! Jag ber att få sluta med att få yrka bifall till utskottets hemställan i första punkten i nu förevarande utlåtande.

Herr R ä f: Herr talman! Jag skall icke inlåta mig på någon som helst storpolitisk diskussion, sådan den här förekommit i kammaren på olika håll. Icke heller skall jag inlåta mig på dessa s. k. Pyrrhusmän i första kammaren, vare sig de varit vänstermän

eller högermän, som röstat för det beslut, som där fattades; det är ju för övrigt något, som jag icke egentligen vet någonting om.

Det har här sagts om regeringen, att därifrån vore ingenting att vänta. Därom vet jag inlet. Men jag har hört, att det från oilka brännvinsförsäljningsbolag klagas över, att de fått för litet brännvin, under det år, som gått, och detsamma har jag hört av dem, som förtära rusdrycker de tycka att det är alldeles för litet, som stått att erhålla. Därför hoppas jag också, att om det får fortgå som hittills till årets slut, så kanske man icke får någonting alls, och då stämmer ju detta måhända med vad som här sagts, att från regeringen blir »ingenting att vänta».

Vidare ber jag att få säga angående första punkten, för att nu gå omedelbart till saken, att det förhåller sig så, att jag fått åtskilliga petitioner från Jönköpings län, och man har i dessa bett mig att uppläsa desamma vid detta tillfälle. Jag vill emellertid icke trötta herrarna därmed, då antalet dylika petitioner är alltför stort och protokollet därför skulle alltför mycket betungas. Jag har här en sådan petition, som är av verkligt rörande beskaffenhet och där petitionärerna uttala sig så hjärtligt och livligt för, att riksdagen måtte besluta sig för införande av ett tillfälligt rusdrycksförbud, att jag känner mig synnerligen frestad att här uppläsa densamma, och detta så mycket mer, som dess undertecknare representera cirka 3,500 personer. Jag skall emellertid, som sagt, icke besvara kammaren därmed. Jag vill endast erinra därom, att då Jönköpings län deltog i den stora förbudsomröstningen, avgävos icke mindre än 107,000 röster för permanent rusdrycksförbud enbart inom Jönköpings län. Det är ju då alldeles uppenbart, att länet med otålighet och med innerlighet väntar på, att vi måtte få åtminstone detta tillfälliga rusdrycksförbud. Nu vet jag väl, att det icke behöver spillas det ringaste ord på den saken här i kammaren nu i afton, ty utan votering kommer naturligtvis här beslut att fattas till förmån för ett tillfälligt rusdrycksförbud. För min del yrkar jag givetvis bifall till utskottets hemställan i punkt 1.

Jag skall sedan övergå till andra punkten, som ju rör herr Lundbergs i Eksjö m. fl. motion. Nu har jag hört och sett åtskilliga, som varit så ofantligt missbelåtna med det i denna motion framkomna förslaget. Detta har även kommit till uttryck i tidningspressen, och sådana misslynta toner ha även här i afton låtit höra sig. Jag får emellertid säga, att jag för min del känner mig synnerligen tacksam för den motion, som dessa herrar sålunda väckt angående ett permanent rusdrycksförbud, och varför? Jo, just därför, att jag tror, att därigenom har den kungl. nykterhetskommittén fått en mycket lämplig påstötning att raska på en liten smula. Man är verkligen, mina herrar, ute i bygderna ivrig för denna sak.

Däremot vill jag icke göra mig solidarisk med något klander mot nykterhetskommittén. Men kommitténs medlemmar kunna ju själva förstå, att när kommittén tillsattes år 1911 och vi i år skriva 1917, är det icke så förunderligt, om man ute i bygderna känner en viss benägenhet för att så där halvt om halvt litet otåligt vänta på

Ang. förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker.

(Forts.)

Ang. förbud
mot tillverk-
ning och för-
säljning av
alkoholhaltiga
drycker.
(Forts.)

ett resultat i frågan. Någon har här sagt, att kommittén redan rekvi-
rerat 80,000 kronor i ersättningar. Talaren i fråga hade säkerligen
bort säga 80,000 kronor i banko och ändå fått lägga till åtskilligt
för att komma till den rätta siffran. Men vem frågar efter detta, när
det gäller så allvarliga saker som denna, blott man här snarast
möjligt kommer till ett positivt resultat.

Då frågar man: varför är det så brått med denna sak? Jo,
mina herrar, det är verkligen brått i detta fall, och det därför, att
tillståndet i landet börjar att så småningom alltmer och mer övergå
från att åren 1909 och 1910 ha varit nykterhetsvänligt till en mot
samma nykterhetsverksamhet mycket osäker stämning. Det är ett
faktum, som konstateras från alla håll, att rusdrycksintresset i lan-
det tilltager i ganska hög grad, och herrarna kunna vara tacksamma
för, att kontrollstyrelsen håller så pass vakt över oss under nuva-
rande arbetsförtjänster, som den verkligen gör, ty i annat fall befar-
ar jag, att vi skulle få se ett så livligt rusdrycksintresse utveckla
sig ute i landet, att vi bleve alldeles förfärade. Och den dag, när
dessa tillfälliga rusdrycksrestriktioner möjligen upphöra och floden
slipper loss samt arbetsförtjänsten tilläventyrs är densamma, huru
skall det då gå, därest nykterhetskommittén till dess icke vunnit
något positivt resultat? Det är med beklagande man ser, vart det
då vill bära i väg.

En annan sak, som jag beklagar är också, att nykterhetsvän-
nerna få allt svårare och svårare att hålla samman till en enhet.
Det lokala vetot har redan gjort väldiga sprängningar inom nykter-
hetsvännernas led; många andra politiska interiörer, som här måste
förbigås, ha också bidragit till detta stora splittringsarbete. Det är
sannerligen icke den lätthet att nu samla nykterhetsvännerna i vårt
land, som det var 1909 och 1910, och dröjer nykterhetskommittén
ytterligare tre år, innan vi komma till något resultat, så skola her-
rarna få se, att det blir ännu svårare, än vad det är i dag, att samla
nykterhetsvännerna under ett och samma baner. Det är, som sagt,
många omständigheter, som i detta hänseende kunna verka splittr-
rande. Det ligger i sakens natur, att om denna stämning skall få
växa upp och utvecklas under tiden, till dess att nykterhetskommitt-
téns arbete ligger färdigt och det kommer en kungl. proposition i
ämnet, torde det icke vara så lätt att i andra kammaren samla så
många nykterhetsvänner som i dag. Allt hänger dock på, huru folket
ute i bygderna uppskatta betydelsen av denna fråga.

Efter vad jag nu sagt, ligger det i sakens natur, att jag också
yrkar bifall till den motion, varom här är fråga, ty det är klart,
att om man här vill verka pådrivande på nykterhetskommittén, skall
detta kunna ske så mycket kraftigare, ifall även andra kammaren
beslutar ungefär i överensstämmelse med vad herr Lundberg m. fl.
här önska. Jag känner mig verkligen i likhet med herr Bystrom
mycket tilltalad av deras förslag, och om det blir votering uti punkt
2, kommer jag även att avgiva min röst för herr Lundbergs förslag.
Jag vet nu, att sådant icke är så vanligt, och vore det i en annan
fråga, skulle jag nog tveka, men med det bestämda syfte, som här

är angivet, vill jag så mycket som möjligt söka att bidra till en snar lösning av denna fråga, och då det här endast gäller en kommitté, känner jag icke demonstrationen så förkastlig, som jag eljest skulle göra. Går det till votering, kommer jag således att giva min röst för herr Lundbergs m. fl. motion.

Ang. förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker.

(Forts.)

Herr Berg i Munkfors: Herr talman! Det är icke utan stora bekymmer, som vi nykterhetsvänner såväl här i kammaren som ute i landet se, huru nykterhetsfrågorna behandlas år ifrån år. Nu har ju förevarande nykterhetsfråga fallit för denna gång genom första kammarens motstånd och regeringens likgiltighet att göra något för att införa tillfälligt rusdrycksförbud.

En väldig våg har rullat över landet i syfte att väcka regeringens intresse för denna sak, men den har sovit tryggt. Huru är det i andra länder uti detta avseende? Här har ju redan anförts ett sådant land som t. ex. Ryssland, som man ofta vill avskräcka oss från att taga exempel av; där har denna fråga i alla fall väckt så pass stort intresse hos såväl de översta topparna i samhället som hos övriga, vilka makten hava, att man där har vidtagit åtgärder för att hämma rusdrycksfloden och därigenom lindra den nöd, som det ohyggliga världskriget fört med sig. Då det för något år sedan i England gällde en ungefär liknande sak som denna, sade till och med den regerande fursten i det landet: Kan det bli till någon nytta för mitt folk, ifall jag går före med gott exempel i denna fråga, välan, jag är beredd att taga ett sådant steg som att avstå från bruket av rusdrycker! Och i ett annat land, Tyskland, har också framhållits av dess främste ledande man, att det var att vänta vidtagande av starka åtgärder, något som också skett, för att hindra konsumtionen av spritdrycker framför allt under krigstiden.

Det är emellertid något underligt med denna fråga. Här har regeringen, trots att den i övrigt icke så gärna vill vara med om att rådfråga riksdagen och få sina ärenden på vissa områden handlagda av densamma, dock överlämnat denna sak åt riksdagen själv. Jag skulle nära vilja påstå, att detta har berott därpå, att regeringen mycket väl vet, att den i första kammaren har en utpost och en säker mur gentemot alla sådana här folkliga strävanden, och det har ju visat sig också i dag, att så varit fallet.

Jag menar, att regeringen hade bort kunna föra fram denna fråga på eget initiativ, alldenstund man runt om i hela landet från Ystad till Haparanda, kan jag säga, skickat in resolutioner, som tydligt angiva, huru folket, den stora massan av folket, tänker i detta fall. Men i alla fall har det icke åtgjorts något åt den saken. Det hade väl varit den enklaste åtgärd man kunnat begära, att regeringen, såsom också nämndes av herr Sävström — då den måste vidtaga åtskilliga åtgärder i fråga om ransonering av bröd och annat med så knappa portioner att arbetare ej få på långt när tillräckligt därav och då man vet, att de alkoholhaltiga dryckerna framställas av sådana saker, som äro av naturen avsedda till människoföda — inställt brännvinsbränningen och öltillverkningen, så att man kunnat använda säden till

*Ang. förbud
mot tillverk-
ning och för-
säljning av
alkoholhaltiga
drycker.*

(Forts.)

föda. Nu är icke annat att göra åt saken än att uttala en kraftig protest mot det sätt, varpå frågan behandlats i vårt land och konstatera hur litet man beaktat den välsignelse, som skulle följt med om vi fått ett tillfälligt förbud under dessa fruktansvärda tider.

Jag har, herr talman, i denna punkt intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets hemställan. Jag vill endast yttra några ord till sist rörande den andra punkten i utskottets betänkande. Det gäller där det permanenta förbudet. Jag vill säga, att man kan diskutera, huruvida den tidpunkt, som valts att föra fram förbudsmotionen på nytt, varit den rätta. Det är ju möjligt att så icke varit fallet, men å andra sidan vill jag bestämt för min del uttala — jag vet att jag gör det på tusentals nykterhetsvänners vägnar — att man börjar bli litet betänksam och misströstande gentemot det sätt, varpå nykterhetsfrågan har behandlats av den tillsatta kommittén. Det har påpekats av en föregående talare, att det vore nyttigt, att kommittén finge en stöt i ryggen, så att den ryckte fram hastigare, och om motionen skulle medföra det resultatet, hade det dock vunnits något med att motionen nu förts fram. Jag kan icke föreställa mig annat än att andra kammaren, som av alla tecken att döma verkligen är en förbudskammare — d. v. s. att vi ha majoritet för ett ständigt förbud — även om motionen kommit fram under sådana förhållanden, som man icke är belåten med, dock går med på och bifaller densamma.

Herr talman, jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan i andra momentet och bifall till motionen.

Herr H a g e: Herr talman, mina herrar! Jag kommer att lägga min röst för herr Lundbergs yrkande, alltså för framställningen om permanent förbud och det gör jag av flera orsaker, men säkert på grund av två skäl, som jag tror, att även en del medlemmar i denna kammare, som icke skrivit på motionen och som i övrigt stå tveksamma, skulle kunna omfatta och förstå. Det ena skälet är det, att jag tror, att, om andra kammaren uttalade sig för herr Lundbergs yrkande, så skulle andra kammaren giva en viss styrka åt nykterhetskommitténs krav på att få tillmötesgående från regeringens sida, om det nu verkligen är så, som här antytts, att regeringen gjort svårigheter mot nykterhetskommitténs arbete för framförande av permanent förbud och undersökningar därom. Ty om det verkligen är så, att nykterhetskommitténs svårigheter att komma fram grunda sig därpå, att regeringen har visat ringa förståelse för att hjälpa kommittén med utredningar o. d., så skulle jag för min del tro, att ett sådant uttalande, som det av herr Lundberg föreslagna, om det gjordes av andra kammaren, skulle kunna giva nykterhetskommitténs krav mot Kungl. Maj:t ökad styrka. Nykterhetskommittén skulle då för Kungl. Maj:t kunna påvisa den mycket starka opinion för ett snabbt utredande och framförande av förbudet, som finnes inom andra kammaren, och jag vågar påstå, att det skulle vara ett sätt att hjälpa nykterhetskommittén, i stället för att det skulle vara ett misstroende-

votum mot nykterhetskommittén, såsom här sagts. Det är det enskålet för att jag lägger min röst för herr Lundbergs yrkande.

Det andra skålet är, att det visat sig i dag, att första kammaren icke alls velat vara med om att tillstyrka det *tillfälliga* förbudet. Vad är då naturligare än att denna kammare, såsom en demonstration mot en så utmanande politik, för fram en rak motsatt uppfattning, d. v. s. förenar sig om det *permanent*a förbudet, såsom en demonstration mot första kammarens folkfientliga uppfattning i denna fråga. Jag skall erinra herrarna om, att en sådan demonstrationsväg beträffs en gång förut av andra kammaren för några år sedan. Då låg situationen liksom nu, så, att vi diskuterade denna nykterhetsfråga i båda kamrarna. Då inträffade det, att från första kammaren kom bud, att första kammaren avslagit de breda folklagrens krav på detta område. Och dock hade vid det tillfället andra kammaren gått mycket långt i tillmötesgående för att få med första kammaren någon väg på detta lagstiftningsområde. Men det oaktat avslogs vid det tillfället även det erbjudande som gjorts från andra kammaren. Vad blev följden? Större delen av de herrar, som nu äro i kammaren, kanske erinra sig, att herr Staaff vid det tillfället stod upp i denna kammare och förordade en demonstrationspolitik från denna kammare mot första kammaren just ungefär i den riktning jag nu föreslagit. Han föreslog nämligen, att denna kammare borde såsom en demonstration mot första kammaren gå längre i visandet av sin förbudsåskådning än kammaren skulle gåit, om man kunnat finna en föreningslinje i nykterhetsfrågan mellan de bägge kamrarna. Detta sätt att demonstrera mot första kammarens ställning till nykterhetsfrågan har sålunda förekommit en gång förut i andra kammaren. Och kammaren underströk på ett synnerligen markant sätt sin uppfattning i nykterhetsfrågan genom att följa herr Staaff vid det tillfället.

Från dessa bägge utgångspunkter, och med hänvisning i övrigt till de skäl som av herrar Lundberg m. fl. anförts, vill jag alltså påyrka, att majoriteten i denna kammare förenar sig om herr Lundbergs yrkande, såsom varande den mot första kammaren mest utmanande linjen. Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till herr Lundbergs yrkande.

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Bengtssons i Göteborg anförande. Han behagade draga in bondetåget i sitt anförande och yttrade, att det var det största politiska falsarium från vår tid. Å 30,000 lantmäns vägnar och å hundratusenden andras, som sympatisera med bondetåget, ber jag få uttala den skarpaste protest mot ett sådant yttrande. Det är enligt min mening ovärdigt, att ett sådant yttrande fällts i andra kammaren angående en stor nationell folkrörelse.

Häruti instämde herrar *Jonsson* i Hökhult, *Norman* och *Gabrielsson*.

Herr *Lingström*: Herr talman! Jag kan icke annat än beklaga, att regeringen icke långt förut, synnerligast innan sista till-

Ang. förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker.
(Forts.)

*Ang. förbud
mot tillverk-
ning och för-
säljning av
alkoholhaltiga
drycker.
(Forts.)*

verkningsåret tog sin början, d. v. s. på hösten 1916, funnit anledning misstänka, att det skulle bliva livsmedelsbrist i landet, och sålunda funnit sig föranlåten utfärda förbud mot användande av några som helst livsmedel till framställande av rusdrycker, oaktat förslag där- om, med undantag av sprit för tekniskt och medicinskt behov, fram- förts till Kungl. Maj:t redan så tidigt som i augusti 1915 av en de- putation med Sveriges ärkebiskop i spetsen, vilken framställning på hösten 1916 genom en annan deputation förnyades. Hade denna framställning vunnit bifall, skulle möjligen icke så stränga åtgär- der, som synnerligast drabbar våra lantmän, nu behövt tillgripas för tryggande av livsmedelstillgången i landet. Då hade kanhända icke så många fattiga arbetarfamiljer, såsom nu är fallet, behövt i förtid slakta ned sin lilla gris, som var ämnad att, om det funnits medel att framföda den litet längre, fylla många behov i det fattiga hemmet. Slutligen hade många arbetare, som skola leva av torr- skaffning, kanske icke behövt klaga över brist på bröd, om det korn, som förvandlats till öl, nu varit tillgängligt för att utdryga bröd- säden med.

Under nuvarande förhållanden, då frågan fallit i första kamma- ren, kan jag icke annat än — oaktat någon riksdagsskrivelse icke kommer till stånd — göra en vördsam hemställan till regeringen, om mina ord hitta vägen dit, att om nödläget fortfar, regeringen måtte vidtaga sådana åtgärder, att icke den skörd, som Sveriges be- folkning väntar till hösten skall giva bröd åt landet, blir använd till rusdrycker, ty vad Sveriges folk behöver i dessa dagar, det är icke brännvin utan livsmedel. Det tjänar icke mycket till att nu göra något yrkande, men jag skall i alla fall be att få yrka bifall till den första punkten av utskottets utlåtande.

Rörande den andra punkten vill jag icke upptaga herrarnas tid, men jag vill säga, att om votering begäres, är det icke alls uteslu- tet, att jag ger min röst åt den i ämnet väckta motionen.

Herr Ingvarson: Herr talman! Det var med stort in- tresse, som jag hörde herr Nilsson i Linnås och dem, som instämde med honom, uttala sin harm över att man på vissa håll icke hyste tillräcklig respekt för stora nationella folkrörelser. Det glädde mig i högsta grad att höra, att man har respekt för nationella folkrörelser, och i detta fall är jag sålunda enig med herr Nilsson i Linnås. När jag i dessa dagar finner av tidningarna, att man med olika medel samlar in namn och adresser, så förmodar jag, att enligt dessa herrars mening också detta är en folkrörelse, som vi ha en viss skyl- dighet att hysa respekt för. Men jag skulle vilja fråga de herrar, som nu kräva respekt för nationella folkrörelser, om de också hysa respekt för folkrörelser av annan natur, för sådana nationella folk- rörelser, som icke uppbäras av något egoistiskt syfte utan som med sitt viktiga arbete vilja gagna hela folket. Det förefaller mig som om man hade lånat större skyldighet att respektera dessa i bästa mening nationella folkrörelser.

Jag har här i min hand en massa papper, som giva uttryck

för uppfattningar, som hysas av tiotusentals medborgare, papper som sänts till mig personligen. Massor av liknande skrivelser ha sänts till riksdagens nykterhetsgrupp och till enskilda riksdagsmän; tillsammans representera de flera hundra tusen medborgare. Men det skall icke falla mig in att upptaga den knappa tiden med att föredraga dessa skrivelser eller namngiva avsändarna. Vare det nog sagt, att bakom det krav, som uttryckes i utskottets utlåtande, står verkligen en nationell folkrörelse av osedvanligt stor omfattning och ett arbete, som är värt aktning och respekt på ett helt annat sätt än en sammanräfsad sympatityttring av det ena eller andra slaget.

Jag tillät mig för icke länge sedan att i samråd med medlemmar av riksdagens nykterhetsgrupp till hans excellens herr statsministern rikta en interpellation, i vilken jag med kammarens tillstånd tillät mig fråga, huruvida regeringen hade för avsikt att själv utfärda ett tillfälligt rusdrycksförbud. Man hade just då vidtagit åtgärder för ytterligare inskränkning beträffande brödransoueringen till 50 gram om dagen, och vi hade därför skäl att antaga, att den kvantitet spannmål, som eljest användes på ett i många fall för landet skadligt sätt, skulle få en bättre användning. Det meddelades mig under hand, att svaret på denna interpellation skulle komma vid en tidpunkt, då vederbörande myndigheter ingivit yttranden i frågan. Jag har mig icke bekant om detta är överensstämmande med vad statsministern yttrat, men så lär ha varit meningen.

Nu har emellertid frågan redan fallit i första kammaren, där man i likhet med herr Nilsson i Linnås hyser mycket stor respekt för vissa nationella rörelser men icke för andra. Man följer alltså regeln: när jag super, är det rätt. Emellertid synes mig som om hela denna fråga skulle ha kommit i ett synnerligen förvirrat läge icke minst på grund av de säryrkanden, som ett antal motionärer gjort och som i hög grad upptagit debatten. För min del kan jag icke annat än beklaga, att nykterhetsvännerna splittrat sig och gått fram på skilda linjer, ty detta har medfört, att det blivit svårare att komma till ett tillfredsställande resultat.

Vi ha kommit därhän i ransoneringshänseende, att folk i vissa fall förbjudes att skala sin potatis före kokningen, men samtidigt tillåter man, att större eller mindre del av potatisförrådet användes till brännvinstillverkning. När vi kommit därhän synes det mig vara i hög grad på tiden, att man gör slut på ett dylikt system.

Efter det beslut, som första kammaren fattat, lyckas detta icke nu. Jag kan då endast i överensstämmelse med hundratusentals svenska medborgare uttala ett beklagande härav och min förhoppning, att den dag icke måtte vara så långt avlägsen, då dessa medborgare på annat sätt än genom resolutioner måtte giva uttryck åt sin uppfattning och detta så kraftigt, att ett upprepande av ett dylikt beslut icke skall vara möjligt.

I frågans nuvarande läge anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker.
(Forts.)

Ang. förbud
mot tillverk-
ning och för-
säljning av
alkoholhaltiga
drycker.

(Forts.)

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Då jag av debatten tyckt mig finna att vissa missuppfattningar gjort sig gällande beträffande nykterhetskommitténs verksamhet, har jag begärt ordet för att lämna några upplysningar.

Jag vill bestämt påstå, att allesammans inom kommittén varit livligt intresserade för de problem, som förelegat, och att vi alla försökt göra vårt bästa. Men det är ju klart, att andra måhända kunnat verkställa detta arbete på ett annat och bättre sätt; det kan naturligtvis icke bestridas. Men när herr Bengtsson i Göteborg kommer och påstår, att man inom kommittén under 6 år hållit på med att utreda förbudsfrågan, så är han bakom flödet och då visar han, att han icke har reda på vad kommittén gjort. Kommittén har jämlikt sitt uppdrag för icke så länge sedan börjat utreda förbudsproblemet. Jag skall endast be att få omnämna, vilka betänkanden kommittén avlämnat. De äro:

1) en ingående prövning av förslaget till lag om internering av alkoholister,

2) en prövning av frågan om det allmännas frigörande från rusdryckshanteringen,

3) förslag till försäljningsförordning i samband med lokalt veto och andra reformer, och

4) förslag till nya bestämmelser rörande försäljning av sprit för tekniska ändamål, d. v. s. denaturerad sprit och liknande.

Dessa förslag, icke minst det senaste, ha krävt mycket arbete av olika art och mycken omtanke, och vi ha anledning antaga, att det senaste förslaget redan denna vinter kommer att framläggas för riksdagen genom regeringen. Jag tror, att dessa förslag äro mycket värdefulla, och jag är säker om, att de i hög grad skola komma att medverka till nykterhetens utbredande i vårt land. Dessutom har kommittén avgivit yttranden i en del mindre frågor. Bakom alla dessa utredningar ligger, som jag nyss nämnde, ett synnerligen omfattande arbete, och detta gäller särskilt förslaget till ny försäljningsordning.

Flera talare ha upprepat, att kommittén skulle ha dragit en kostnad av 86,000 kronor. Jag kan icke nu kontrollera, om denna siffra är riktig, men håller för troligt, att kostnaden uppgått till detta belopp. Men därav får man icke draga den slutsatsen, att kommitténs ledamöter skulle ha uppburit denna summa i arvoden. Säkert mer än hälften därav belöper sig på vetenskapliga och statistiska utredningar, och tryckningen av kommitténs stora statistiska utredningar har kostat ett väsentligt belopp. Men om kommittén också skulle kostat 86,000 eller kanske 100,000 kronor, så vågar jag påstå, att ur rent ekonomisk synpunkt finnes det få kommittéer, vars arbete varit statsverket till sådan nytta som denna kommitté. Kommittén har nämligen framlagt förslag till landets indelning i kontrollområden och dessutom föreslagit, att kontrollstyrelsen skulle övervaka och kontrollera spritförsäljningen ekonomiskt sett, vilket för statsverket medför så väsentligt ökade inkomster, att det tror ingen av herrarna. Men denna centrala kontroll är även till stort gagn för

nykterhetsarbetet och i hög grad medverkar till att statskassan tillföres betydande inkomster, som eljest skulle komma att stanna i enskildas fickor.

Så till sist ett ord med anledning av vad som yttrats rörande kommitténs utredning av förbudsfrågan. Kommittén har ansett det nödvändigt och lämpligt att verkställa en utredning av en del förhållanden som stå i samband med rusdrycksbruket, nämligen av frågan om rusdryckerna såsom orsak till fattigdom, till brottslighet, till lösdriveri och sedliga missförhållanden inom familjelivet. Det är sålunda fyra skilda slag av statistiska utredningar, vartill komma en del utredningar av mindre omfattning, verkställda av enskilda vetenskapsmän. Dessa fyra statistiska utredningar föreslog kommittén för närmare två år sedan. Regeringen har legat på saken och trots upprepade påstötningar från kommittén ha först nu utredningarna kommit till stånd.

Jag tycker att herr Räf har större skäl att vända sig till den regering, som han säkerligen i själ och hjärta anser vara den bästa av regeringar, med uppmaning, att den måtte påskynda denna sak, än att påminna kommittén om, att den bör påskynda sitt arbete. Jag är medveten om att det förefinnes en allmän önskan i landet och jag själv är livligt besjälad av densamma, att kommittén bör skynda på så mycket som möjligt. Men kommer något dröjsmål att inträffa, så beror detta främst på regeringen.

I övrigt anser jag denna fråga vara så debatterad, att det icke är nödigt förlänga debatten.

Herr Lithander: Herr talman! Då jag har anslutit mig till reservationen, skall jag be att få angiva skälen därför. Det är för det första därför, att de båda styrelser, som ha yttrat sig och hava tungt vägande ord i denna fråga, nämligen kontrollstyrelsen och socialstyrelsen, ha båda avstyrkt de föreslagna åtgärderna. Det är det första skälet. Det andra skälet är det, att Kungl. Maj:t, som har haft och har sin uppmärksamhet livligt fäst vid hithörande frågor, har redan vidtagit avsevärda restriktioner, och Kungl. Maj:t är den enda, som kan överblicka frågan i dess helhet. Jag anser därför på denna grund, att vi kunna fullt tryggt låta den saken vila hos den högsta myndigheten i vårt land, och jag har därför anslutit mig till reservationen, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till.

Herr Källman: Herr talman! Endast ett par ord i anledning av herr Lithanders yttrande. Herr Lithander anser, att då kontrollstyrelsen och socialstyrelsen avstyrkt det förslag, som avses i motionen, så är detta för honom avgörande. Jag tror dock, att man på goda skäl kan se denna fråga på annat sätt. Den motion, som väckts och som avser tillfälligt förbud, är enligt min uppfattning mycket mindre en nykterhetsfråga än ett spörsmål om att tillvarata alla för folk-närningen befintliga tillgångar. Nu förhåller det sig ju så, att även om riksdagen icke avlåter en skrivelse i överensstämmelse med ut-

Ang. förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker.
(Forts.)

*Ang. förbud
mot tillverk-
ning och för-
sättning av
alkoholhaltiga
drycker.
(Forts.)*

skottets förslag — vilket ju för övrigt icke kommer att ske på grund av första kammarens beslut — så upphör inom den närmaste tiden tillverkning av alkoholhaltiga drycker. Detta tror jag att kammarens ledamöter fått klart för sig genom att studera utskottsbetänkandet och den vid detsamma fogade bilagan.

Emellertid är det en sak, som i detta sammanhang bör tillmätas stor betydelse, i synnerhet om även första kammaren bifallit bevillningsutskottets förslag. Jag syftar på det sätt, varpå det färdigberedda malt, som finnes, skall användas. Som bekant har det meddelats mältningsstillstånd för detta år motsvarande 55 procent av medeltalet av det under de sista tre tillverkningsåren förbrukade maltet. Om nu detta färdigberedda malt användes för tillverkning av t. ex. porter och öl, åstadkommer man dels en ringa kvantitet utav maldrycker och dels en större arbetslöshet än som vore nödvändig. Jag vill nämna ett par siffror, som i detta avseende bestyrka mitt påstående. Av 100 kilogram malt åstadkommes 3,8 hektoliter porter-vört eller 5,9 hektoliter lagerölsvört eller 6,7 hektoliter pilsnerölsvört eller cirka 8 hektoliter lager- eller pilsnerdricka. *Av 100 kilogram malt får man emellertid icke mindre än 15,1 hektoliter svagdricka.* Detta har en ofantlig betydelse ur folknäringsynpunkt. Nu är det uppenbart, att svagdricka innehåller ringa näring, men det är ju ändå mera näringsrikt än bara vattnet och människorna måste hava något annat än vatten att dricka. Jag vill då erinra om att i dessa mjölkbristens år svagdrickat ofta måste utgöra ersättning för mjölk. Då är det uppenbarligen av stor betydelse, att man använder det färdigberedda maltet för tillverkning av svagdricka, som utskottet förordat, i stället för att därav tillverka starkare maldrycker, av vilka man får avsevärt mindre kvantiteter. Denna synpunkt har en ofantligt stor betydelse. Då det färdigberedda maltet icke till kvantiteten kommer att utökas, vilket jag tror mig kunna meddela, torde mindre arbetslöshet vara att förvänta, därest ifrågavarande maltparti användes till svagdricka. Då det uppenbart kräver flera arbetsdagar att av en viss kvantitet malt tillverka och distribuera svagdricka än om samma malt användes till porter och öl, framgår härav att det ur denna synpunkt är klokt att bifalla utskottets förslag. Det är också med hänsyn härtill, beklagligt, att första kammaren icke har bifallit utskottets förslag.

Jag har velat göra dessa korta, sakliga erinringar, och på grund av vad jag anfört, tillåter jag mig, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

I fråga om det permanenta förbudet vill jag blott hänvisa till vad utskottet anfört, vartill jag ansluter mig.

Herr Lindhagen: I föreliggande betänkande finnes en punkt 3, i vilken det yrkas, att herr Lindhagens motion måtte anses besvarad genom vad utskottet yttrat under 1 och 2 punkten i sitt betänkande. Detta föranleder mig att nu yttra bara några få ord om min motion.

Det yrkande jag i motiveringen till min motion frambållit, har

icke vunnit beaktande vare sig av utskottet eller av de andra motionärerna, och intet yrkande, som här är framställt, inrymmer även denna min ståndpunkt. Jag kan därför icke finna mig föranlåten att nu göra något särskilt yrkande, utan vill bida tiden. Jag undrar, om icke i alla fall det skall finnas möjligt, att även en sådan tankegång, som den jag framställt, skulle kunna finnas praktiskt lämplig. Herrarna se, huru svårt det är att genomföra förbudslagstiftning, såväl temporär som permanent, och det beror på, att det finnes en så stor minoritet inom svenska folket, som säger, att det absolut icke vilja vara med på detta. Detta är ett faktum, som man måste räkna med. Hur skall man då komma till något resultat om man icke kan få någon övergångsform? Jag tror nu, och därom äro nog alla ense med mig, att kan man undvika det, bör man icke genom lagstiftning med våld påtvinga andra människors meningar, som de själva icke hysa, ty det kan då inträffa, att man ointetgör det förslag, man vill väcka, eller om förslaget går igenom, att det skapar ett så olidligt tillstånd, att de avsedda verkningarna av det hela utebli, och rätt som det är ha vi lyckats driva det därhän, att vi gjort alltsammans om intet, när det väl en gång är genomfört. Vad vore väl då lämpligare eller saken mera värdigt, än att, visserligen genomföra en förbudslagstiftning, men för denna lag liksom för andra lagar utfärda s. k. övergångsbestämmelser, avsedda att avveckla ännu bestående förhållanden? Detta kan ske genom att de personer, som vid lagens ikraftträdande redan hade tillägnat sig denna vana och absolut icke ville underkasta sig lagen, under sin återstående livstid skulle ha rättighet att i överensstämmelse med det Brattska systemet eller något annat liknande system få en viss begränsad mängd spirituosa, om det nämligen kunde visas, att deras familjer icke lede någon skada därav. Ja, herr Räf småler litet, men jag försäkrar, att detta argument ha de personer, som sysselsätta sig med denna sak, ganska svårt att komma ifrån. Jag har hört många nykterhetsvänner framhålla, att detta är en verkligt tänkbar linje, som man bör diskutera. I nykterhetstidningen Tempelaren framhölls en gång — till och med på första sidan — att man icke bör förbigå detta såsom något otänkbart eller orimligt.

Med dessa ord vill jag ha erinrat om tillvaron av min motion, som hittills varit fullständigt bortglömd i diskussionen.

Herr Bengtsson i Göteborg: Herr talman! Beträffande herr Nilssons i Linnås protest ber jag få säga, att jag har ingen anledning att taga tillbaka vad jag sagt. Hans protest har för övrigt redan blivit besvarad, åtminstone delvis.

Gentemot herr Erikssons i Grängesberg anförande skall jag däremot be att få säga ett par ord. Vi fingo ju veta vad kommittén hade behandlat, men det visste vi väl förut, att åtskilliga saker voro utredda, jag kan nästan påstå innan kommittén var tillsatt. Vad som däremot var det allra intressantaste att få veta det var att man först nu hade börjat med utredningen rörande det permanenta förbudet. Nu säger herr Eriksson, att man är bakom flödet,

Ang. förbud mot tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker.
(Forts.)

Ang. förbud
mot tillverk-
ning och för-
säljning av
alkoholhaltiga
drycker.
(Forts.)

när man talar om kommitténs arbetssätt, dess arbetsmetoder och dylikt. Jag sade i mitt anförande, att jag icke känner till arten av kommitténs arbetsmetoder, men jag anser att kommittén är, jag vågar säga det, nästan bakom flötet själv, då den icke förr än nu på sjätte året av sin tillvaro börjat med utredningen rörande det permanenta förbudet.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen till en början propositioner beträffande *punkten 1*), nämligen först på bifall till utskottets hemställan i denna punkt samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid betänkandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Vidare framställde herr talmannen beträffande *punkten 2*) propositioner på dels bifall till utskottets hemställan, dels ock avslag därå och bifall i stället till det förslag, som innefattades i *punkten 2*) av motionerna nr 22, i första kammaren och nr 62, i andra kammaren; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslags följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i *punkten 2:o*) av utskottets förevarande betänkande, nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det förslag, som innefattas i *punkten 2*) av motionerna nr 22 i första kammaren och nr 62 i andra kammaren.

Voteringen utvisade 112 ja mot 68 nej; och hade kammaren således bifallit utskottets hemställan.

Slutligen blev på därom av herr talmannen framställd proposition utskottets i *punkten 3*) gjorda hemställan jämväl av kammaren bifallen.

§ 2.

Härefter föredrogos vart för sig lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckta motioner rörande stämmingsmans behörighet m. m.; och

nr 13, i anledning av väckt motion om ändring av 91 § 1 mom. i lagen om aktiebolag.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Å föredragningslistan var vidare uppfört lagutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ävägbringandet av en social arrendelagstiftning. Ang. en social arrendelagstiftning.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 73, hade herr *Lindhagen m. fl.* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte upptaga till behandling angelägenheten att en social arrendelagstiftning för den svagaste arrendatorsklassen såsom bolagsarrendatorer, landbönder, torpare och med dem jämställda brukare av annans jord måtte för hela riket komma till stånd, samt för riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning taga under övervägande, i vad mån lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 skulle kunna jämkas i syfte att bereda bolagsarrendatorer, torpare och med dem socialt jämställda arrendatorer en i rättsligt avseende mera tryggad ställning, samt för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Gezelius*, greve *Spens*, *Valerius Olsson*, *Tisell*, *Gustafsson* i Örebro och *Holmdahl*, som yrkat, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan yttrade

Herr *H o l m d a h l*: Herr talman, mina herrar! Då denna fråga förelåg till behandling vid 1914 års riksdag, tillät jag mig uttala den meningen, att de dåvarande motionärerna icke genom utredning eller på annat sätt visat eller gjort sannolikt, att en social arrendelagstiftning, omfattande hela vårt land, var av behovet påkallad.

Innehållet i föreliggande motion har icke varit ägnat att ändra denna min uppfattning. Jag kan fortfarande icke finna, att vad motionärerna framkommit med är av beskaffenhet att kunna läggas till grund för en framställning sådan som här ifrågasatts av motionärerna. Ty vad är det motionen innehåller? Jo, den innehåller först och främst åtskilliga mycket beaktansvärda reflektioner rörande den norrländska arrendelagstiftningen, vidare en redogörelse för det resultat, till vilket torpkommissionen och jordundersökningen i Värmland kommit, och slutligen en antydning om vad en social arrendelagstiftning bör innehålla. Men vad man hade haft rätt att vänta från motionärernas sida, nämligen en utredning, som visade eller gjorde sannolikt, att förhållandena i de mellersta och södra delarna av vårt land äro sådana, att en social arrendelagstiftning för dessa delar är nödvändig, d. v. s. en utredning i själva saken, det finner man icke i motionen.

Motionärerna tyckas utgå från, att det är en känd och erkänd sak att överallt i vårt land, där torpare och arrendatorer förekomma,

Ang. en social
arrendelag-
stiftning.
(Forts.)

deras ställning är så bekymmersam, att ett ingripande på lagstiftningens väg är av behovet påkallat. Ja, vore den saken allmänt erkänd, borde man ju böja sig för en sådan uppfattning. Men nu förhåller det sig på helt annat sätt. Den som vill göra sig besvär med att genomläsa den debatt, som i denna fråga förekom här i kammaren 1914, skall finna, att ett flertal av de lantmän, som uttalade sig — lantmän från mellersta och södra Sverige — hade en helt annan syn på frågan än motionärerna.

Det framhölls sålunda, att torparnas och arrendatorernas ställning långt ifrån var så bekymmersam, som man kunde föreställa sig, då man läste igenom motionen. Det framhölls, att på många ställen i vårt land torparnas ställning t. o. m. var bättre än den självägande bondens. Det erinrades om att den norrländska arrendelagstiftningen ingalunda lämpade sig för förhållandena i mellersta och södra Sverige, och slutligen påpekades det, att våra jordägare icke skulle kunna upplåta sina ägoområden till begagnande, om sådana skyldigheter skulle påläggas jordägarna, som motionärerna ifrågasatt. Det må väl då icke förvåna, om man efter sådana uttalanden och då ingen utredning blivit presterad, måste ställa sig synnerligen tveksam mot en lagstiftning av den innebörd och med den räckvidd, som det här är frågan om. Ty vad är det motionärerna åsyfta med denna sociala arrendelagstiftning? Jo, man får en klar föreställning därom, om man går till 1914 års motion, där motionärerna uppdragit åtskilliga riktlinjer för detta slag av lagstiftning. De förmaner, som motionärerna vilja tillförsäkra arrendatorerna och torparna, är först och främst fastställandet av en minimiarrendetid av 20 år, vidare rätt till nybyggnader och till reparationer på jordägarens bekostnad, rätt till nyodling, rätt till ersättning för odlingsarbete och jordförbättring, rätt till husbehovsvirke och rätt till vedbrand samt slutligen rätt till bete för kreatur och rätt till fiske.

Det är, som herrarna finna, inga obetydliga fordringar, som här ställas på jordägaren, och dock är att märka, att motionärerna i sin motion från 1914 tydligen tillkännagävo, att detta endast var några huvudpunkter, som kunde komma på tal, då det var fråga om social arrendelagstiftning. Härtill kommer dessutom, att motionärerna nu ifrågasätta, att denna lagstiftning skall få retroaktiv verkan, det vill säga den skall verka upphävande på redan existerande avtal, såvida icke dessa stå i överensstämmelse med denna sociala lagstiftning. Det är, såvitt jag kan förstå, en uppenbar rättskränkning mot jordägarna, som därmed ifrågasättes.

Jag undrar nu, om motionärerna hava övervägt, huru många av våra jordägare med en eller annan torpare på sitt jordområde skola kunna och vilja upplåta sin jord till begagnande på de villkor, som här ifrågasätts. Jag fruktar för att våra torpare och våra arrendatorer snart nog skola försvinna, om motionärernas förslag skulle upphöjas till lag. Vill man, för att begagna motionärernas uttrycksätt, lägga en död hand på det jordbruk, som hittills med framgång bedrivits av våra arrendatorer och torpare, tror jag förvisso, att man icke kan välja lämpligare väg än motionärerna här föreslagit. Motio-

närarnas strävan att förbättra arrendatorernas och torparnas ställning är ju värd allt erkännande, men det förefaller mig, som om motionärerna icke hade närmare tänkt på de konsekvenser denna lagstiftning skulle medföra, och framför allt ej övervägt, hur våra jordägare skola kunna gå i land med de förpliktelser man vill pålägga dem.

Som bekant vilar 1907 års arrendelag på den principen, att kontrahenterna, d. v. s. jordägaren och arrendatorn, äga att på överenskommelsens väg fritt ordna sina rättsförhållanden. Arrendelagens bestämmelser äro endast i ett fåtal fall av förbindande karaktär. Genom denna avtalsfrihet vinner man den fördelen, att kontrahenterna kunna ordna sina angelägenheter efter eget tycke och med hänsyn till förhållandena på den ort, där avtalet ingåtts. Det är allt skäl, att man tänker sig för, innan man överger denna princip och slår in på den väg, som motionärerna ha föreslagit, nämligen tvångslagstiftningens väg.

Vad jag här yttrat om motionen gäller i stort sett också om utskottets hemställan. Utskottet har icke gjort något försök att föreläsa en utredning. Motiven till utskottets hemställan utgöra endast ett återgivande i koncentrerad form av vad motionärerna anfört och i sak är deras hemställan densamma som motionärernas. Enda skillnaden, ifall man kan tala om någon sådan, är att under det motionärerna vilja ha den sociala arrendelagstiftningen fristående, vill utskottet inpassa den i 1907 års arrendelag. Den skillnaden är dock icke av någon väsentlig betydelse. Principiellt stå utskottet och motionärerna på samma ståndpunkt, vilket klart och tydligt framgår av den liberala reservationen från år 1914, som mynnar ut i precis samma hemställan som utskottets. Det är samma rättigheter man vill tillerkänna tornare och arrendatorer, det är samma skyldigheter man vill ålägga jordägarna, och allt detta på tvångslagstiftningens väg. Jag har för min del icke kunnat följa utskottsmajoriteten på den vägen, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr T a m m: När man ser efter i förteckningen över de lagutskottsledamöter, som dikterat utskottets beslut, finner man, att i detta beslut om arrendelagstiftningen, som dock i eminentaste grad är en jordbruksfråga, icke deltagit någon lantman. Man måste då ovillkorligen göra den reflexionen, att kanske herr Lindhagen hade rätt, då han i förmiddags sade, att för att kunna rätt bedöma en lagstiftningsfråga är det bättre att vara en praktiskt klok man än att vara en jurist. Varför man finner det rätt naturligt, att motionärerna ställt sig på den ståndpunkt de göra, förklaras av den omständigheten, att de ha sin särskilda syn på äganderätten till jord, vilket framgår av ett uttalande på sid. 2 i utskottets betänkande, redan citerat av den förste talaren. Då jag icke har den uppfattningen om äganderätten till jord, att därigenom skapas endast »en tillfällig jordägare», som icke har någon rättighet att lägga vare sig en död eller levande hand på jorden, så är det redan därav

Ang. en social
arrendelag-
stiftning.
(Forts.)

klart, att den grundval, från vilken jag utgår vid bedömandet av frågan, måste vara en annan än motionärernas. Men om jag också skulle vilja medge, att en utredning i denna mycket ingripande och säkerligen svårlösta fråga kanske bör göras, så är jag å andra sidan alldeles på det klara med, att den bör begränsas. Härmed har jag alldeles icke velat säga att den rätt, som jordägaren har över sin jord, icke bör begränsas. Men jag frågar er, mina herrar, om icke den begränsningen redan blivit gjord i ganska stor utsträckning genom 1907 års lagstiftning om nyttjanderätt till fast egendom. Jo, förvisso är den det, och när utskottet säger i sitt utlåtande, att denna lagstiftning ger ett mycket »vidsträckt mått av avtalsfrihet» för jordägaren, måste jag bestrida detta, ty den, som levat med före och efter 1907 i utövandet av jordbruksverksamhet, måste väl ändå ha klart för sig, och jag antar, att andra ge honom rätt däri, att genom 1907 års lagstiftning begränsades i visserligen ganska berättigad men i mycket hög grad jordägarens rätt över sin mark. Jag utprepar, att jag icke vill säga det minsta ont om en önskan om en utredning, men den utredningen bör, det påstår jag bestämt, också vara mera förut-sättningslös än i synnerhet motionärerna men även utskottet ifråga-satt.

Motionärerna ha pekat på flera positiva önskemål, och en föregående talare upprepade dem, men jag skall nu nöja mig med att beröra tre av dessa, vilka jag ber att få upptaga till ett ögonblicks granskning. Det är nämligen farligt att driva dessa tre punkter, om jag får använda det uttrycket, in absurdum. Utskottet börjar med att framhäva önskvärdheten av en lagstadgad, tillräckligt lång minimitid för arrendeupplåtelsen. Jag ber att få erinra kammarens ledamöter, att när denna fråga den 28 februari 1914 var uppe, ingick en talare på Närkesbänken, tillhörande det liberala partiet — det var herr Olofsson i Ävik — på en ganska skarp kritik av det förslag, som då var framme, att fastställa arrendetiden även för torp — och det är egentligen torpen jag talar om — till 20 år. Jag instämmer till fullo i vad han sade, och erfarenheterna från många landsändar från södra och mellersta Sverige bekräfta, att herr Olofsson i Ävik hade fullkomligt rätt, att det icke kan ligga i torparnas och de mindre arrendatorernas intresse att bli påtvingade en lång arrendetid. De reagera själva häremot med full rätt. En annan sak, som därvidlag bör beaktas, är, att bestämmandet av en alltför lång upplåtelse-tid på de här småställena inkräktar på ett av de huvudändamål, för vilka åtminstone de större jordägarna, inklusive staten, i södra och mellersta Sverige nybilda sådana mindre ställen, nämligen skogsbruket. Visserligen ha motionärerna sagt, att en lägenhet, som anlagts för hemvist åt skogsarbetare för att sköta en viss skog, rimligtvis måste få användas för sitt ändamål. »Detta kan ej ske annat än genom dess upplåtande till en fullt arbetsför skogsarbetare.» Således medge även motionärerna, att i detta speciella fall tiden icke bör utsträckas så långt, att man därigenom blir hindrad att på det stället hålla en fullt arbetsför skogsarbetare, men när man kastar fram en begäran om utredning rörande så många olikartade fall, som det här gäller, är

jag rädd för, att ett sådant mera en passant framställt medgivande kan vid denna utredning halka bort, och man är då berövad en möjlighet att på det sätt man avsett få använda det uppbyggda skogsarbetartorpet.

Den andra frågan, som utskottet pekar på, nämligen jordägares skyldigheter ifråga om nybyggnad och dyrbarare reparationer, föranleder mig att be envar, som haft med hithörande saker att göra, att anställa ett litet ränknexempel. Låt mig säga, att ett torp omfattar 10 tunnland. Med i Mälardalen gängse arrendepriiser får man för detta 10 kronor tunnlandet eller något mera. På detta torp finnes hus, som — jag räknar icke med de nuvarande byggnadskostnaderna — under normala förhållanden säkerligen betinga minst 3 å 4,000 kronor i uppförande. Jag ber herrarna, jag upprepar det, göra en beräkning av hur stor ränta man har genom det arrendet på byggnaderna. Jordröntan tror jag, att man alldeles får avstå ifrån. Sådana mindre ställen gävo förr jordränta och fullt tillfredsställande sådan, i form av prestanda i arbete på den gård de tillhörde. Det är en helt annan sak, om man verkligen får, vilket är möjligt med nuvarande arrendelagstiftning, använda skogsarbetartorpen, såsom också motionärerna medgivit, men om man drar ut — fortfarande in absurdum — skyldigheten ifråga om nybyggnader och dyrbarare reparationer, är jag rädd för, att det icke allenast ej blir möjligt för jordägaren att tänka på att med något så när stor fördel utarrendera torp, utan att det blir absolut omöjligt att tänka på nybildningar och upptagande av odlingslägenheter, om jordägaren skall tvingas alltför långt i detta avseende.

Beträffande tredje punkten, där utskottet talar om arrendators rätt till uppodling och ersättning därför, vill jag framhålla, att jag icke kan gå med på vad motionärerna säga, då de påstå, att bestämmelsen, att nyodling ej utan jordägarens medgivande må ske å mark, därå finnes ståndskog eller växtligt ungskogsbestånd, »strider emot skogsvårdsförfattningarnas princip, att odlingspolitik går före skogspolitik». Det vore beklagligt, om nu gällande skogsvårdsförfattning verkligen skulle få tolkas så, att man vore tvungen att åt en arrendator, som så önskar, upplåta för skogsbörd lämplig och kanske redan till skogsbörd använd mark, där lovande ungskog tilläventyrs kommit upp. Jag tror icke, att man kan driva det påståendet, att i sådana fall odlingspolitik bör gå före skogspolitik.

Jag sade för en stund sedan, att jag visst icke hade något emot en utredning angående den föreliggande, av torpkommissionen redan upptagna frågan, men man får därvid icke utgå från förutsättningar, sådana som motionärerna och även till någon del utskottet här kommit fram med. Ty man måste akta sig för att snöra till jordägaren, så att han berövas icke blott möjlighet att få skäligenkomst av sitt jordbruk utan till och med intresse för jordens rätta hävdande. Detta kan inträffa, om man går för långt i kravet på jordägarna i föreliggande avseende, och det går då ut över svenska jordbrukets avkastningsförmåga och därmed över hela vårt land.

Herr talman, då jag anser, att ett följande av utskottet och

Ang. en social
arrendelag-
stiftning.
(Forts.)

Ang. en social motionärerna skulle innebära ett hot härutinnan, anhåller jag att arrendelag- få förena mig med den föregående talaren i hans yrkande om avslag stiftning. på utskottets hemställan.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Såsom herrarna kanske funnit av betänkandet, avser den här ifrågasatta sociala arrendelagen icke sådana arrenden, där arrendatorn och jordägaren äro ungefär likställda i ekonomiska förutsättningar, den avser icke affärsmässiga arrenden av större jordegendomar, utan den avser att bereda den arrendatorsklass, som på talrika ställen i vårt land representerar inom sin ort den s. k. småbondeklassen, en tryggare besittning än vad den har för närvarande, således något mera av den rätt, som på dessa trakter de små jordbrukarna hade på den tid, då ett självägande bondestånd ännu fanns. I mycket talrika och kanske i de flesta fall har det varit f. d. småbondebygder, som övergått till arrendatorsbygder, därigenom att aktiebolag bildats för skogsindustriella ändamål eller också därigenom, att större jordegendomar köpt in marken. Det gäller sålunda här endast de svagast ställda arrendatorerna. Nu erinra sig herrarna nog, att så snart det gällt upplåtelse av jord från statens mark till jordbruk, så har det vanligen blivit en strid här, om upplåtelsen skall ske med äganderätt eller med nyttjanderätt. De, som vilja upplåta jord med nyttjanderätt, vilja göra det på fullt betryggande villkor; det är huvudsaken. Men då säges det på det andra hållet: »Det är inte tillräckligt. Dessa människor kunna inte med intresse driva sitt jordbruk, om de inte få full äganderätt.» Detta, så snart det gäller att upplåta något på statens jord. Men på samma håll, där man vill fullständigt tillgodose småbrukarnas självständiga ställning, när det gäller upplåtelse från statens jord, där har man en fullkomligt motsatt uppfattning, när det gäller att bereda småbrukare motsvarande tryggande villkor, då de ha besittning på *enskild* jord, och här är det fråga om *enskild* jord. Man måste erkänna, att den nyttjanderätt de för närvarande ha och haft sen långliga tider har blivit så misskrediterad, att hos svenska folket uppkommit den föreställningen, att det inte finnes någon annan utväg än att kasta sig i den fullständiga äganderättens armar såsom åtminstone betryggande gentemot jordägaren. Men när det nu gäller att förbättra denna mycket dåliga nyttjanderätt på enskildas jord eller att ge brukarne full äganderätt genom expropriation, då säges från det hållet, att det kan aldrig komma ifråga. Då behövs det inte någon trygghet. Men än mer, även om man endast vill, att de skola få en någorlunda god nyttjanderätt, så invänder man: »nej, det går inte heller an, ty även då kränker man jordägarens rätt». Det är ju en ofantlig motsättning detta i herrarnas ståndpunkt. När det gäller statens jord, kan man aldrig få nyttjanderätten tillräckligt säker, men när det gäller *enskild* jord, blir den aldrig tillräckligt dålig.

Nu är det meningen att på den enskilda jorden skall läggas någon omtanke till förmån för dessa smärre jordbesittare, som motsvara småbondeklassen. Vi veta, att en sådan lagstiftning är ge-

nomförd i Norrland och Dalarna. Där ha både riksdagens kamrar och regeringen varit ense om, att den var av behovet pakallad, och frågan gäller nu helt enkelt: skall den utsträckas också till mellersta och södra Sverige, där sådant behov förefinnes? Det är det hela.

Ang. en social
arrendelag-
stiftning.
(Forts.)

Då säger herr Holmdahl, att det inte är utrett, att något behov därav finnes. Ja, jag tror aldrig, att någon motionär skall kunna bli i stånd att framlägga detta behov så, att herr Holmdahl blir övertygad, utan här begäres ju en *utredning*, för att herr Holmdahl skall kunna bli övertygad. De sannolikhetskäl som tala för att det verkligen kan vara likartade förhållanden i mellersta och södra Sverige samt i Norrland och Dalarna äro för det första påfallande. Vi veta ju, att även i mellersta och södra Sverige finnas stora trakter, där industriella bolag rå om sådana jordbruk, likaväl som i Norrland och Dalarna. Vad är det då för märkvärdig skillnad, som skulle finnas mellan de norra delarna av landet och de södra delarna? På bägge ställena finnes jord, på bägge ställena skiner solen och faller regn på ungefär samma sätt, och människorna äro av samma ras och bo på samma sätt. Vad är det då för märkvärdigt, som gör, att när man kommer söder om Dalälven blir det helt andra förhållanden? Det är naturligtvis samma förhållanden, det säger sunda förnuftet, och man behöver inte bo på landet, utan man kan även bo i staden för att förstå detta — det vill jag anmärka särskilt mot herr Tamm.

Nu är det vidare så, att det även finns andra utredningar. Jordundersökningen fick motsvarande uppdrag beträffande Värmlands län, och denna undersökning är verkställd noggrant och utförligt och övertygande. Det visade sig genast, att det var samma förhållanden i Värmland som i Norrland och Dalarna ifråga om sådana jordbruk, som motsvara de norrländska. Och kommissionens alla ledamöter — representanter för alla tre partierna — även de, som förut varit tveksamma, blevo övertygade, att det måst tillämpas en motsvarande lagstiftning även för Värmland ehuru en ledamot ville ha en social arrendelag på en gång för alla mellersta och södra delarna av landet. Torpkommissionen, som sysslat med undersökningar för hela riket, har på grund av sin undersökning funnit, att något av en social arrendelagstiftning bör finnas för hela riket. Andra kammaren har upprepade gånger beslutat en undersökning, huruvida norrlandslagstiftningen icke borde i sin helhet utsträckas till övriga riket, och Kungl. Maj:t har en gång tillsatt en kommitté för att göra denna undersökning, ehuru den sedan blev indragen till följd av att man ansåg att kommittéen borde indragas, för att man skulle kunna spara pengar till kanonerna, och därför fick det vara med dessa småbrukares mänskliga rättigheter tills vidare. Men en sådan åtgärd från regeringens sida visar ju, att även regeringen anser det behöfligt, att detta undersökes. Varför skall då herr Holmdahl ensam stå kvar och icke kunna bli övertygad ens om en utrednings befogenhet, något som dock herr Tamm åtminstone inte tycktes alldeles motsätta sig.

Nu har också i anledning härav väckts en motion om social

Ang. en social
arrendelag-
stiftning.
(Forts.)

arrendelagstiftning, vilken såsom särskilt fattbar och särskilt brådskande blivit utbruten ur norrlandslagstiftningsfrågan, och man har ifrågasatt, att denna lagstiftning till en början skulle tillämpas på det övriga riket. Andra kammaren har också två gånger, vid bägge riksdagarna år 1914, med avsevärd majoritet antagit en motion i detta syfte. Jag hoppas det skall gå på samma sätt även nu, såvida inte något bakslag skulle ha inträffat i en så viktig fråga.

Men vad skall denna arrendelagstiftning innehålla? Ja, där har också saken väckt stora betänkligheter hos herr Holmdahl, men även från herr Tamms sida har det rests betänkligheter, när man kommer in på den saken. I det avseendet ha motionärerna, när de gjorde sin uppräknings år 1914, anfört huvudinnehållet i norrlandslagstiftningen. Denna uppräknings är vidare utförd i denna motion, som väckts i år, och man har hänvisat till detta såsom någonting som man bör resonera om. Man har också sagt, att om det här kan upptäckas, att det är mycket olika förhållanden på olika orter — vilket jag inte kan förstå, att det kan vara — så får man väl i så fall göra modifieringar. Men att åberopa det resultat norrlandslagstiftningen kommit till såsom en utgångspunkt för diskussionen om vad som kan passa för södra och mellersta Sverige, det är väl inte att gå för långt i alla fall, och längre har man ju inte gått.

Nu är det så, att lagutskottet i detta betänkande har uppräknat tre huvudsaker i norrlandskommitténs förslag såsom förtjänta av övervägande, och det har skrivit, ganska allmänt hållet, att »utskottet vill framhäva frågan om en lagstadgad, tillräckligt lång minimitid för arrendeupplåtelsen, jordägares skyldigheter ifråga om nybyggnad och dyrbarare reparationer samt arrendators rätt till uppodling och annan jordförbättring och ersättning därför». Detta är ju ganska allmänt hållet. Hur det sedan skall omgärdas med garantier, blir en särskild sak, och när herr Tamm kritiserade detta, har han tydligen inte satt sig in i norrlandslagen, ty hans betänkligheter äro i vissa avseenden undanröjda genom de specialbestämmelser, som finnas där, och det är inte meningen att gå längre nu heller.

Nu är det verkligen på det sättet, att jag också tyckte som så: vad tjänar det till att i utskottsutlåtandet räkna upp dessa saker? Utskottsutlåtandet var också först avfattat så, att det var mera allmänt hållet, eller, som herr Tamm kallade det, att man yrkade på en förutsättningslös utredning med hänvisande till motionen. Men från liberalt förstakammarhåll sade man, att det var alldeles nödvändigt att få in detta för att man skulle kunna diskutera denna sak i första kammaren. Jag satte då upp två förvånade ögon, ty jag kunde inte förstå, att detta skulle kunna öka första kammarens intresse, men nu se vi, att även andra kammarens liberaler genom detta ha skaffat sig ett krokben i diskussionen, i herr Tamms gestalt. Som emellertid herr Tamm torde erinra sig, äro de tre diskussionsämnen, som äro hämtade från norrländska arrendelagen, omgärdade med sådana garantier, att jag tror herr Tamm kan lugna sig, och om herr Tamm nu endast ville vara med om en utredning, så hade herr

Tamm kunnat nöja sig med att yrka, att ifrågavarande punkt i utlåtandet måtte utslutas. Jag tror emellertid inte, att så är nödvändigt, då man ju endast begär en allmän utredning, och sedan få herrarna se, hur det tar sig ut.

Jag hoppas, att andra kammaren nu liksom år 1914 måtte antaga utskottets förslag till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr Pettersson i Bjälbo: Mina herrar! Jag har visserligen icke deltagit i utskottets behandling av detta ärende, men jag tillåter mig ändå säga några ord.

Meningen med motionen är ju, kan man säga i stort sett, att införa den s. k. norrlandslagen för hela vårt land. Norrlandslagen är ju en tvångslagstiftning, som har tillkommit på grund av särskilda förhållanden där uppe i Norrland. Den tillkom, därför att sågverksbolagen genom sin framfart kommit att ödelägga stora landssträckor av förut bebyggd och odlad jord, och jag vill för min del inte förneka, att norrlandslagen för dessa trakter var behövlig och kanske till och med nödvändig, och jag vill inte heller bestrida, att norrlandslagen möjligen kan behöva utsträckas till andra likartade trakter av vårt land. Att den även kan behöva utsträckas till andra kategorier av brukare, anser jag icke heller alldeles omöjligt. Men vad jag bestämt opponerar mig emot är, att den lagen skulle vara tillämplig på eller lämplig för de mera rena jordbruksdistrikten i mellersta och södra Sverige. Det är något, som är fullkomligt övertygad om icke är riktigt. Ty det är nog så, att de särskilda förhållanden, som råda i Norrland och som ha gjort lagen nödvändig och behövlig där, icke råda i övriga delar av vårt land, och då utskottet här på sidan 14 söker motivera sin hemställan ytterligare och säger, att »i åtskilliga delar av landet pågår därjämte en utveckling, som innebär, att i stor utsträckning tidigare självägande jordbruk omvandlas till landboarrenden inom stora jordbesittares ägoområden», så är detta inte riktigt. Jag kan påstå, att det är raka motsatsen som äger rum. Ty har man någonsin sett en sådan utveckling i södra och mellersta Sverige som att små egendomar inköpas och sammanslås till större jordbruk? Det skall åtminstone vara ytterst sällsynta fall, och det torde vara en ytterligt dålig kapitalplacering att använda pengar på det sättet. Däremot torde det vara allom bekant, att stora och medelstora egendomar och gods sönderstyckas till egna hem och mindre gårdar. Det är en utveckling, som tycks ta fart allt mer och mer för varje år. Under sådana förhållanden kan man ju säga, att själva grunden för herr Lindhagens yrkande, att norrlandslagen skall utsträckas till södra och mellersta Sverige är, såvitt jag förstår, fullkomligt borta.

Nu känner jag för min del inte så noga till förhållandena i Norrland, utan jag vill endast hålla mig till förhållandena i södra och mellersta Sverige, och jag vill då först tala något om torparna. Vi ha ju den s. k. torpkommitténs betänkande, som behandlar denna torparklass förhållanden. Varför det inte föranledde någon vidare åtgärd eller vart det tog vägen vet jag inte, men jag vill erkänna,

Ang. en social
arrendelag-
stiftning.
(Forts.)

att beträffande torparklassen torde någonting verkligen kunna åtgöras. Den klassen av brukare är inte så synnerligen svår att avskilja från andra arrendatorer, ty den intar en särställning på det sättet, att torparnas arrenden i regel utgå i form av dagsverken, och det uppstår på det sättet en naturlig gräns, som möjliggör deras avskiljande från andra arrendatorer och på samma gång ger en möjlighet att lagstifta särskild för dem. På samma gång vill jag dock säga, att man även härvidlag måste gå till väga med största försiktighet. Utvecklingen på lantbrukets område har ju gått från torpare till statare eller, med andra ord, det har gått från jordbrukare *med* jord till jordbruksarbetare *utan* jord. Det är, såvitt jag förstår, en utveckling, som inte är så synnerligen tilltalande. Orsakerna till den utvecklingen kunde man ju här redogöra för, men jag vill inte inlåta mig på den saken. Huvudsaken, då man nu skall lagstifta för torpare, är att man går till väga med största möjliga försiktighet, så att utvecklingen i riktning mot en arbetarestam utan jord icke går ännu fortare. Dessutom kan man därigenom befara, att några nya torp eller nya jordbruksarbetare med jord icke komma att uppstå. Den naturliga och bästa utvecklingen är naturligtvis, att dessa torpare få köpa sina torp till egnahem, och den utvecklingen har också försiggått i ganska stor utsträckning. Det torde icke kunna frångås, att den är den bästa av alla.

Beträffande den andra stora massan av arrendatorer i södra och mellersta Sverige torde det vara hopplöst att försöka att i lagstiftningshänseende göra någon uppdelning, så att man skulle ge en del en särskild skyddslagstiftning men utesluta de andra. Det är, så vitt jag kan förstå, omöjligt, därför att det icke finnes någon indelningsgrund. De indelningsgrunder, motionärerna i motionen framställt, synes åtminstone mig alldeles omöjliga. Man tänker sig, att det skall kunna göras en uppdelning på grundvalen av den olika förmögenhetsställningen mellan ägaren och arrendatorn, så att där ägaren har en i förmögenhetsavseende synnerligen bättre ställning än arrendatorn, arrendatorn skall kunna avskiljas och göras till föremål för särskild skyddslagstiftning. Vidare anser man, att vissa arrendatorer på större gods, bolagshemman, fideikommiss o. s. v. också skola kunna avskiljas. Jag kan nu icke finna, varför det skulle vara någon särskild orsak för dessa att få en särskild skyddslagstiftning. Jag har icke hört, att arrendatorer på stora gods, fideikommiss eller bruksegndomar i södra och mellersta Sverige ha det sämre ställt än andra arrendatorer, vilket väl skulle vara orsaken till att dessa arrendatorer böra få en annan ställning. Jag frågar mig: Om en person, som bor i Stockholm, rår om en egendom, varför skall han då icke få arrendera ut sin egendom under samma förhållanden som vilken annan jordägare som helst? I själva verket är det nog så, att det icke går för herr Lindhagen eller någon annan att dela upp dessa arrendatorer, åstadkomma någon lämplig uppdelningsgrund för dem.

För övrigt torde det vara allmänt erkänt av alla, att den nuvarande allmänna arrendelagen på ett synnerligen effektivt sätt skyddar dessa arrendatorer, och att den i stort sett verkar bra och är

tillfredsställande. Att den ej kan vara idealisk kan ju hända, men att den likvisst i stort sett verkar gott och bra, därom torde opinionen i de trakter jag nu talar om vara så gott som enhällig.

Ja, jag vill icke närmare gå in på utskottets motivering och de olika riktlinjer utskottet framhallit för en sådan arrendelagstiftning. Detta har förut berörts av herr Tamm, och det torde vara överflödigt att upprepa den saken. Jag vill endast framhålla en riktlinje, som utskottet icke har tagit upp men som framhallits i motionen, den nämligen att dessa arrendatorer på enskilda jordägares hemman borde tillförsäkras optionsrätt på samma sätt som arrendatorer av statens hemman. Det torde väl ändå för oss allesamman vara klart, att jordägarna icke gärna kunna gå med på någon sådan anordning och att det väl knappast kunde vara nyttigt för arrendatorerna själva, att en sådan lagstiftning komme till stånd. Det är ju givet att en sådan lagstiftning skulle i ytterligt hög grad försvåra utarrenderingen av dessa gårdar, och att jordägaren under sådana förhållanden skulle se sig föranlåten att sköta gården på annat sätt än genom arrende.

Felet med hela denna motion är det, synes det mig, att då motionen skrevs, herr Lindhagen — jag förmodar han skrivit motionen — har haft sina tankar uteslutande riktade på norrlandsförhållanden och sedan generaliserat dessa förhållanden ut över hela linjen. Det är möjligt, som jag förut sagt, att dessa arrendeförhållanden kunna vara nödvändiga och behöfliga i Norrland, men det är visst icke fallet för övriga delar av landet.

Med vad jag nu yttrat har jag visst icke velat säga, att allting är fullkomligt bra som det är. Jag instämmer för övrigt till fullo i motionens syfte, sådant som det framhålles. Motionen avser ju att stärka den självägande bondeklassen i vårt land och att giva arrendatorklassen något av den självägande bondens frihet och bestämmanderätt. Jag vill med glädje konstatera, att i motionen på upprepade ställen framhålles den stora betydelsen av själväganderätten för bonden. Det är någonting jag icke förut kunnat konstatera i herr Lindhagens motioner, och det är därför med särskild tillfredsställelse jag iakttaget detta på åtskilliga ställen i motionen. Anledningen till att jag icke kunnat gå med på densamma är, att den väg herr Lindhagen föreslår icke är framkomlig. Han sammanblandar för mycket och generaliserar. I stället behöfde man en uppdelning och specialisering för att komma någon vart.

Om jag skulle våga mig på något förslag till lösning av denna sak, skulle jag föreslå en helt annan väg. Jag skulle då vilja dela upp frågan i tre olika delar. Den första delen skulle gälla norrlandslagen. 1915 års riksdag beslöt en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om undersökning angående norrlandslagens verkningar. Jag vet icke, huruvida den undersökningen kommit till stånd. Jag har ryktesvis hört, att en person blivit anförtrodd detta uppdrag, men hur långt han kommit vet jag icke. Emellertid, när den undersökningen är genomförd och vi sålunda fått klart för oss, hur den lagen verkar, vilka fel och förtjänster den möjligen kan hava, då kan ett

Ang. en social
arrendelag-
stiftning.
(Forts)

Ang. en social
arrendelag-
stiftning.
(Forts.)

lämpligt tillfälle vara inne att möjligen bättra på den lagen, möjligen utsträcka den lagen till att gälla även andra trakter och andra kategorier av brukare, för vilka lagen kan vara obehörlig, men icke längre. Då är tidpunkten inne för att verkligen taga itu på allvar med denna undantagslagstiftning, som norrlandslagen innebär.

Beträffande torparna torde också därvidlag något kunna göras. Det torde då kunna sättas i gång en särskild utredning beträffande deras särskilda förhållanden, och därvidlag torde man med fördel kunna bygga på torpkommissionens betänkande. Jag ser intet hinder för att en sådan utredning när som helst kommer till stånd.

Vad särskilt beträffar den allmänna arrendelagen vill jag instämma uti vad ett par föregående talare hava sagt, nämligen att det finnes icke i denna motion något enda bevis för, att den lagen icke verkar i det stora hela taget tillfredsställande. Man kunde väl ändå begära, att såsom underlag för en begäran om skrivelse till Kungl. Maj:t åtminstone något enda missförhållande beträffande denna allmänna arrendelag skulle ha visats fram. Det har emellertid icke skett. Skulle det dock visa sig, att sådana missförhållanden beträffande lagen finnas, att den behöver bättras upp på ett eller annat sätt, så bör beträffande denna lag sättas i gång en särskild undersökning med hänsyn till södra och mellersta delarna av vårt land, för att man skall kunna se vad som kan göras även för dem. Om en motion hade väckts med den indelningen och med den försiktiga motiveringen, skulle jag för min del, det får jag försäkra herr Lindhagen, icke ha satt mig emot en sådan anhållan om en skrivelse. Men med den sammanblandning och det generaliserande samt med den motivering, som här finnes, kan jag för min del icke gå med på motionen. Vill herr Lindhagen komma fram till något resultat, skulle jag vilja rekommendera, det får jag säga, den väg jag här föreslagit, vilken jag tror är framkomlig.

Under nuvarande förhållanden har jag, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till reservationen.

Herr Karlsson i Fjäl: Herr talman, mina herrar. Då vi 1909 fingo den norrländska arrendelagen, skedde det efter ett ofantligt motstånd från högern, som förmenade, att denna lag skulle medföra väldiga olyckor icke endast för jordägarna, bolagen, utan också för de arrendatorer lagen avsåg giva en mera betryggad ställning.

De olyckor, som då spåddes av motståndarna till lagen, hava icke alls visat sig. Tvärtom har denna lag trots sina bristfälligheter bidragit till att giva arrendatorklassen i Norrland en betydligt tryggare och bättre ställning. Den som i likhet med mig varit i tillfälle att se, vilka goda verkningar denna lag haft för den talrika arrendatorklassen däruppe, kan icke annat än önska, att även i övriga delar av landet, där förhållandena äro liknande, arrendatorerna måtte komma i åtnjutande av samma fördelar som denna arrendelag bereder deras likar i Norrland och Dalarna.

Nu har det ju verkställts utredning angående jordförhållandena i Värmland, i vilken utredning konstaterats, att förhållandena där

äro ungefär enahanda som de norrländska. Varför skulle vi då icke kunna utsträcka denna arrendelag att gälla exempelvis för Värmland och sedan även för andra provinser där utvecklingen går ungefär i samma riktning. Framför allt i de mera skogrika provinserna i landet, där det nu jobbas väldeliga med hemman och skogar, icke minst i dessa dagar. Det är emellertid egendomligt att iakttaga, såsom också herr Lindhagen har framhållit, att så snart det blir fråga om att förbättra dessa arrendatorers och torparens ställning, söder om Dalälven, då slår man ifrån sig med båda händerna och menar, att visserligen kunde det vara nödvändigt i Norrland med en del undantagslagar, men kom icke och försök med någon liknande lagstiftning i övriga delar av landet, där är den alldeles överflödig! Samtidigt med att man säger detta medger man dock, att allt icke nu är som det borde vara. Det har framgått såväl av herr Tamms anförande som även av den siste talarens. De erkänna, att allt ej är som det borde vara, men trots detta erkännande vilja de icke vara med om den utredning, som utskottet här föreslagit. Man talar nu huvudsakligast om den norrländska arrendelagen och förmenar, att den icke kan vara tillämplig för hela landet. Det har ej utskottet heller i sitt utlåtande framhållit, utan utskottet har sagt, att den norrländska arrendelagen kan införas i de delar av landet, där förhållandena äro ungefär likartade med dem i Norrland. I övrigt har man tänkt sig jämkningar i den allmänna arrendelagens bestämmelser.

Jag ber här att få påpeka, att redan vid tiden för den allmänna arrendelagens genomförande år 1907 motion väcktes från högerhåll om förbättring i den då föreslagna och sedermera antagna lagen i syfte just att ernå vad här i utskottsutlåtandet framhålles såsom en brist i 1907 års lag, nämligen rätt till ersättning för odlingar, och jordförbättringar samt hjälp till uppförande av byggnader. Detta vann icke beaktande vid denna lags genomförande. Jag tror att en revision av denna lag är behöflig i syfte att skydda de mindre arrendatorerna och framför allt den talrika torpareklassen över hela landet.

När nu herrar reservanter yttrat sig här, hava de huvudsakligast sysselsatt sig med motionen och motionens motivering. Men jag ber att få påpeka, att man i utskottsutlåtandet icke har följt motionärerna i alla deras spekulationer, utan har utskottet i avsevärd mån begränsat vad motionärerna påyrkat.

Då jag är fullt övertygad, att en förbättrad arrendelagstiftning är nödvändig och skulle verka i hög grad välsignelsebringande för den stora klass i samhället det här är fråga om, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Gustafsson i Örebro: Herr talman! Den andra talaren i denna debatt sade i början av sitt anförande, att samtliga ledamöter i utskottet icke äro jordbrukare, och att han därför kunde förstå, att utskottets utlåtande var sådant som det är. Jag skulle med anledning av detta vilja säga, att vad mig beträffar så räknar

Ang. en social
arrendelag-
stiftning.
(Forts.)

Ang. en social
arrendelags-
stiftning.
(Forts.)

jag mig fortfarande till jordbrukarna, fastän jag för närvarande är bosatt i en stad, och därför att jag räknar mig till jordbrukarna och känner jordbruksförhållandena, har jag ställt mig på reser-
vanternas sida. Såvitt jag kunnat finna på den ort jag känner till — jag känner naturligtvis icke till Norrland så mycket som den senaste talaren utan andra delar av landet — så finns det icke något behov att utsträcka den så kallade norrländska arrendelagen till de södra och mellersta delarna av landet. Nu säger den senaste talaren, att det icke är meningen att utsträcka den norrländska arrendelagen så långt, kanske möjligen till några provinser öfver dem, som den nu omfattar. Men den ledande tråden såväl i motionen som i herr Lindhagens yttrande och ävenledes i den senaste talarens yttrande är dock, att den norrländska arrendelagen skulle tillämpas även i de övriga delarna av landet. Det råder ju så olika förhållanden i de övriga delarna av landet i jämförelse med förhållandena i Norrland, så det lär väl icke gärna vara möjligt att tänka sig att ordna dessa förhållanden i hela landet på ett likartat sätt.

Vad nu behovet beträffar så har jag för min del icke kunnat förstå, att det finns något behov av en sådan utsträckning av den norrländska arrendelagens giltighetsområde. Arrendatorernas ställning i de trakter, som jag känner till, är i allmänhet god, och de äro belåtna med sin ställning. Såsom ett bevis på detta kan man nämna styckningarna av de stora godsens. Om dessa styckningar äro av ondo eller godo, därom skall jag icke yttra mig, men det försiggår sådana stora styckningar. Det visar sig nu vid dessa styckningar av godsens, att då deras torp och små arrendegårdar säljas, torparna och arrendatorerna i allmänhet äro i sådan ställning, att de komma ut med att bli ägare till de ställen, som de förut arrenderat. Nu finns det dock en del av dessa, som icke äro i sådan ställning, att de kunna komma ut med att köpa och få egendomsjord. Herr Lindhagen sade, att man ville taga dem ur nyttjanderätten för att försöka kasta dem i äganderättens armar. Ja, jag anser det är gott och väl, om man kan göra det, men jag tror nog, att genom herr Lindhagens och de övriga motionärernas åtgöranden i saken, man i det avseendet icke kommer dit, även där det nämligen kunde åstadkommas. De, vilka, som man sagt, icke kunna köpa, hur skall det bli av dem? De som kunna skaffa, genom hjälp av andra personer eller eljest själva ha medel till uppsättningen för en liten arrendegård, de kunna ock förvärva om icke en förmögenhet så dock en tämligen god bärkning. Men går det så, att man skall skärpa till så pass hårt för dem, som äga jorden, att de icke finna med sin fördel förenligt att äga den, så är det själfallet, att de söka på ett eller annat sätt avhända sig den eller på något annat sätt än genom utarrendering få ut något ifrån densamma. Och då blir det ju så, att de som skulle arrendera dessa jordbrukslägenheter, man må kalla dem hemman eller torplägenheter, och av dem kunde få en tämligen god bärkning, icke få några sådana att arrendera. Jag kan icke förstå annat, än att dessa

föreslagna åtgöranden mera stjälpå än hjälpa, och det är av det skälet som jag ställt mig på reservanternas sida.

Jag yrkar, herr talman, avslag på utskottets hemställan.

Ang. en social
arrendelag-
sifning.
(Forts.)

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! En föregående talare, som här haft ordet, sade, att om man ser efter, vilka som stå bakom utskottets utlåtande, så finner man, att det bland dem icke finns någon jordbrukare, och han ville därmed säga, att vi, som stå för utskottets utlåtande, icke haft reda på dessa förhållanden så att vi kunnat bedöma dem riktigt. Något liknande säger herr Gustafsson i Örebro. Han är ju jordbrukare själv, men såsom jordbrukare och sakkunnig har han ställt sig på reservanternas sida. Jag ber då att få understryka, att såväl herr Tamm som övriga talare här ha erkänt, att förhållandena inte äro sådana, som de borde vara, utan att en ändring till det bättre borde äga rum.

Det är särskilt tre punkter, som utskottet här pekat på, nämligen lagstadgad, tillräckligt lång minimiarrendetid, vidare skyldigheterna för jordbrukarna ifråga om nybyggnader och slutligen arrendatorernas rätt till ersättning för jordförbättringar. I dessa tre avseenden tror jag icke, att någon av herrarna vågar säga, att förhållandena äro sådana som de borde vara för arrendatorerna och torparna. Intill dess herrarna ha bevisat det, tror jag, att vi, som här framställt ett yrkande i huvudsaklig överensstämmelse med motionen, ändock äro på den rätta sidan.

Den första ärade talaren, herr Holmdahl från Karlskrona, sade, att han icke funnit, att en lag som den ifrågavarande vore behöflig. Ja, men man kan väl ändå få den uppfattningen, herr Holmdahl, att en motion, som återkommer år från år och som är undertecknad av så många av riksdagens ledamöter som den nu föreliggande motionen, utgör ett bevis för att ett behov av ändring här verkligen finnes ute i landet. Skulle det nu vara så, som herr Holmdahl i den första delen av sitt anförande sade, att det icke finnes något behov, nåväl, då skulle man väl icke behöva, såsom herr Holmdahl säga, att om man genomförde dessa lagändringar, så skulle det för jordägarna verka rent av avskräckande. Det kan ju hända, att herr Holmdahl dömer, att det icke finns något behov av en sådan lag, *därför* att icke torparna och arrendatorerna ha varit i tillfälle att här i kammaren själva framföra sina synpunkter. Men det är ju ändå dessa människor, som genom sina representanter här i riksdagen ha påvisat, att här föreligger ett verkligt behov, att dessa människors ställning är sådan, att man bör se till, att förhållandena för dem bli förbättrade.

Ja, herr talman, jag har icke kunnat underlåta att säga detta, då även jag står för det utskottsutlåtande som här föreligger.

Jag vill slutligen till herr Tamm endast säga det, att när han gjorde gällande, att han skulle gått med på utskottets utlåtande, om det hade varit mera förutsättningslöst, så tycker jag verkligen, att detta utlåtande är så förutsättningslöst som det kan vara om det skall vara något alls. Och att det är så förutsättningslöst, som det verkligen är, beror därpå, att det är resultatet av en kompromiss,

Ang. en social
arrendelag-
stiftning.
(Forts.)

kan man säga, mellan representanter från det parti, jag har äran tillhöra, och från det liberala partiet.

Jag tror sålunda att de som här vilja vara med om att göra något, icke binda sig alltför hårt, om de gå med på vad utskottet här föreslagit, vartill jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr Lindhagen: Ja, jag är förekommen av den siste talaren och skall bara tillägga ett par ord om det mycket omtalade behovet och de olika förhållandena.

Den nu gällande allmänna arrendelagen har ju egentligen haft till uppgift att normera allmän praxis ifråga om arrenden och ge bestämmelserna klarhet och tydligt innehåll. Den innehåller en massa detaljbestämmelser av formell beskaffenhet, och den har ansetts kunna gälla uniformt för hela landet trots de märkvärdiga olika förhållandena. Här är det fråga om vissa väsentliga saker, såsom om arrendatorerna gent emot jordägarna skola kunna tillförsäkras längre arrenderätt än ett år, vilket anses vara för litet för en jordbrukare. Det är *en sak*. Skall man kunna föreställa sig, att en sådan trygghet behövs mera i Norrland än i de övriga delarna av landet? Är det för en lantbrukare eller torpare lättare att driva rationellt jordbruk, då han bara tillförsäkras ett års besittningsrätt, här nere än där uppe? Herr Pettersson i Bjälbo anförde, att han icke kände till förhållandena i Norrland, men han bodde i södra och mellersta delarna av Sverige, och därav drog han den slutsatsen, att han kände dem. Jag undrar, om herr Pettersson i Bjälbo känner mer än den trakt, där han själv bor, och södra och mellersta Sverige är väldigt mycket större än den trakten. Det framgick av hans anförande, att han verkligen icke känner till andra delar, och det undrar jag icke på. Jag begär icke att herr Pettersson i Bjälbo skall göra det. Det visade sig vara ungefär enahanda förhållanden i Värmland som i Norrland, när undersökningen kom dit. Så komma vi till Västmanland, och där är det precis på samma sätt, naturligtvis. Komma vi till Uppland, så är det på samma sätt. Här är det icke fråga om de stora jordbruksbygderna — ja, ifråga om torparna, så gäller det dem — men ifråga om bolagsarrendatorerna gäller det skogsbygderna. Jag kan försäkra herrarna, att de, som äro inne i dessa saker, veta, att här köpes ofantligt mycket småbondejord. I vissa trakter av Uppland är det riktigt svårt för närvarande och likaså litet här och var i södra och mellersta Sverige. Det finnes också en provisorisk statistik över bolagens jordförvärv i södra och mellersta delarna av landet, uppgjord av jordundersökningen, och där ser man den stadiga tillväxten av bolagens jordförvärv. I regel stupa vid varje årsperiod en massa småbönder, för att sedan sitta såsom bolagsarrendatorer. Är det icke lämpligt att komma dem till hjälp på något sätt i denna ojämna kamp med industrien, som helt naturligt icke kan ha något jordbruksintresse? Det gäller ju här jordägare merendels, som sakna eget jordbruksintresse.

Herr von Sneidern: Med anledning av herr Lindqvists i Kosta yttrande kan jag icke underlåta att säga några ord.

Herr Lindqvist nämnde, att några föregående talare för sin del ansett att vissa missförhållanden kunde vara rådande beträffande torparnas förhållanden, men, sade herr Lindqvist i Kosta, ingen har vågat säga, att de tre punkter, som utskottet särskilt tryckt på, skulle medföra någon skada. Mot detta skulle jag vilja invända, att två av dessa tre punkter äro av den natur, att de just äro till skada för den klass, som herr Lindhagen och den övriga utskottsmajoriteten särskilt vill gynna. Vad beträffar jordbrukstorparna, så är all den erfarenhet jag har på det området den, att de faktiskt icke vilja binda sig för så lång tid, som här föreslås. Jag tror, att från jordbrukets och jordägarens ståndpunkt skulle man vara mycket belåten om man kunde fästa en sådan arbetare för så lång tid, men förhållandet är just det motsatta. Jag tror därför, att man motverkar just det syftemål, man vill främja, genom anslutning till de synpunkter, som här framhållits. Vad den andra punkten beträffar, att jordägaren skulle åtaga sig skyldighet att bekosta nybyggnader och dyrbarare reparationer, så är jag även där av motsatt uppfattning. E contrario skulle man ju kunna sluta därtill, att torparna skulle vara skyldiga att åtaga sig alla mindre reparationer. Enligt den erfarenhet jag har av torparförhållandena, så få jordägarna påtaga sig *alla* reparationer, och därför skulle en anslutning till utskottets synpunkt i stället innebära en försämring för den klass, som man vill hjälpa.

Nu är ju förhållandet det, att så framt man icke alldeles vill gå emot allt vad större jordbruk heter, så måste ju för detsamma anskaffas någon arbetskraft, och vad man då närmast har att tänka på är antingen jordtorpare eller statare. För mig står frågan då: vilket är ur arbetarnas synpunkt det gynnsammaste? För mig står det givetvis såsom socialt gynnsammare, att arbetarna även ha egen jord att sköta. Därför är jag vän av torparsystemet, naturligtvis utformat så, att det kan bli till gagn för både jordägarna och arbetarna. Det är visserligen gott och väl att säga, att det är önskvärt att torpen kunde frigöras och bli självständiga jordbruk. Ja, det är sant, men det får man väl ändå säga, att det skulle innebära en något för stark upoffring, ett något för starkt tryck på jordbrukarna att tvinga dem att avyttra sina bebyggda torp och i stället bygga nya arbetarebostäder och fylla dem med statare. Jag tror icke, att torparen i och för sig är någon billig arbetskraft utan tvärtom, därför att han ju så ofta måste vara ifrån arbetet för skötandet av sitt eget jordbruk, och därför att med torpen medfölja en ganska stor nybyggnads- och reparationsskyldighet, då ju vid torpen måste byggas mycket större byggnader än vad förhållandet blir, då man endast behöver bygga bostäder för statarna. Men på grund av de fastare förhållandena, på grund av det socialt gynnsammare läge, vari dessa jordarbetare komma genom användandet av dagsverkstorpssystemet, anser jag, att man icke har skäl att motverka detsamma utan tvärtom försöka understödja det. Min erfarenhet går i den riktningen, att just via torparsystemet finns det en möjlighet för den obesuttna jordbruksarbetaren att komma fram till den ställning, som är önskvärt att han en gång når, nämligen till den självägande bondens

Ang. en social
arrendelag-
stiftning.
(Forts.)

Ang. en social
arrendelag-
stäfning.
(Forts.)

klass. Jag känner icke något fall, då en stutare — det skulle då vara ett alldeles exceptionellt fall genom arvsförhållanden eller dylikt, som man icke kan räkna med — direkt kunnat komma fram till en ställning som självägande, men däremot känner jag åtskilliga fall, där det gått så via vägen som torpare. En sådan jordbruksarbetare kan till att börja med skaffa sig det lilla behov inventarier som behövs för att åtaga sig ett torp. Det behövs ju icke så mycket, endast litet levande inventarier; de döda och dragkraften får han från den större gården. Sedermera, om han för övrigt äger förmåga och förhållandena ställa sig något så när gynnsama — naturligtvis går det icke i alla fall — finns det möjlighet för honom att så småningom förbättra sin ställning och komma fram till ett arrende av någon mindre hemmanslott och därifrån möjligen till en ännu bättre ställning. Enligt min uppfattning är således förhållandet det, att genom ett bifall till utskottets hemställan, såsom den är lagd, skulle man icke gynna den klass, som man särskilt vill gynna, utan tvärtom.

Därmed har jag ingalunda velat säga, att icke missförhållanden kunna råda. missförhållanden beträffande såväl den klass av torpare, vid vilka jag uppehållit mig, som bolagstorpore och andra, som det är alla skäl i att uppmärksamma och vidare undersöka för att få fram ett bättre tillstånd. Men då man utgått från sådana synpunkter som här, och då de punkter, man särskilt påpekat skulle vara ägnade att härvidlag uppmärksammas, äro av den beskaffenhet, att de icke gagna saken så allmänt man lagt densamma, så måste jag för min del ansluta mig till reservationen, och ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Herr Nilsson i Kristianstad: Herr talman! Jag skulle icke ha förlängt denna debatt, men jag känner mig å min sida uppkallad av det anförande, som den föregående ärade talaren höll. Om man följde detta anförande, så fick man den uppfattningen, att det system, som han särskilt tog i försvar, är just det, som åtminstone under de sista tio åren i våra bygder i Skåne blivit i hög grad utövat. Herr von Sneidern betonade, att det icke är lämpligt ur arbetarnas egen synpunkt att föreskriva så lång arrendetid som 20 år. Nej, detta är alldeles naturligt, ifall man gör så, som man faktiskt gör, att man förbinder arrendet med en viss dagsverksskyldighet, d. v. s. föreskriver t. ex. nu 1917, att till 1937 skall denna jordbruksarbetare, hur än arbetslönerna och förhållandena i övrigt må växla, utföra två eller tre dagsverken i veckan. Det är klart, att torparna dra sig för att på sådana villkor binda sig för en 20-årig arrendetid. Men vilja herrarna vara med om vad arbetarna vilja, vilja herrarna vara med om att införa det, som arbetarna och torparna själva kämpa för, nämligen att få erlägga sin arrendeavgift i kontanta medel, så kommer det säkert icke att vara något hinder för att torparna skola gå med på kontrakt även utöver de tio år, som nu i regel fordras. Jag tror för min del, att vad herr von Sneidern anförde, nämligen att torparsystemet är synnerligen lämpligt, icke precis är det allmänna omdömet åt-

minstone i de bygder, jag representerar. I de orterna har detta system utvecklats sig i sådan grad, att därav följt avsevärda olägenheter. Det är sant, att för innehavarna av jorden kan det vara fördelaktigt att ha en mängd torpare att tillgå, men för torparna däremot är systemet icke så fördelaktigt, ty på grund av skyldigheten att göra dagsverken två gånger i veckan eller, enligt en del kontrakt, utföra vissa dagsverken på hösten, så tvingas torparen att undansätta sitt eget arbete för att gå till herrgården just vid den tidpunkt, då han bäst behövde sköta sitt eget jordbruk, och i stället betala dagsverkare synnerligen höga avlöningar för att skörda hans säd eller göra i ordning på hans egendom.

Jag har med detta velat för min del understryka behovet av en arrendelagstiftning, som icke överlåter allt detta åt den fria, som det heter, överenskommelsen. Ty med denna fria överenskommelse, som man här så mycket prisat, blir det faktiskt så, att det blir de stora herrgårdarna som bestämma, den ekonomiskt starkare som blir den avgörande. Hur mycket ha icke i våra bygder torparna fått kämpa bara för rätten till något litet medinflytande. De ha organiserat sig för att få något litet inflytande, men det har icke lyckats i längden. De hoppas därför att få en lagstiftning till stånd, som ger dem denna förmån, och om denna skrivelse i det avseendet kan befordra dessa önskemål och förhoppningar, så har jag för min del all anledning att här yrka bifall till vad lagutskottet föreslagit.

Herr v o n S n e i d e r n: Jag tror icke, att den sista ärade talaren riktigt uppmärksammade, vad jag underströk, nämligen, att det gäller ett val ifråga om arbetskraftens anskaffning för det större jordbruket, huruvida det skulle ske genom ett torpare- eller statarsystem. Om man skall gå på den linje, som den siste talaren förordade, d. v. s. utbyta dagsverkssystemet mot penningarrende, så vore detta att undandraga jordbrukaren den arbetskraft, varav han är i behov. Däri ligger just skillnaden. Den ärade talaren kan säga, att det endast är två olika onda ting men även mellan sådana måste man välja och jag måste vidhålla, att vad jag förordat, är det minst onda.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet förgade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 31.

Ang. en social arrendelagsstiftning.
(Forts.)

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 98 ja mot 68 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Bestämmelser ang. häktning m. m.

Härpå förekom till behandling lagutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ändring av bestämmelserna angående häktning m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 74, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utan avvaktan på en rättegångsreform taga i övervägande

1) på vad sätt rättsordningen skulle i sitt åklagareväsende kunna ingjuta en human anda genom fastställande av vissa åklagareregler och åklagarnas utbildning i övrigt i erfarenhet, social insikt och medkänsla;

2) huruvida genom lag skulle kunna stadgas rätt och plikt för åklagare att överklaga domstols utslag, när han ansåge tilltalad hava vid straffets utmätande fått för högt straff eller domstolen hava tillämpat ett lagrum, som syntes honom gå utöver hans yrkande;

3) i vad mån strafflagens bestämmelser om häktning skulle kunna omarbetas till värnande av den personliga friheten mot missbruk av dessa bestämmelser;

4) på vad sätt den i praxis utan lagbestämmelser av åklagare och polismyndigheter utövade rätten att »anhålla» personer samt förelägga personer att inställa sig till polisförhör skulle kunna regelbindas genom uttrycklig lag till värnande av den personliga friheten mot missbruk även av dessa befogenheter.

I sammanhang med berörda motion hade lagutskottet till behandling förehaft två till utskottet hänvisade motioner, den ena väckt i första kammaren, nr 85, av herr *Ström* och den andra väckt i andra kammaren, nr 237, av herrar *Winberg m. fl.*, uti vilka båda motioner hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om förslag att föreläggas nästa riksdag till ändrad, förtydligande och den personliga friheten tryggande lydelse av strafflagens 19 kapitel § 6.

Uti en sedermera till lagutskottet ankommen skrivelse hade herrar *Ström* och *Winberg* tillkännagivit, att de i sistnämnda båda motioner framställda yrkanden, som av misstag kommit att angivas såsom avseende 19 kapitlet 6 § strafflagen, i verkligheten avsåge 19 § 6 momentet i förordningen om strafflagens införande.

Utskottet hemställde,

1:o) att yrkandet under moment 1 i herr *Lindhagens* motion icke måtte bifallas;

2:o) att vad herr Lindhagen under moment 2 hemställt ej heller måtte föranleda någon åtgärd;

3:o) att herr Ströms och herrar Winbergs m. fl. motioner samt den under moment 3 i herr Lindhagens motion gjorda hemställan icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; och

4:o) att yrkandet under moment 4 i herr Lindhagens motion icke måtte bifallas.

Beträffande punkterna 1:o) och 2:o) av utskottets hemställan hade reservationer avgivits:

av herr *Lindhagen*, som på de i hans ovanberörda motion anförda skäl föreslagit att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, i samband med den av riksdagen år 1914 begärda utredning, taga i övervägande jämväl de önskemål, som framförts uti motionens yrkanden under momenten 1) och 2); samt

av herrar *Klefbeck* och *Persson* i Norrköping, som ansett, att utskottets motivering i fråga om nämnda punkter bort hava annan av dem angiven lydelse.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr *Lindhagen* yttrade: För någon tid sedan förevar i kammaren en motion om den allmänna strafflagens reformering. Det hemställdes där, att några andra grunder än de, som utkastats av herr *Thyrén*, måtte läggas till grund för det nya straffrättsförslaget, och i sammanhang därmed upptogs också frågan om straffrättsdomares utbildning för sitt viktiga kall. Ett komplement till denna sak är infört i denna nu föreliggande motion, som berör åklagaremyndigheten, organisation av åklagaremakten och dess speciella maktområde, häktningsrätten. Nu får jag erkänna, att då jag skrev denna motion, jag gjorde mig skyldig till ett förbiseende. Vad beträffar själva häktningsrättsåtgärden och garantier mot oskäligen häktning och så vitt det rör så kallade anhållningar och polisförhör, för vilka alls ingen lagstiftning finnes, erinrade jag mig visserligen, att frågan om häktningsrätten varit före i riksdagen ett par gånger tidigare och då icke lett till något resultat, men jag glömde alldeles, att riksdagen år 1914 skrev om ämnet i hela dess vidd. Beträffande den del av min motion, som omfattar *denna* sak, har således en skrivelse kommit till stånd så sent som 1914. Nu har det upplysts, att denna skrivelse icke lett till något utredningsarbete; visserligen lär en person vara utsedd i och för en dylik utredning, men sådan har som sagt ännu icke kommit till stånd. Då nu denna sak är brådskande, skulle man kunna ifrågasätta, om det icke vore lämpligt att en påminnelse kom även i denna punkt. Min motion har dock haft det goda med sig, att den fäst uppmärksamheten på saken och föranlett utskottet att i sitt betänkande »uttala önskvärdenheten därav, att den förväntade utredningen, så snart ske kan, måtte varda åvägbragt». Därmed anser jag böra nöja och därmed faller tredje och fjärde punkterna i min motion och även, så vitt jag förstår, herr *Winbergs* och herr *Ströms* motioner.

*Bestämmelser
ang. häktning
m. m.
(Forts.)*

Bestämmelser
ang. häkning
m. m.
(Forts.)

Däremot berör förenämnda riksdagsskrivelsen icke punkterna 1 och 2 i motionen, vilka avse åklagaremakts humanisering och utbildning för dess viktiga ändamål. Det är icke meningen att klandra åklagarne, ty de äro sådana, som författningen gör dem till, och de fullgöra endast den skyldighet, som författningen fordrar av dem, utan bristen ligger enligt min uppfattning i själva systemet, det system, som nu tillämpas i vår rättsskipning. »Detta system — heter det i motionen — är prägladt av känslolöshet för den tilltalade, ouppmärksamhet för samhällets andel i hans skuld samt fritt spelrum för åklagaremakten att i ämbetsutövningen låta behärska sig av politiska lidelser. Följden har också blivit, att åklagarens uppgift i den svenska rättsordningen företrädesvis betraktas såsom ett tillhygge för utkrävande av största möjliga straff.» Det har således ingått i det svenska åklagareväsendets uppgift, att det är en plikt för åklagaremakten att uppleta det högsta möjliga straffbud och begära domstolens tillämpning av detsamma, och därför är det också en ganska vanlig term, som åklagaren använder sig av, när han icke själv kan leta ut något lagbud, att han yrkar »allt vad lagen förmår».

Nu är det klart, att det är många olika faktorer, som måste komma till för att göra en ända på ett sådant rättstillstånd, i fall man, som jag, anser, att det är ett tillstånd, som bör avhjälpas. Det gäller med andra ord att skapa en annan anda, miljö, i vilken åklagaremakten rör sig. Denna miljö måste skapas även i själva författningen. I denna författning, som rör åklagaremakten, böra uppdragas några grundlinjer, som ge till känna, att åklagaremakten är en statsfunktion, som även den skall vara präglad av en humanitär syn på människorna och förhållandena. Vi ha före texten i vår lagedition något som kallas för domareregler. Dessa utgöra den enda undervisning i humanitet och rättskänsla, som bibringas den studerande juridiska ungdomen, d. v. s. om de nu verkligen läsa dem, ty någon undervisning i dem bestås knappast; domarreglerna utgöra endast det första som införes i lagböckerna, efter gammal praxis, men som icke inryckes i själva lagtexten såsom något, som bör lända till efterrättelse. Varför skulle man nu icke kunna tänka sig, att det skrevs vissa åklagareregler som hade precis samma ändamål, samt införde dem i en *författning* för åklagareväsendet såsom en grundval och utgångspunkt för detta ämbetes utövning och därmed bliva särskilt för detta ämbete en undervisning i social kunskap och social etik och därmed samhörande ämnen.

Nu tror man att av detta icke kan bliva något, och att, som en talare en gång yttrade, det bara är snömos, men jag för min del är övertygad om, att det vore lyckligt att låta författningarna icke bara innehålla nakna regler om, vad vi skola lyda och söka ställa oss till efterrättelse, utan också innehålla grundsatser, som böra lända till efterlevnad. Det är ett viktigt inslag i samhällsordningens organisation, att det någon gång — såsom förr i världen oftare skedde, i vissa lyckligare perioder av mänsklighetens liv — att i rättsordningen komme in något av sådana grundsatser, om vilka jag

nu talat. Detta är meningen med de två första momenten i min motion. Det första avser, såsom det står, att man skall taga i övervägande, »på vad sätt rättsordningen må i sitt åklagareväsende kunna ingjuta en human anda genom fastställande av vissa åklagareregler och åklagarnas utbildning i övrigt i erfarenhet, social insikt och medkänsla». Den andra punkten innefattar ett mera speciellt syfte, som dock genom sitt innehåll syftar till en mycket generell tillämpning av den första punkten. Jag sade, att åklagaremakten här i landet anser sig skyldig att yrka »allt vad lag förmår». Det är en rättsregel, som bör upphävas, och åklagaremakten så väl som all annan rättsverksamhet måste gå ut på att taga hänsyn till det mänskliga i sin uppgift, att bemöta människorna kärleksfullt. Åklagaremakten kommer icke till sin fulla rätt ifall man icke för densamma också uppställer såsom rättighet och t. o. m. såsom plikt att vid framställandet av yrkanden representera ett humant statsintresse. Huru domstolen dömer beror ofta ganska mycket på, vilket lagrum åklagaren åberopar och vilken talan han för. Det inverkar suggestivt för själva domstolen. Det vet nog varje domare med erfarenhet, och det ligger också i sakens natur. Därför bör enligt min uppfattning åklagaren ha rättighet, att om han anser, att en tilltalad blivit hårdare dömd än han avsett, i kraft av sitt ämbete söka ändring i ett så beskaffat utslag och icke som nu bara söka ändring, när det gäller att få ett högre straff. Han skall således även kunna påyrka lägre straff. Det är ganska odisputabelt, att vad beträffar själva straffmätningen kommer nog en sådan befogenhet att alldeles fränkännas honom av domstolarna. Om han däremot vill åberopa ett annat lagrum än det domstolen åberopat, då kan det vara olika meningar om hur det kommer att gå.

Utskottet har avstyrkt detta på så knapphändiga skäl, att man knappast kan bemöta dem, ty de äro alldeles för kort avfattade och icke alls uttömmande. Det är då bättre att hålla sig till herrar Klefbeck och Perssons i Norrköping reservation, som väsentligen upptagit det första förslaget till motivering, som framkom i utskottet, men som sedan på hemställan av ledamöter från första kamraren utbyttes mot den kortare motivering, som innehålles i det föreliggande utskottsutlåtandet.

Herrar Klefbeck och Sven Persson säga i sin reservation åtskilliga saker. I fråga om motionens första moment heter det, att det torde »kunna ifrågasättas, huruvida den omförmälda humana andan i åklagareväsendet eller utbildningen av åklagarna kan vinnas på den av motionen anvisade vägen. Det synes som om det mål, motionären vill nå, bör kunna främjas genom andra medel.»

Och först anföres då: »Härvid torde den allmänna opinionen, särskilt om den stödes av tidningspressen, vara av betydelse.» Jag vill icke förneka, att detta kan ha sin betydelse. Jag har ju sagt, att här är det många faktorer som inverka. Men vad motionären berårt är, att i själva lagstiftningen för åklagarmakten också skall införas några regler. Det är en viktigare sak än att blott

*Bestämmelser
ang. häktning
m. m.
(Forts.)*

Bestämmelser
ang. häktning
m. m.
(Forts.)

hänvisa till pressen och den allmänna opinionen, som ännu icke har hunnit göra någonting, och jag vet icke huru lång tid det skall åtgå, innan de kunna göra det. Jag tror icke, att vi kunna lita till dem på något sätt. De ha andra saker att intressera sig för än åklagarnes humanitet, och vissa tidningar anse också, att den nuvarande ordningen, att åklagarne klänna till så mycket som möjligt, är eftersträfvansvärd, och från den delen av pressen är således icke att vänta något bistånd.

Så står det vidare: »Ävenledes kan man förvänta, att en förbättring i åklagarnas ställning för bidrag till önskat resultat.» Och den nästa punkten syftar på samma sak: »En ändring till det bättre i viss utsträckning lärer väl även kunna väntas, därest den tillämnade reformen av fögderiförvaltningen genomföres.» Ja, man säger nu, att med en ny fögderiförvaltning få åklagarne en bättre ställning. Men vad menar man med en bättre ställning? Jo, de få en högre lön och ett sakrare ämbete. Men kommer detta att medföra större humanitet? I den punkten kan jag icke alls följa reservanterna och icke heller utskottet, i den mån det menar detsamma. Reservanterna, som ju ha gjort till sin uppgift att föra en kamp mot kapitalismen, veta nog, att icke bli kapitalets innehavare humanare genom att de få kapital, och icke blir således heller åklagarmakten humanare genom att åklagarne få högre lön, snarare tvärtom. Dessa saker ha icke alls något sammanhang med varandra, utan det är två fullkomligt skilda saker. I den första punkten kan jag således icke alls förstå reservanterna. De ha icke svarat på vad motionären åsyftar.

I den andra punkten går reservanternas erinring huvudsakligen ut på, att det är bättre, att de tilltalade få en advokat som bevakar deras intressen, än att åklagaren gör det. Men det sammanfaller icke med motionärens tankar. Motionären vill, att åklagaren skall i sitt ämbete ha till uppgift också att föra humanitetens talan, och redan därigenom att de det göra kommer den tilltalade att få ett lindrigare straff. Att låta det nuvarande systemet fortgå och låta åklagaren i sin mån ha till uppgift att skaffa så högt straff som möjligt och sedan säga: nu får den tilltalade ett rättsbiträde, som får försöka neutralisera åklagaren vilket för övrigt är en svår och oviss sak, det innebär en omgång. Då är det väl bättre, att åklagarväsendet i sig självt är så beskaffat, att från början domstolen tillämpar ett mildare straff, vilket naturligtvis icke alls utesluter, att den tilltalade ändå behöver biträde i rättegången.

Dessa reservanter ha således enligt min uppfattning icke alls sysslat med vad motionären syftar till, och de botemedel, som de pekat på, leda icke alls till det mål motionären ifrågasatt.

Jag kan således, herr talman, icke underlåta att yrka bifall till min reservation, som avser bifall till första och andra punkten i motionen, under det att jag avstår från att göra något yrkande beträffande den tredje och den fjärde punkten i motionen.

Herr vice talmannen, som under herr Lindhagens anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

*Bestämmelser
ang. häktning
m. m.
(Forts.)*

Herr Holmdahl, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Då man genomläser herr Lindhagens motion och särskilt den del av densamma, där han framhåller nödvändigheten av att ingjuta en humanare anda inom åklagareväsendet, framställer sig ovillkorligen den frågan: Ha åklagarne i sin tjänsteutövning visat en sådan brist på humanitet, att sådana åtgärder, som motionären ifrågasatt, äro av behovet påkallade? Jag tror för min del, att de personer, som närmare känna våra åklagare och deras verksamhet, icke skulle kunna eller vilja giva ett jakande svar på den frågan. Ja, jag är övertygad om att flertalet av dem skola anse, att våra åklagare icke ha förtjänat den tillvitelse, som ligger i motionärens uttalande. Jag vill därmed ingalunda ha sagt, att icke en och annan åklagare kan göra sig skyldig till misstag och jämväl mycket beklagliga övergrepp, och jag föreställer mig, att det är någon erfarenhet i det avsendet, som föranlett motionärens uttalande. Men jag vill hemställa till den ärade motionären, huruvida det är riktigt att på grund av ett eller annat sådant fall generalisera såsom här skett. Det kan väl icke gärna undvikas, att man därigenom kommer att kasta en skugga på en i stort sett oförvitlig tjänstemannakår.

Vari består nu det inhumana, som herr Lindhagen tillviter åklagarväsendet? Jo, det skulle bestå i bristande känsla för den tilltalade, ouppmärksamhet på att också samhället har del i hans skuld och vidare fritt spelrum för politiska lidelser hos åklagaren under hans tjänsteutövning. Följden av detta har enligt motionärens mening blivit, att åklagaremakten numera betraktas såsom ett tillhygge för utkrävande av högsta möjliga straff, vilket gör, att det vilar ett kynne av brutalitet över vårt åklagareväsende. Och som bevis härför, framhåller motionären, att åklagarne vid de flesta av våra domstolar, då de framställa sina ansvarspåståenden, yrka »allt vad lag förmår». Jag skulle vilja framställa den frågan: huru vet herr Lindhagen, att åklagarne vid de flesta av våra domstolar framställa sådana yrkanden? Under min snart 35-åriga verksamhet vid olika domstolar har jag ännu aldrig hört någon av alla de åklagare, som jag kommit i beröring med, framställa ett sådant yrkande, men väl har det mångfaldiga gånger inträffat, att åklagare framhållit förmildrande omständigheter för tilltalade och yrkat på lindrigast möjliga straff, som kunde utmätas. Sådant vittnar väl icke om brutalitet eller bristande känsla för den tilltalade.

Nu säger herr Lindhagen, att det icke är åklagarne personligen som han vill klandra, utan det system under vilket de fostrats och verka. Men, herr Lindhagen, det är ju åklagarne, som tillämna systemet och äro personligen ansvariga för huru detta sker. Och då herr Lindhagen talar om brutalitet och bristande känsla för den tilltalade samt fritt spelrum för politiska lidelser, så är väl detta tillvitelser, som hänföra sig lika mycket till personerna som

Bestämmelser
ang. häktning
m. m.
(Forts.)

till systemet. Och för övrigt, är verkligen systemet, d. v. s. vår rättsordning, sådan, att genom denna ingjutes en inhuman anda hos våra åklagare? Jag tvivlar på att herr Lindhagen kan påvisa något stadgande i vår rättsordning som giver åklagaren berättigad anledning till brutalt tillvägagångssätt eller lägger hinder i vägen för ett humant uppträdande. Är det så att åklagaren gör sig skyldig till övergrepp, så lär man icke kunna skylla detta på rättsordningen, utan det beror förvisso på individuella förhållanden, som säkerligen icke kunna ändras genom de åklagareregler, som herr Lindhagen ifrågasätter, huru detaljerade de än må vara.

I andra punkten av motionen ifrågasätter herr Lindhagen, att åklagaren skulle ha rätt och plikt att överklaga ett utslag, när domstolen utdömt ett straff, som åklagaren anser vara för strängt. Jag kan för min del ej finna annat än, att det av principiella skäl är omöjligt att ålägga åklagaren en sådan förpliktelse. Man kan icke gärna på samma gång vara åklagare och försvarsadvokat för den tilltalade. Men det är just det åklagaren skulle bli, om han skulle vara förpliktad att i den tilltalades intresse överklaga en fällande dom.

För övrigt skulle en sådan förpliktelse, som herr Lindhagen här ifrågasätter, medföra konsekvenser, som ingalunda kunna sägas stå i överensstämmelse med en god rättsordning. Låt oss tänka oss det fallet, att både målsäganden och svaranden äro tillfredsställda med det utdömda straffet. Då skulle enligt herr Lindhagens mening åklagaren ändå vara pliktig att överklaga detta utslag, om han anser straffet vara för strängt. Han skulle således ha i sin makt att uttänja rättegången mot deras önskan, som närmast beröras av densamma. Och hur skall man kunna förlika åklagarens ställning som försvarsadvokat för den tilltalade med hans skyldighet att under rättegången stödja målsägandens talan?

Herr Lindhagen har tydligen icke för egen del velat tillmäta den lagändring, som han här ifrågasatt, någon vidare praktisk betydelse. Han säger nämligen, att en dylik befogenhet för åklagaren reellt skulle »innefatta ett betonande, att statens åklagareväsende icke är en hödelstjänst». Det är sålunda endast fråga om en demonstration. Men, mina herrar, är det rimligt att i demonstrativt syfte ifrågasätta en lagstiftning, som principiellt icke kan försvaras, och som i tillämpningen kan leda till betänkliga konsekvenser?

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anförde

Herr Bolander: Beträffande första punkten i herr Lindhagens motion vill jag säga, att det väl torde vara förenat med stora svårigheter att genom lagbestämmelser ingjuta en human anda i åklagareväsendet. Jag medger gärna, att detta skulle i vissa fall vara synnerligen önskvärt, men vill ännu en gång påstå, att det näppeligen kan ske genom lagbestämmelser.

Vidkommande andra punkten i motionen får jag framhålla, att det kan starkt ifrågasättas huruvida det ens kan vara lämpligt att införa stadgande därom, att åklagaren skulle ha skyldighet att överklaga utslag, då han anser, att den tilltalade blivit dömd till alltför hårt straff. Det ligger i sakens natur, att en åklagare måste ha ett visst intresse av att en person, som han är fullt övertygad om är skyldig till ett brott, också blir härför dömd eller sakfälld. Under sådana förhållanden får jag understryka vad herr Holmdahl nyss sagt, att åklagaren genom en sådan bestämmelse skulle komma att intaga en högst besynnerlig ställning.

*Bestämmelser
ang häktning
m. m.
(Forts.)*

Vidare vill jag tillägga, att herr Lindhagen gör sig skyldig till överdrift, då han talar om åklagarnas hårdhet och hänsynslöshet. Jag har sålunda aldrig hört, att en åklagare helt enkelt yrkat »allt vad lag förmår». För min personliga del har jag — och jag tror, att många andra åklagare gjort på samma sätt — i flera fall framställt yrkande, att den tilltalade måtte bli dömd så milt som möjligt. Jag kan sluta med att påpeka, att, då riksdagen redan förut anhållit, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att avhjälpa de faktiska olägenheter, som vidlåda nu gällande bestämmelser om häktning och åklagarväsendet, det icke torde vara skäl i att andra kammaren bifaller någon av de föreliggande motionerna, och jag skall därför be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Norrköping: Då den reservation, som jag och en kamrat avgivit, i vad det gäller motiveringen, berörts under debatten, skall jag be att få yttra några ord.

Det lär icke kunna bestridas, att åklagare i en del fall uppträda på ett sätt, som icke kan kallas human, utan att deras uppträdande mot de tilltalade får sken av inhumanitet och i vissa fall brutalitet. Men orsaken härtill ligger näppeligen i den instruktion, som är utfärdad för åklagarna och väl knappast heller i den anda, som gör sig gällande inom åklagarväsendet i allmänhet, ty det kan ju påvisas, att det finns en del åklagare, som äro rätt humana i sitt uppträdande, utan orsaken ligger i det personliga kynnet hos åklagarna individuellt sett. Men frågan är, om man kan avhjälpa detta genom en särskild lagstiftning, eller om man icke lika bra kan göra det på annat sätt. Vi ha i det fallet hänvisat till den allmänna opinionen, särskilt om den stöddes av tidningspressen. Själv har jag kunnat konstatera i ett fall, huruom en av tidningspressen påverkad opinion mot en åklagare för hans framträdande lett till ett för denne fördelaktigt resultat i så måtto, att det kunnat hända, att han de senare åren för de tilltalade åberopat förmildrande omständigheter.

I senare delen av första stycket heter det i vår reservation: »Ävenledes kan man förvänta, att en förbättring i åklagarnas ställning bör kunna bidraga till önskat resultat. En ändring till det bättre i viss utsträckning lärer väl även kunna väntas, därest den

Bestämmelser ang. häktning m. m.
(Forts.)

tilllämnade reformen av fögderiförvaltningen genomföres.» Vi ha härmed menat, att om en förbättring i åklagarnas ställning inträder, kommer det att ställas större krav på deras kvalifikationer och därmed även på deras utbildning. På den vägen tro vi, att något skall kunna vinnas, ty det är klart, att åklagarnas utbildning särskilt i de mindre städerna för närvarande lämnar mycket övrigt att önska.

Vad gäller andra punkten i herr Lindhagens motion är skilljaktigheten mellan honom och oss något större. Håri föreslås, att det må tagas i övervägande »huruvida genom lag må kunna stadgas rätt och riktigt för åklagare att överklaga domstols utslag, när han anser tilltalad hava vid straffets utmätande fått för högt straff eller domstolen hava tillämpat ett lagrum, som synes honom gå utöver hans yrkande». I sistnämnda fall torde åklagaren ha rätt att överklaga domstols utslag redan nu.

Vad för övrigt beträffar andemeningen i motionen tycks den vara att bereda tillbörligt skydd och hjälp åt den tilltade, och därvidlag kan jag icke hjälpa, att jag för min del tror, att det icke går att åstadkomma denna hjälp genom åklagarmakten, utan att man i stället bör gå den vägen att tillgodose de tilltalades behov av kunnig och god rättshjälp, som tillvaratar deras intressen. Det ligger i den allmänne åklagarens rena yrke så att säga någonting, som bär emot, att han skulle kunna på ett tillbörligt sätt tillvarata de tilltalades intresse att få så lindrigt straff som möjligt. Och därför tror jag, att även om man lagstiftar på detta sätt, kommer det att bli en lagparagraf på papperet, som icke får någon praktisk betydelse. Under tiden försummar man måhända att gå den andra vägen, som mera effektivt leder till skydd och hjälp åt den tilltalade. Det föreligger ju förslag om att bereda bättre rättshjälp åt häktad, sålunda att dylik rättshjälp skall gratis erhållas även i överrätten och att vid underrätterna rättsbildad advokat skall stå till förfogande ibland landsstatstjänstemännen. I en skrivelse av år 1914 anhöll riksdagen vidare, att det skulle beredas kostnadsfri rättshjälp åt obemedlade, även om de icke vore häktade. Såvitt jag kan se, innebär detta en utveckling av försvarsväsendet i en för de tilltalade tillfredsställande riktning. Därmed åstadkommes det skydd, den rätt och den säkerhet, som det är motionärens innersta mening att skapa, vilken innersta mening jag helt självfallet sympatiserar med. Det är blott om vägen för att nå detta mål jag icke är fullt enig med herr Lindhagen. Jag tror nämligen icke, att den väg han vill gå är den lyckligaste och bästa.

Jag tillåter mig, herr vice talman, att yrka bifall till vår reservation i vad det gäller motiveringen. Utskottets motivering är alltför kort och berör för övrigt icke saken på det sätt, varpå vi velat beröra densamma.

Herr Lindhagen: Jag skall icke göra någon särskild affär av det här och icke heller begära votering.

Herrarna förstå mig icke alls. Jag tror, att detta i framtiden

blir en viktig angelägenhet, fast det icke ligger för vår tid, att statsmakten skall representera annat än makt och icke rätt.

Jag begärde ordet med anledning av herr Holmdahls något fria översättning av motionens innehåll för att erinra, att jag icke sagt, att det förekom vid de flesta underrätter, att åklagaren yrkade »allt vad lag förmår», utan det står i motionen, att det förekommer vid våra underrätter, att åklagaren så gör. Jag har talat med försvarsadvokater, som ha lång och stor erfarenhet, och de äro alldeles eniga med mig i denna sak. Det är, jag vill upprepa det, systemet, som är sådant, och det är icke föreskrivet i någon författning — det har jag icke påstått, som herr Holmdahl trodde — utan det är en gammal nedärvd praxis, att statens åklagarväsende, som representerar en del av statens makt, också skall vara mäktig att uppvisa det bästa möjliga resultat, för att statens syndiga invånare skola kunna känna, hur stora syndare de i själva verket äro. I detta sys'em är åklagarväsendet inkapslat. Jag säger i motionen: »Naturligtvis reagera många känsliga naturer emot detta system och taga den hänsyn de kunna. Men rättsordningen uppfordrar icke därtill, och därför vilas det över dess ifrågavarande skapelse ett utpräglat kynne av brutalitet.»

Vad jag nu sagt gäller också som bemötande av de föregående invändningarna för övrigt.

Herr Holmdahl: Endast ett ord mot herr Lindhagen. Herr Lindhagen sade, att jag fritt översatt innehållet av hans motion i vad det avsåg att åklagarne vid de flesta av våra domstolar yrka på »allt vad lag förmår». Jag ber att få läsa upp punkten till slut, vilket herr Lindhagen icke gjorde. »Det förekommer vid våra underrätter», heter det, »att åklagaren yrkar »allt vad lag förmår», och *vid de flesta av våra domstolar* är detta just den vanliga innebörden uti hans yrkanden.»

Herr Lindhagen: Ja, det är den vanliga innebörden uti hans yrkanden, att han yrkar allt vad lag förmår. Han letar ut de strängast möjliga lagrum, därför att han anser som sin plikt att göra det, och när det gäller exempelvis förräderistraf, då finns det icke någon gräns för åklagarens tilltagsenhet, icke ens i högsta instans, således just hos dem, som fått den där förbättrade ställningen, som herr Persson i Norrköping hoppades så mycket av.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr vice talmannen till en början beträffande punkterna 1:o) och 2:o) propositioner på 1:o) bifall till utskottets förslag, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den av herr Lindhagen avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till utskottets hemställan men med godkännande av den motivering, som föreslagits i den av herrar Klefbeck och Persson i Norrköping i avseende härå avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets förslag.

Efter av herr vice talmannen härfpå given proposition beträffande punkterna 3:o) och 4:o) biföll kammaren vad utskottet i nämnda punkter hemställt.

§ 5.

Vidare förelåg till avgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 14, angående regleringen av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet.

Sedan herr vice talmannen anmält detta ärende till handläggning, begärdes ordet av

Herr H a m i l t o n, som yttrade: Beträffande föredragningssättet hemställer jag, att kammaren måtte besluta, att endast kantrubrikerna skola uppläsas utom i de punkter, där reservation avgivits, eller där yrkande framställts om att utskottets hemställan må föredragas.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Punkterna 1 och 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8—10.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Punkterna 12—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 19 och 20.

Lades till handlingarna.

Punkterna 21—34.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar bifölls av kammaren.

Punkten 35.

Lades till handlingarna.

Punkterna 36—46.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 47 och 48.

Lades till handlingarna.

Punkterna 49—58.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkterna 59 och 60.

Lades till handlingarna.

Punkterna 61—68.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 69, angående anslag till byggande av vissa fiskehamnar.

Ang. fiskehamnar.

Under punkten 69 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen dels till bestridande av kostnaderna för utförande av vissa av fiskehamnskommissionen föreslagna hamnar å extra stat för år 1918 anvisa ett anslag av 810,000 kronor, att enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela, användas för ifrågavarande ändamål under villkor om kostnadsfri upplåtelse ej mindre av själva området för hamnarna än även av det område i land, som med hänsyn till den rörelse, som vore avsedd att bedrivas i hamnarna, borde avseändras för det gemensamma behovet, dels ock, vid bifall härtill, medgiva, att Kungl. Maj:t finge härav låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft två inom andra kammaren väckta, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nämligen nr 193 av herr *Lindman m. fl.*, vari hemställets, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt förelägga riksdagen förslag till förbättrande av fiskehamnar inom Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län, att genomföras oberoende av redan beslutade fiskehamnsarbeten, samt att riksdagen ville, i avvaktan på detta förslag, för år 1918 anvisa ett belopp av 100.000 kronor, samt nr 117 av herr *Andersson* i Knäppinge, vari hemställets, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att förslag till fiskehamn vid Kårehamn å Ölands ostkust måtte upprättas genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens hamnavdelning, så vitt möjligt redan under innevarande år, med angivande av den erforderliga omfattningen och kost-

Ang. fiskehamnar.
(Forts.)

naden för denna hamnanläggning och att den därefter snarast möjligt måtte komma till utförande.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte

ej mindre med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning

dels till bestridande av kostnaderna för utförande av vissa av fiskehamnskommissionen föreslagna hamnar å extra stat för år 1918 anvisa ett reservationsanslag av 810,000 kronor, att enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela, användas för ifrågavarande ändamål under villkor om kostnadsfri upplåtelse ej mindre av själva området för hamnarna än även av det område i land, som med hänsyn till den rörelse, som vore avsedd att bedrivas i hamnarna, borde avseändras för det gemensamma behovet;

dels ock, vid bifall härtill, medgiva, att Kungl. Maj:t finge härav låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor;

än även i anledning av den av herr Lindman med flera i ämnet väckta motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens hamnavdelning omedelbart låta verkställa undersökningar och uppgöra kostnadsberäkningar rörande sådana mindre kostsamma, i huvudsak av muddringar bestående fiskehamnsförbättringar, vilka i det av fiskehamnskommissionen på sin tid uppgjorda förslag förordats att komma till utförande i andra hand och vilka med hänsyn till arbetets beskaffenhet lämpligen kunde bedrivas jämsides med andra i gång varande fiskehamnsbyggnader, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning; samt

b) att den av herr Andersson i Knäppinge i ämnet väckta motionen ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid punkten voro emellertid fogade reservationer

av herr *Öberg*, som yrkat, att den föreslagna utredningen bort avse jämväl de av fiskehamnskommissionen till utförande i första hand föreslagna fiskehamnsbyggnader; samt

av herr *Andersson* i Knäppinge, som ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte

ej mindre med bifall — — kunde giva anledning, samt

b) att riksdagen måtte i anledning av den av herr Andersson i Knäppinge väckta motionen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag till fiskehamn vid Kårehamn å Ölands ostkust måtte upprättas genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens hamnavdelning, så vitt möjligt redan under innevarande år. med angivande av den erforderliga omfattningen och kostnaden för denna hamnanläggning, och att den därefter snarast möjligt måtte komma till utförande.

Efter punktens föredragning yttrade

Herr Öberg: Herr vice talman! Vid denna punkt skall jag värdsamt anhålla, att kammaren ville dröja en liten stund, ty jag känner ett visst behov av att säga några ord om de norrländska fiskeriförhållandena.

Ang. fiskehamnar.
(Forts.)

En var, som känner till fiskeriförhållandena utefter den norrländska kusten, vet mycket väl, att därmed förhåller sig så, att om det norrländska fisket i framtiden skall kunna gagna det allmänna, såsom det tillförne i viss utsträckning har gjort, så måste man från statens sida vara betänkt på att vidtaga vissa och utomordentliga åtgärder till upphjälpande av detta fiske, som nu av olika orsaker har kommit i lägrvall. Den, som har följt med detta, kan icke annat än med oro se, hurusom de norrländska fiskehamnarna allt mer och mer avfolkas och förlora den befolkning, som tidigare gjort fiskerinäringen till sin livsuppgift för att medelst densamma bidra på ett ganska väsentligt sätt till utökandet av människornas föda. Därför känner jag, då jag tror mig hava reda på, hur därmed förhåller sig, en viss plikt att vid detta tillfälle säga några ord.

De orsaker, som förnämligast kunna sägas hava medverkat till det norrländska fiskets tillbakagång, äro trenne. Den första huvudorsaken är fiskarbefolkningens osäkra *bostadsförhållanden*, som äro i ett sådant skick, att man måste vara betänkt på att i detta avseende bringa någon hjälp fortast möjligt. Den andra huvudorsaken är *fiskerättsförhållandena*, som likaså äro i stort behov av statens medverkan till en förbättrad ordning, och den tredje och icke minst verksamma orsaken till det norrländska fiskets tillbakagång och förfall är de norrländska *fiskehamnarnas* nuvarande beskaffenhet. Det är därmed vi nu egentligen skulle sysselsätta oss.

Nu hava vi motionärer hemställt, att av de norrländska fiskehamnarna, ifråga om de åtgärder fiskehamnskommissionen föreslår till hamnarnas förbättring, skulle de smärre hamnarna utbrytas ur kommissionens förslag, enligt vilket hamnarna uppdelats i tvenne avdelningar. Då man beträffande dessa smärre fiskehamnar egentligen icke skulle behöva vidtaga några särskilt kostsamma åtgärder, därför att vad som där huvudsakligen är att göra är uppudringsarbeten, på det att hamnarna skola bli mera tillgängliga och användbara för fiskarna. Vi hade då tänkt oss, att genom en sådan utbrytning skulle dessa smärre fiskehamnar utefter Norrlands kust kunna tidigare bli upphjälpta, än vad enligt kommissionens förslag avses. Nu har visserligen — och det skall med villighet erkännas — utskottet så tillvida gått oss tillmötes att det föreslagits en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att de i andra hand upptagna smärre fiskehamnarna skulle bli föremål för en särskild utredning, så att arbetena beträffande dem skulle komma till tidigare utförande, än vad hamnskommissionen ifrågasatt. Men det har förefallit mig, att man borde utöka dessa åtgärder något, om man skall kunna i någon väsentlig grad hjälpa de norrländska fiskarna, ty den åtgärd, som utskottet föreslår med

Ang. fiskehamnar.
(Forts.)

anledning av vår berörda motion, äro enligt min uppfattning icke tillräckliga. Vill man verkligen hjälpa norrlandsfiskarna och vill man, att fisket utefter Norrlands kust riktigt skall utnyttjas, såsom det bör och kan utnyttjas, får man vara betänkt på en kraftigare hjälp, än vad utskottet härutinnan föreslagit.

Vid det förhållandet att första kammaren nu redan antagit utskottets förslag, skulle, om andra kammaren ginge med på mitt förslag att även taga med de i första hand upptagna fiskehamnarna, kamrarna komma att stanna i olika beslut, som måhända icke skulle kunna sammanjämkas, och då skulle ju utgången bliva den, att ingen skrivelse bleve avlåten till Kungl. Maj:t och man således icke finge någon åtgärd vidtagen. Då vore ju detta en förlust så tillvida, att förslaget skulle förfalla även beträffande de hamnar, som utskottet har föreslagit till ett tidigare utförande. Under sådana förhållanden vågar jag, herr talman, icke framställa något yrkande.

Huvudsakligaste orsaken till, att jag i denna punkt begärt ordet, är att jag har velat begagna mig av detta tillfälle för att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet å de fattiga norrlandsfiskarnas vägnar, som jag känner, värdsamt hemställa, att han ville låta sig angeläget vara att taga dessa norrlandsfiskare om hand och se till, vad som från hans sida kan åtgöras för att förhjälpa dem till en bättre ställning, än vad de nu befinna sig i. Jag är viss om, att om det vidtoges en verklig utredning, som trängde till botten, skulle man få fram förhållanden, som säkerligen skulle giva vid handen, att denna fattiga fiskarbefolkning är i synnerligt stort behov av statens hjälp. Till bevis härför ber jag att få erinra om, hurusom fiskeriintendenten Ågren inom Norrlandsdistriktet har, om jag minns rätt, i oktober månad sistlidn höst vänt sig till lantbruksstyrelsen och begärt, att lantbruksstyrelsen skulle hänvända sig till Kungl. Maj:t för att få denna Norrlands fiskarbefolknings förhållanden grundligt undersökta och beaktade. Jag skulle känna det som en stor vinst för fiskerinäringen där uppe, om herr statsrådet ville ägna uppmärksamhet åt dessa fiskares betryckta ställning. Ty om man ser, hur de få kämpa med de små resurser, som stå till deras förfogande, och huru de åtnöja sig med den ganska ringa vinst, förvärvat genom fångst under sommarmånaderna, som de från sina fiskehamnar medföra, då de på hösten återvända till fastlandet, då får man verkligen intryck av, att det är ett folk som länge nöjt sig med bra litet utbyte för det arbete de hava presterat, då de i sin hårda kamp med elementen där ute kämpat för sitt livsuppehälle. Då man vet och ofta ser, hur de få bo i mindervärdiga bostäder och hur svårt det är för dem att komma till avtals med vederbörande ägare om hamnarnas upplåtelse och hur på många sätt deras utkomst försvåras, synes det mig icke vara annat än på sin plats att här så kraftigt som möjligt anropa Kungl. Maj:t om vidtagande av åtgärder för deras fromma och bästa, och jag ber värdsamt, att

herr statsrådet ville lämna dessa fattiga fiskare en liten hjälp från statens sida.

Ang. fiskehamnar.
(Forts.)

Herr talmannen, som under herr Öbergs anförande återtagit ledningen av förhandlingarna, gav nu ordet till

Herr Andersson i Knäppinge, som anförde: Herr talman, mina herrar! I denna fråga är även jag reservant, ehuru jag icke är av alldeles samma mening som den föregående talaren. Han har emellertid redan uttalat såsom sin uppfattning, att den utredning och det förslag, som redan är framlagt av fiskehamnskommissionen angående fiskehamnarna i riket, icke är tillfredsställande. Däröver har man ju också hört klagomål från alla håll, icke endast i Norrland utan även i södra Sverige. Ett led i dessa klagomål är den motion som jag framburit nämligen om fiskehamnen Kårehamn.

Det är egentligen icke så underligt att fiskehamnskommissionen vid utarbetandet av det förslag som den framlagt råkat gå litet vilse ifråga om vad som verkligen borde hava gjorts och verkligen var det allra nödvändigaste att göra. Men det förklaras mycket lätt därav att fiskehamnskommissionen verkligen hade för sig, att alla de hamnar som fiskehamnskommissionen föreslog skulle byggas under en tidrymd av endast fem år, och man får tänka sig, att när det icke var fråga om längre tid för byggande av fiskehamnarna, så var väl befolkningen och som jag tror även fiskehamnskommissionen icke så värst noga med, om det var under det första, andra, tredje eller femte året, som hamnarna skulle byggas. Således var det icke så kinkigt med att undersöka, vilka av dem som borde komma först. Vad beträffar särskilt Kårehamn och de hamnar som jag främst känner till på Öland och i Kalmar län, så får jag säga, att det är litet besynnerligt, att Kårehamn kommit så långt ner som den fyrtingsjätte i ordningen eller som den femtonde andrahandshamnen. Detta gör, att den icke skulle komma att byggas förrän efter en tidrymd av ännu minst tio år. Då vi veta, att förstahandshamnarna enligt det förslag som Kungl. Maj:t framlagt icke kunna vara byggda förrän tidigast år 1925 och att därefter nödiga utredningar skola verkställas, förstå vi, att den befolkning, som verkligen satt sitt hopp till att kunna få något gjort i detta hänseende, skall känna det ganska tungt. Kårehamn är visserligen icke något större fiskeläge, men det finns icke några hamnar på östra kusten av Öland, och östra kusten av Öland gränsar till det område av Östersjön, där det bästa fisket finnes. Där voro ursprungligen alla ölänningar fiskare, men numera hava de dragit sig ifrån fisket, därför att jordbruket utvecklats, så att bonden icke kan vara fiskare på samma gång. Däriämte har fisket också kommit med nya krav och nya fordringar. Det har utvecklats sig på ett annat sätt än förr, när den öländska befolkningen i sina fiskekor seglade ut på aftonen och lade ut sina nät 3 å 4 mil ute i havet, foro tillbaka på kvällen och så åter foro ut nästa morgon och hämtade näten. Detta var ett så tidsödande arbete, att den jordbrukande befolkningen icke kunde utföra det på samma sätt,

Ang. fiske-
hamnar
(Forts.)

utan nu måste i stället fisket ske på det sättet, att man skaffar sig motorbåtar och tidsenliga fiskeredskap. Man kan icke komma ifrån, att man bör tillvarata den nationalförmögenhet och de tillgångar som verkligen finnas i Östersjön. Detta kan ske om Kårehamns fiskehamn blir bebyggd. Det bevisas också av fiskehamnskommissionen när den i sitt utlåtande talar om denna hamn. Hamnkommissionen säger i sitt utlåtande på sid. 20: »De öppna, skärgård saknande kusterna av Halland, Skåne, västra Blekinge (Listerlandet), Öland och Gottland äro i stort sett givetvis långt mer i behov av konstgjorda hamnar än rikets övriga kusttrakter.» På sid. 25 heter det: »På Öland äro yrkesfiskarena nu mycket fåtaliga, och ön har icke en enda plats, som kan kallas fiskeläge. I väsentlig mån har den totala bristen på fiskehamnar å öns östra kust säkert bidragit härtill.» Kommissionen har således sagt, att det finnes behov. Jag vill här stryka under, att det föreligger ett mycket stort behov. Detta har också framhållits av ordsbefolkningen, om herrarna lagt märke till den bilaga, som är fogad vid min motion, där de skrivit till mig om denna sak, bland annat följande: »Som ölaningarna ej i likhet med fastlandsboen har några inkomstbringande binäringar, som öppna några utkomstmöjligheter, vilka locka det yngre släktet att kvarbliva på sin fäderneö och där skaffa sig en oberoende ställning för framtiden, så har en stor del redan lyssnat till de locktoner, som ljudit från det mångbesjungna Amerika, samt till följd därav ställt sin färd ditut. Till förekommande härav anse vi, att staten bör även räcka Öland en hjälpsam hand varigenom den pågående emigrationen i väsentlig mån torde avstanna på grund av att möjligheter givas för bedrivandet av ett lönande utsjöfiske medelst motorbåtar och framtiden alltså te sig i långt ljusare dager.» Detta visar vart de vilja; men dit hän kunna vi icke komma, förrän det löfte, som statsmakterna givit genom ett beslut om dessa fiskehamnar, infrias, så att en sådan fiskehamn anlägges vid Kårehamn.

Vad jag egentligen syftat åt med min motion, är att man skall kunna få till stånd denna fiskehamn och detta så fort som möjligt. Jag har visserligen på grund av de beslut, som redan äro fattade, föga hopp om att kammaren skall vara så välvillig, att den härvidlag vill avhjälpa detta behov, men det oaktat måste jag framhålla dessa svårigheter, som här råda, på det att åtminstone en orsak till emigrationen, måtte därigenom undanröjas. Här gäller det inte Ölandsbönderna, som det sist var tal om, när en angelägenhet angående Öland var före här i kammaren, utan här gäller det Ölands arbetare och unga bondsöner, som i stället rymma fältet ut till främmande land eller ut på oceanen för att där söka få en inkomst, som de likaväl kunde få på Östersjön. Jag honnas därför och tror, att vederbörande, som nu komma att taga hand om denna fråga, skola fortgå på denna väg och göra något för att saken skall föras fortare framåt. Jag kan icke undgå att vädja till kammaren att genom sitt bifall ge fart åt frågans behandling och kunde jag få något biträde härutinnan, vore det naturligtvis en mycket stor hjälp även för dem, som härav skulle hava gagn. Jag skulle — som sagt — för

min del vilja vädja till kammaren i detta hänseende men jag vill även vädja till regeringen att, även om icke frågan nu kan komma fram direkt, regeringen dock tänker på och kommer ihåg frågans läge, så att det äntligen kan bli något resultat.

Jag skall icke uppehålla kammarens tid längre med detta, ty jag anser det mindre lönande. Men jag vill än en gång påpeka, att denna hamn är i och för sig mycket behöfvlig, och att den är av stor betydelse för att kunna hjälpa Ölands lösa befolkning till att få bättre näring och utkomstmöjligheter och på samma gång bringa hela landet inkomst genom att skaffa mera födoämnen i och genom tillvaratagande av den fisk, som finner i Östersjön. Hamnens läge är sådant, att det icke kan tänkas något bättre, när det gäller att tillgodogöra sig fisket i Östersjön, men på samma gång har denna hamn andra betydande fördelar, som jag dock här icke skall tala om. I detta fall är det icke såsom en ärad talare på Malmöbanken sist sade att man bör vara rädd för att släppa Ölandsbonden lös utan här gäller det att bereda inkomst och näring åt den mindre bemedlade befolkningen och åt den befolkning som egentligen icke har att göra med jordbruket på Öland, utkomstmöjligheter.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till min reservation.

Häruti instämde herr *Norman*.

Vidare yttrade

Herr *Ericsson* i Vallsta: Rörande behovet av att någonting snart göres för att förbättra en del fiskehamnar i Gävleborgs län, ber jag att få lämna några upplysningar från, som jag tror, kompetent och trovärdigt håll, vilka visa, att dröjsmål med iordningställande av dessa fiskehamnar kan medföra, att åtminstone somliga avfolkas. Det har skrivits i denna sak från några av de hamnar, om vilka det nu gäller. Jag börjar med Prästgrundets fiskläge utanför Söderhamn. Vid detta fiskläge fanns år 1916 13 båtlag och båtarnas antal har icke minskats under åren utan tvärtom i någon mån ökats. Detta beror kanske mest på hoppet, att staten snart skall bekosta förbättringen av denna hamn, och att hamnen har ett ypperligt läge för fisket för övrigt. För att kunna bebo Prästgrundets fiskeläge och därstädes idka fiske, ha fiskarena numera måst bygga särskilda flatbottnade och för ändamålet grundgående båtar, då hamnen är så grund, att de icke kunna inlöpa med andra. Men det är klart, att dessa båtar icke bli så sjödugliga, som de mera djupgående. Det har vid lågvattenstider hänt, att trots givande fiske intet sådant till följd av inloppet grundhet kunnat bedrivas. Skulle hamnen ordnas, kunde plats beredas där för ytterligare åtta båtlag. Vid Bergö fiskläge är det ungefär enahanda förhållanden. Där skulle kunna beredas plats för 14 å 15 båtlag utöver dem som nu bo där, därest hamnen ordnades. Beträffande Agö fiskläge — jag vill nu inom parentes säga, att alla dessa fisklägen äro gamla och varit länge bebyggda och det står till exempel angående Agö fiskläge,

Ang. fiske-
hamnar.
(Forts.)

att kapellet byggdes 1660, och att fisket där bedrivits sedan långa tider tillbaka — uppgick antalet båtar till 24 båtlag på 1850-talet. Nu har det emellertid nedgått till 10, men fiskarena där säga, att om hamnen bleve återställd skulle ytterligare plats kunna beredas för 15 à 18 båtlag och hamnen bliva en av de förnämsta fiskehamnarna på kusten i detta län. Höliks fiskläge är ett kronoskär och det tycks vara uppskattat till ganska högt värde ty enligt denna uppgift — vilken jag dock icke varit i tillfälle att kontrollera — betalade fiskarena år 1916 ett arrende till staten till belopp, som något översteg 1,000 kronor. Detta visar, att fiskläget har sitt stora värde; och därför borde staten göra något för att ytterligare förbättra ställningen där, så att hamnen skulle bättre kunna tillgodogöras. Man säger, att, om hamnen bleve iordningställd, skulle plats kunna beredas för ytterligare 9 båtlag. Före 1870 fanns vid detta fiskläge 20 båtlag, men sedan den tiden har det avfolkats i väsentlig grad. Härjämte vill jag påpeka, att lantbruksstyrelsen utsett detta fiskläge till stormvarningsstation med åtföljande vindmätare. Och därav kan man sluta, att fiskläget även i detta hänseende har ett gott läge.

Nu påpeka dessa fiskare, att det kan synas, som om fisket i Norrland egentligen icke ger så mycket och att, då det icke här är fråga om så stora kostnader, de därför skulle kunna bestrida dessa själva. Men de framhålla också, att fisket ger i alla fall jämförelsevis mycket, och de säga att de själva äro fattiga och draga endast fattigmansmat ur havet. Det kan emellertid nu förtjäna påpekas att fiskarena numera i ganska stor utsträckning använda motorbåtar, så att de kunna idka detta fiske längre ut till havs och — såsom jag tror — även längre tid på hösten. Men om de skola kunna hava någon nytta av dessa båtar och bedriva sitt fiske såsom sig bör är det klart, att hamnarna måste iordningställas, så att de kunna använda riktiga och ordentliga båtar och sådana båtar som fiskeförhållandena över huvud kräva.

De beräkningar, som fiskehamnskommissionen på sin tid gjort över kostnaderna, torde nog icke nu äga full giltighet. Det är tämligen säkert, att dessa kostnader äro lågt beräknade, men en jämförelse med ledning av dessa beräkningar kan ju alltid ha sitt värde. I fiskehamnskommissionens utredning talas exempelvis om 4 eller 5 hamnar på syd- eller västkusten, vilkas iordningställande skulle draga en kostnad av mellan 900 och 975,000 kronor och — om jag minnes rätt skulle iordningställandet av dessa hamnar, jag nu talat om, icke kosta mer än knappt 100,000 kronor. Jag kan icke säga siffrorna bestämt, men det var i alla fall en väsentlig skillnad mellan de båda anslagsbeloppen; och en jämförelse kan man ju i varje fall göra. Nu kan det visserligen sägas, att det blir dyrt att iordningställa dessa hamnar, men det blir också dyrt att iordningställa de övriga hamnarna, och tager man och jämför dessa olika siffror, så anser jag, att man icke bör undanskjuta frågan om att iordningställa dessa norrländska hamnar — de fyra hamnar, som jag nysst förut talat om.

Jag skulle även vilja lägga ett gott ord för Våtnäs hamn i

Gävleborgs län. Enligt fiskehamnskommissionens förslag skall denna hamn betecknas såsom nr 65 i ordningen men fiskarena där säga, att skall det göras någonting — och det är ju meningen — så bör det göras snart, innan hamnen avfolkas, då det naturligtvis är för sent. Det är i allmänhet så, att uppgründningar förorsakat att de icke kunna använda hamnen såsom sig borde.

Jag anhåller därför att herr statsrådet ville ägna sitt intresse och giva sitt kraftiga stöd åt det spörsmål, som jag här framställt och sökt ge uttryck åt. Nu skulle jag helst vilja yrka bifall till herr Lindmans m. fl. avgivna motion, men på det skäl, som herr Öberg anfört, nämligen att första kammaren redan fattat beslut, och då, ifall denna kammare fattar ett annat beslut, någon riksdags-skrivelse icke kan komma till stånd, vågar ej heller jag göra något yrkande.

Herr H a m i l t o n : Jag ber att få återkalla i kammarens minne att fiskehamnskommissionen föreslagit iordningställande av inte mindre än 79 fiskehamnar längs Sveriges kuster, av vilka 31 såsom främst av behovet påkallade först skulle byggas, medan de övriga skulle komma till utförande i andra hand, samt att riksdagen år 1911 beslöt anläggning av dessa 31 hamnar med ett anslag, som skulle utgå intill år 1925. Utskottet har för sin del inte funnit rådligt att rubba den ordning, som fastställdes av riksdagen 1911, genom att låta andra hamnar ingå med förmånsrätt framför de redan beslutade. Detta skulle helt naturligt väcka ett berättigat missnöje.

Vad nu Öland beträffar, så ansåg fiskehamnskommissionen, att tvenne hamnar där, Grönhagen tror jag först och främst och Grankullavik skulle vara de för Öland av största betydelse, varför de borde anläggas fortast möjligt, varemot Kårehamn icke ansågs vara av den vikt, att inte dess anläggning borde kunna uppskjutas. Det vore säkerligen lätt för lokalintresset att angiva skäl för anläggandet av var och en av de 48 hamnar, som skulle komma till utförande i andra hand, och vi ha här hört pläderas från norrlandshåll för hamnarna på norrlandskusten. Riktigast torde emellertid vara att följa den ordning, som en gång blivit fastställd. Vill man vidtaga någon ändring, är det enda möjliga därvidlag att påskynda anläggningen av samtliga hamnarna, och på det sättet kommer man ju fortare till anläggning även av Kårehamn och de berörda norrlandshamnarna. Men det förefaller mig, som sagt, olämpligt att bryta den fastställda ordningen.

Vad nu beträffar de av herr Öberg och herr Ericsson i Vallsta anförda önskemål synes mig, att dessa herrar borde vara tillfredsställda med den hemställan som utskottet gjort med avseende å herr Lindmans motion, ifråga om en uppmuddring av vissa hamnar. Utskottet anser förslaget innebära ett lämpligt, mindre kostsamt sätt för en skyndsam förbättring, av de hamnar, som skulle komma i andra hand, men då bör utredningen gälla icke allenast norrlandshamnarna utan alla sådana föreslagna hamnar, längs Sveriges kuster.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. fiskehamnar.
(Forts.)

Ang. fiske-
hamnar.
(Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. På av herr tal-
mannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,
dels ock på bifall till den av herr Andersson i Knäppinge avgivna,
vid utlåtandet fogade reservationen, blev utskottets hemställan av
kammaren bifallen.

Punkten 70.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. skogs-
högskolan.

Punkten 71, angående anslag till skogshögskolan.

Kungl. Maj:t hade under punkten 71 av förevarande huvudtitel
föreslagit riksdagen att från och med år 1918 höja ej mindre den i
staten för skogshögskolan upptagna anslagspost till arvoden åt extra
lärare från 12,700 kronor med 700 kronor till 13,400 kronor än även
det i samma stat upptagna anslag till praktiska övningar vid lägre
kursen från 4,500 kronor med 400 kronor till 4,900 kronor, till följd
varav statens slutsumma komme att höjas från 124,500 kronor med
1,100 kronor till 125,600 kronor samt att vid bifall härtill höja an-
slaget till skogshögskolan från 123,250 kronor med 1,100 kronor
till 124,350 kronor.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte endast på det sätt bi-
falla Kungl. Maj:ts förevarande framställning att riksdagen måtte

från och med år 1918 höja den i staten för skogshögskolan upp-
tagna anslagspost till praktiska övningar vid lägre kursen från 4,500
kronor med 400 kronor till 4,900 kronor, till följd varav statens slut-
summa komme att höjas från 124,500 kronor med 400 kronor till
124,900 kronor,

samt vid bifall härtill höja anslaget till skogshögskolan från
123,250 kronor med 400 kronor till 123,650 kronor.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Holmquist*, greve
A. H:son Wachtmeister, *Barthelson* och *G. Magnusson*.

Punkten föredrogs, varpå

Herr *Sjöblom* yttrade: Herr talman! Som kammaren torde
finna, är en reservation bifogad denna punkt av utskottsbetänkandet,
och den skiljer sig från utskottsbetänkandet däruti, att reservanterna
yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag sådant det föreligger i denna
punkt. Utskottets förslag skiljer sig åter från Kungl. Maj:ts förslag
däruti, att utskottet icke tagit med i sitt yrkande de 700 kronor,
som Kungl. Maj:t begärt till anslag åt extra lärarekrafter vid skogs-
högskolan. Dessa lärarekrafter skulle ju användas till viss matema-
tikundervisning för elever, som gått in vid skogshögskolans forst-
mästarekurs. Det förhåller sig ju så, att vid antagandet av elever till
denna kurs tages hänsyn till de praktiska förkunskaperna, och då
kan man ju förutsätta, att det är de fattigaste inträdessökande poj-

karna, som ha de minsta teoretiska kunskaperna och bara ha dessa praktiska förkunskaper och som, om inte detta anslag nu beviljas, skulle komma att sovras bort från denna kurs. Därför kan jag inte vara med om förslaget, att icke dessa 700 kronor skulle beviljas, och ehuru jag inte står antecknad här som reservant, har jag röstat för reservationen i utskottet.

Det finnes emellertid ett skäl till, varför jag tycker, att andra kammaren nu bör bifalla Kungl. Maj:ts förslag, och det är, att första kammaren, utan votering för resten, har bifallit Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. reservationen, till vilken jag sålunda, herr talman, ber att få yrka bifall.

Vidare anförde

Herr Öberg: Skillnaden mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets är ju, som herrarna se, mycket ringa, ty den går lös på endast 700 kronor, som Kungl. Maj:t har begärt för anställande av extra lärarekrafter i och för att upphjälpa vissa elevers vid skogshögskolan matematikkunskaper. Utskottet har funnit, att då skogshögskolans stat så nyligen fastställts som för endast ett par år sedan skulle det vara för tidigt att redan nu börja rubba densamma, och för den skull har utskottet icke velat gå med på Kungl. Maj:ts framställning om dessa 700 kronor, helst som det har sagts inom utskottet, att det ingår i de ordinarie lärarnas skyldighet att undervisa i detta ämne i den utsträckning, som här ifrågasatts, och att det för den skull icke skulle behöva anställas några extra lärarkrafter. Till detta har även lagts att vid skogshögskolan förekommer det årligen s. k. repetitionskurser, så att ifrågavarande elevers krav även därigenom skulle kunna bli tillgodosedda på ett sätt, som gör, att man icke skulle behöva vidtaga denna åtgärd. Särskilt med hänsyn till att staten så nyligen fastställts och att vid dess fastställande all möjlig hänsyn har tagits till de förefintliga behoven vid skogshögskolan, har man inom utskottet funnit det vara olämpligt att redan nu komma och ifrågasätta detta tillägg, och jag för min del inom utskottet har biträtt denna mening, så faller det av sig självt, att jag, herr talman, nu anser mig böra vidhålla vad utskottet hemställt, och får för den skull anhålla om bifall härtill.

Herr Hamilton: Redan vid behandlingen av denna fråga inom utskottet röstade även jag för Kungl. Maj:ts förslag, men jag ansåg icke frågan vara av den betydelse, att jag ville reservera mig. Jag ber emellertid få säga, att starka skäl tala för ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och oaktat jag inte reserverat mig mot utskottets beslut, skulle jag åtminstone inte sörja, om kammaren bifaller Kungl. Maj:ts förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet friherre Beck-Friis: Herr talman, mina herrar! För det goda stöd, som Kungl.

Ang. skogs-
högskolan.
(Forts.)

Maj:ts förslag till min glädje har fått här i kammaren, ber jag att få tacka. I första kammaren var det ju reservanter från alla partier, och med deras varma förord bifölls Kungl. Maj:ts förslag där utan votering. Jag ber nu att här få nämna några ord, som kanske klarlägger denna fråga.

Eleverna vid forstmästarekursen skola ha avlagt realskolexamen, men efter att de avlagt denna examen skola de ha utbildat sig praktiskt. De få komma in i denna kurs vid skogshögskolan ända tills de nått 26 års ålder. Det visar sig ofta, att de kunna få gå rätt länge, 4 till 6 år kanske, i praktisk utbildning innan de komma in i kursen. Under dessa år ha de naturligtvis inte något tillfälle egentligen att underhålla sina teoretiska kunskaper, då de få lov att ligga ute i skogarna på praktiska arbeten. När de nu skola söka in i forstmästarekursen, prövas de icke i dessa ämnen, som de haft i sin realskolexamen, utan de väljas nog i huvudsak efter de betyg om praktisk duglighet, som de under de mellanliggande åren ha erhållit, och det tycker jag för övrigt är en sund och god princip, att man just när det gäller dessa skogstjänstemän söker få praktiskt och dugligt folk. Nu har emellertid visat sig, att de kanske glömt bort väl mycket av sin realskolekurs i matematik och att de därför inte kunna fullt tillgodogöra sig undervisningen i kursen. När man märkte detta, ordnade skogshögskolan för dem en repetitionskurs i matematik, och denna har nu pågått under någon tid, men då det inte finnes annan lärare än den ordinarie läraren i matematik, vilken dessutom är lärare i två andra ämnen, skogsskötsel och skogsuppskattning, så blir följden den, att den mannen får för mycket att göra. Han är mycket intresserad av sin repetitionskurs med dessa elever, men han har inte tid att sköta den kursen så som sig bör. Då det emellertid visat sig, att dessa elever haft mycken nytta av att kunna få en sådan extrakurs i matematik, har skogshögskolan kommit in och begärt att få 700 kronor för att bli i tillfälle att anskaffa en extralärare bredvid denne ordinarie lärare i matematik, på det att dessa elever skulle kunna få den komplettering av sina matematiska kunskaper, som det har visat sig att de behöva.

Jag tror, att denna forstmästarekurs är av mycken stor betydelse särskilt för den *enskilda* skogsskötseln, för alla dem som inte ha så stora skogar, att de behöva eller kunna vända sig till en jägmästare men som kunna draga nytta av dessa praktiskt utbildade och för vanlig enskild skogsvård fullt kompetenta tjänstemän, vilka dock naturligtvis inte kunna mäta sig med de fullt utbildade jägmästarna, men som för det ändamål jag nyss nämnde dock äro synnerligen lämpliga.

Det vore glädjande om denna kammare, liksom första kammaren förut, även i detta fall ville bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Punkterna 72—76.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 77—82.

Lades till handlingarna.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 83*, angående skogsvård å enskildas skogar i Västerbottens och Norrbottens län samt Särna socken med Idre kapellag, begärdes ordet av

*Ang. skogsvård
å enskildas
skogar.*

Herr Holm, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Mot Kungl. Maj:ts och utskottets förslag i föreliggande fråga, nämligen att till främjande av den enskilda skogsvården i Norr- och Västerbottens län samt Särna socken anvisas ett belopp av 98,000 kronor, har jag i och för sig igenting att invända. Men jag har i samband härmed velat fästa uppmärksamheten på det förhållandet, att varken i utskottets motivering eller i dess kläm något uttryck givits eller något villkor uppställts för att säkerställa det samarbete, som från en del håll och icke minst från riksdagens sida i skrivelse föregående år ansetts böra åvägabringas och göras så fruktbarande som möjligt mellan de nämnder, som skola omhänderväsa dessa medel, och vederbörande skogsstatstjänstemän. I nämnda skrivelse har riksdagen även förutsatt, att genom en utredning den lämpligaste formen för detta samarbete möjligen borde kunna utfinnas. Nu är det ju visserligen så, att genom den instruktion, som nyligen har utfärdats för skogsstaten, vederbörande jägmästare och skogsingenjörer åläggas att söka samarbeta med korporationer, som arbeta för skogsvårdens höjande, d. v. s. just dylika skogsvårdsnämnder. Men för att ett dylikt samarbete skall kunna komma till stånd, fordras givetvis en motsvarande verksamhet även från dessa nämnders sida. Nu har emellertid erfarenheten givit vid handen, att allt icke är riktigt bra som det nu är, och det kan möjligen befaras, att åtminstone på vissa håll något dylikt samarbete alls icke kommer till stånd, utan att skogsstatstjänstemännen ställas helt utanför och icke få något som helst inflytande vid uppgörandet av planer för skogsvårdsarbetet eller vid nu ifrågavarande medels användning, och därigenom berövas de ju delvis möjlighet att på ett mer effektivt sätt arbeta på en rationell skogsvård, då ju storleken och omfånget av utsyningarna ofta bör göras beroende av, att vissa skogsvårdsarbeten utföras, liksom utstämpling och markvård ju så vitt som möjligt böra gå hand i hand.

Jag vill därför, då någon ändring i utskottets förslag icke är möjlig, endast uttala en önskan och en förhoppning, att Kungl. Maj:t vid utfärdandet av närmare bestämmelser för dessa anslags beviljande ville beakta dessa synpunkter och därvid fästa sådana villkor, att riksdagens uttalade önskan om ett effektivt och fruktbarande samarbete mellan vederbörande nämnder och skogsstatens tjänste-

*Ang. skogsvård
å enskildas
skogar.
(Forta.)* män, till båtnad för den enskilda skogsvården där uppe, måtte för-
verkligas. Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till ut-
skottets förslag.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 84—86.

Utskottets framställningar i dessa punkter biföllos av kam-
maren.

Punkterna 87—89.

Lades till handlingarna.

Punkten 90.

Utskottets hemställan biföllos.

Punkten 91.

Lades till handlingarna.

Punkterna 92—97.

Vad utskottet hemställt biföllos.

Punkten 98.

Lades till handlingarna.

Punkterna 99—102.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

Punkten 103.

Lades till handlingarna.

Punkterna 104—111.

Vad utskottet hemställt biföllos.

Punkten 112.

Lades till handlingarna.

Punkterna 113—117.

Utskottets i nämnda punkter gjorda framställningar biföllos av
kammaren.

Punkten 118.

Lades till handlingarna.

Punkterna 119 och 120.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 121.

Lades till handlingarna.

Punkten 122.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtande, nr 8, angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

bankoutskottets memorial, nr 16, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkten 23:o i bankoutskottets utlåtande nr 12 angående regleringen av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel; och

utlåtande, nr 17, angående ifrågasatt utredning om beredande av pension åt den hos skogsvårdsstyrelserna anställda personal;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 5, i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av kostnadsfri skolmateriel åt barn i folk- och småskolor; och

nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphävande av den med de teologiska professurerna förenade prebendeinstitutionen; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8, i anledning av herr Olssons i Ramsta motion, nr 319, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt obemedlade av vidsträcktare tillfällen att förvärva jord och bostäder samt jordbruksinventarier; och

nr 9, i anledning av herrar Nilssons i Tånga och Holmströms motion, nr 85, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående den skånska stenkolsgruveindustriens övertagande av staten.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Andersson</i> i Knapasjö	under	8	dagar fr. o. m. den	17	mars,	
›	<i>Lundberg</i>	›	2	›	›	›	16
›	<i>Bengtsson</i> i Norup	›	2	›	›	›	16
›	<i>Nilsson</i> i Bonarp	›	6	›	›	›	16
›	<i>Zetterstrand</i>	›	4	›	›	›	16
›	<i>Svensson</i> i Betingetorp	›	5	›	›	›	16
›	<i>Lundgren</i> i Nora	›	10	›	›	›	15
›	<i>Skareen</i>	›	4	›	›	›	17
›	<i>Åkerman</i>	›	2	›	›	›	15

och

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 12,45 på natten.

In fidem
Per Cronvall.